

342

Liisa Horppila-Jämsä ja Timo Suominen

Putkilahden maisemanhoitosuunnitelma

Liisa Horppila-Jämsä ja Timo Suominen

Putkilahden maisemanhoitosuunnitelma

JYVÄSKYLÄ 2004

ISBN 952-11-1673-0
ISSN 1238-8610
ISBN 952-11-16774-9 (PDF)

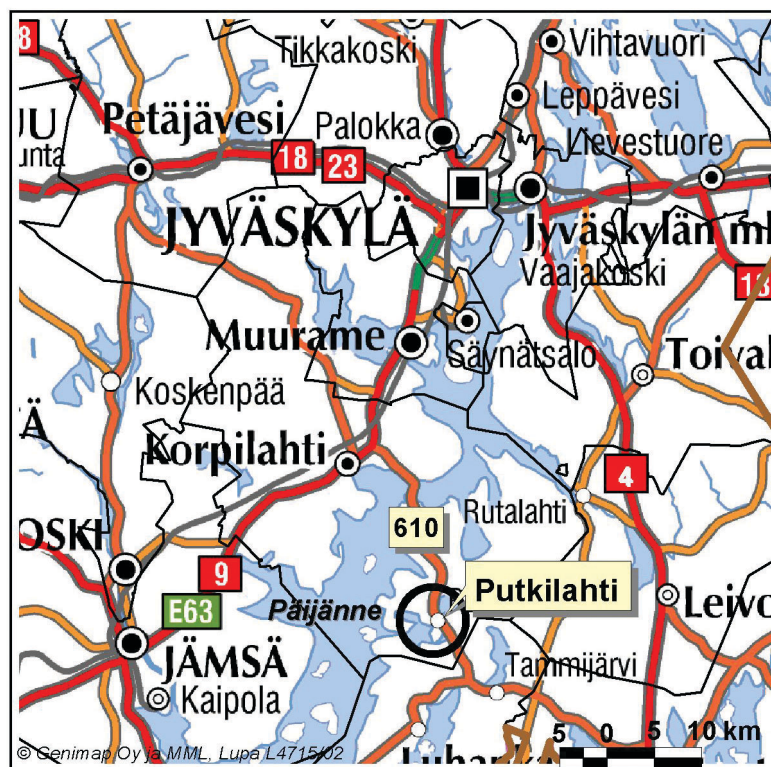
Kirjapaino Kari
Jyväskylä 2004

Sisällys

1 Johdanto	5
2 Maisemanhoitosuunnitelman tausta ja tavoitteet	7
2.1 Suunnittelun lähtökohdat	7
2.2 Aiemmat selvitykset ja hoitosuunnitelmat	8
2.3 Suunnittelun tavoitteet	9
2.4 Maisema-alueen perustaminen	10
3 Suunnittelualueen kuvaus	11
3.1 Suunnittelualueen rajausta	11
3.2 Maisemakuva	11
3.3 Luonnonmaisema	13
3.4 Viljelymaisema	16
3.5 Kulttuurimaisema	17
3.6 Elinkeinorakenne	19
3.7 Kylätoiminta	20
3.8 Kaavatilanne	21
4 Maisemanhoitosuunnitelma	22
4.1 Maisemanhoitosuunnitelman tarkoitus	22
4.2 Osallistuva suunnittelu Putkilahdessa	22
4.3 Maisema-analyysi hoitosuosittelusten pohjana	24
4.3.1 Putkilahden maisema-analyysi	24
4.4 Putkilahden maisemanhoitokohteet ja maiseman arvokohteet	25
5 Maisemanhoidon toteutus	39
5.1 Maisemanhoidon vastuutahot	39
5.2 Maatalouden maisemat	39
5.3 Metsät	41
5.4 Tiemaisema	42
5.5 Vesiväylä	44
5.6 Kulttuuri-luontopolkuverkosto	45
5.7 YTY-työt	46
5.8 Muita mahdollisuuksia	48
5.9 Vinkkejä käytännön maisemanhoitoon	49
6 Rakentaminen maisema-alueella	50
6.1 Historiallinen kyläalue — vanhimmat ja perinteisimmät asuinpaikat	50
6.2 Esimerkkejä Putkilahden nykyrakentamisesta	51
6.3 Uudisrakentaminen	53
6.4 Lomarakentaminen	57
6.5 Piha-alueen järjestäminen ja istutukset	60
6.6 Rakennusten hoito	62
6.7 Rakennusperinnön hoitoon suunnatut tuet ja avustukset	63
7 Maisemanhoidon vaikutusten arviointi	65

Kirjallisuus

Liitteet

Kartta 1. Putkilahtien sijainti.

Johdanto

Putkilahden kylä sijaitsee Korpilahden kunnan Vespuolella, eli Päijänteen itäpuolella, n. 50 km Jyväskylästä etelään (kartta 1). Putkilahti on yksi Keski-Suomen kahdeksasta valtakunnallisesti arvokkaasta maisema-alueesta. Koko Suomessa tällaisia alueita on 156 kappaletta (Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alueityöryhmän mietintö II, 1992).

Maisema muodostuu pääosaltaan taloudellisten ja elinkeinopoliittisten ehtojen mukaiseksi, myös valtakunnallisesti arvokkailla maisema-alueilla. Nuo ehdot eivät paljoakaan huomioi maiseman kauneutta, se muodostuu ikään kuin oheistuotteena. Tästä syystä jokaisen asukkaan ja etenkin maanomistajien asenne ja kiinnostus voivat vaikuttaa ratkaisevasti maiseman omimpien elementtien säilymiseen tai hallittuun kehitykseen. Maisema on kuva meille itsestämme. Jos me emme välitä maisemastamme, ei sitä voi kukaan muu tekohengittäen ylläpitää. Mutta jos me välitämme, me saamme tukevan peruspilarin lisää toimintaamme sekä elinkeinoissa että oman itsemme kehittämisesä. Lisäksi tarjoamme muille Putkilahdessa käyville hienoja, ainutlaatuisia ja arvokkaita elämyksiä luonnossamme ja kulttuurimaisemassamme.

Maisema muuttuu, me muutumme. Ihminen tottuu helposti maiseman muutokseen tai ei huomaa niitä, koska ne ovat yleensä hitaita. Pusikko voi tosin peittää avoimen näkymän parissa vuodessa, mutta sen huomaaminen edellyttää, että on aikanaan havainnut näkymän ja tallentanut sen muistiinsa. Tämän suunnitelman tarkoitus on katsoa Putkilahtea ikään kuin uusin silmin ja saada aikaan myös konkreettista parannusta. On huolehdittava siitä, että työtä jatketaan tulevinakin vuosina ja pyrittävä saamaan maanviljelijöiden lisäksi muillekin jokin palkkiojärjestelmä maiseman hoitoon yhteishengessä tai omalla tontilla.

Maisemanhoitosuunnitelma on laadittu osana Putkilahden maisemanhoidon kehittämishanketta. Maisemanhoidon kehittämishankkeen tavoitteena on ollut Putkilahden kylän asumisviihtyvyyden lisääminen ja erilaisten maisemasta hyötyvien elinkeinojen tukeminen. Maisemanhoidon suunnittelun lisäksi hankkeen tavoitteena on ollut selvittää edellytykset perustaa Putkilahdesta luonnonsuojelulain mukainen maisema-alue tukemaan kylän kehitystä sekä tukea kunnan yleiskaavoitustyön käynnistymistä kylällä.

Hankkeen toiminta-aika on ollut alunperin 1.4.2003—31.12.2003, minkä jälkeen se sai jatkoaikaa 31.5.2004 saakka. Ympäristöministeriö on rahoittanut puolet hankkeen kokonaiskustannuksista. Muita rahoittajatahoja ovat olleet Korpilahden kunta, Keski-Suomen liitto ja Keski-Suomen ympäristökeskus. Hankevetäjänä ja tämän suunnitelman laatijana on toiminut suunnittelija Liisa Horppila-Jämsä Keski-Suomen ympäristökeskuksesta. Maisema-arkkitehti Timo Suominen Putkilahdesta on tehnyt osana maisemanhoitosuunnitelmaa Putkilahden maisema-analyysin ja kirjoittanut tämän julkaisun luvun 6, Rakentaminen maisema-alueella.

Maisemanhoitosuunnitelman laatimista on ohjannut Putkilahden maisemanhoidon kehittämishankkeen ohjausryhmä. Ohjausryhmän puheenjohtajana on toiminut maanviljelijä Veikko Riikonen Putkilahdesta. Ohjausryhmään ovat kuuluneet Valto Koskinen ja Timo Suominen Putkilahdesta, Martti Salminen Keski-Suomen liitosta, Tarja Haaranen Maa- ja metsätalousministeriöstä, Silja Suominen Ympäristöministeriöstä, Päivi Halinen, Taina Törmikoski, Virva Savolainen ja Liisa

Horppila-Jämsä (ohjausryhmän sihteeri) Keski-Suomen ympäristökeskuksesta, Eino Lahtinen, Jaana Leppänen (31.12.2003 asti) ja Jukka Lappalainen (1.1.—31.5.2004)Korpilahden kunnasta, Pertti Ruuska MTK Keski-Suomesta, Pekka Ilén ProAgria Keski-Suomen maaseutukeskuksesta, Risto Koskinen Keski-Suomen museosta, Heikki Roiko-Jokela Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitokselta, Seija Tiitinen-Salmela Metsäkeskus Keski-Suomesta ja Merja Lehtinen Keski-Suomen TE-keskuksesta. Ohjausryhmää täydennettiin joulukuussa 2003, jolloin siihen tulivat uusina jäseninä mukaan Pekka Pakkanen ja Kyösti Järvinen Putkilahdesta sekä Pasi Ruuska Päijänteen metsänhoitoyhdistyksestä.

Maisemanhoidon kehittämishanke on perustunut tiiviiseen yhteistyöhön kyläläisten kanssa. Tarkoitus on, että maisemanhoitosuunnitelma jää elämään maisemanhoidon kehittämishankkeen päätyttyä.

Kuva 1. Kylämaisema kylpeen syysauringossa. Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä

Maisemanhoitosuunnitelman tausta ja tavoitteet

2

2.1 Suunnittelun lähtökohdat

Putkilahdessa on tehty hanketoimintaa maisema-asioiden tiimoilta jo yli vuosikymmenen. Kylälle on laadittu 1990-luvulla useita maisemanhoitosuunnitelmia, joita on osittain myös toteutettu. Talkootöinä ja kansalaisopiston kursseilla on hoidettu maisemaa ja rakennuksia jo 1990-luvun alussa. Aktiivinen suunniteltu maisemanhoitotyö alkoi Putkilahdessa linnustoalueiden hoidolla vuonna 1994. Rakennettua ympäristöä kunnostettiin samana kesänä talkootyönä ja saariston ympäristönhoidon avustuksella. Kylämaisemasuunnitelman osana raivattiin rantoja ja tien varsia sekä kaupan ja nuorisoseuran talon piha-alueita vuonna 1995. Tunnustuksena tästä työstä Putkilahti sai vuonna 1995 valtakunnallisen Vuoden Kylä –arvonimen. Perusteena oli kylän elinvoimaisena säilyttämisen yhdistyminen kulttuuri- ja luonnonarvojen vaalimiseen. Maisemanhoitotöitä toteutettiin kesällä 1996 ympäristön hoito- ja suojelutöinä, ns. YTY-töinä. Työt keskittyivät järvinäkymien avaamiseen, avointen alueiden ja asumattomien pihapiirien hoitoon sekä huonokuntoisten rakennusten kunnostamiseen. Kesinä 2002 ja 2003 maisemanhoitotöitä tekivät kansainvälisen vapaaehtoistyöleirin osanottajat.

Miksi nyt tämä suunnitelma kylälle, jolla maisemanhoitohankkeita on viimeisen kymmenen vuoden ajan riittänyt? Maisema on jatkuvassa muutostilassa "eikä saa jäädä tuleen makaamaan." Käsissäsi on uuden vuosituhannen maisemanhoitosuunnitelma Putkilahden kylälle. Siihen on koottu yhteen ja päivitetty aiemmin tehdyistä suunnitelmista edelleen kumpuavat tarpeet yhdistettyinä uusilla näkemyksillä kylän kehittämisestä. Maisemanhoitosuunnitelman tulee palvella käyttäjänsä ja antaa avaimia käytännön maisemanhoitotyöhön. Tähän on pyritty julkaisun havainnollisella suunnitelmakartalla (liite 4) ja hoitokohdesuosituksilla (luku 4.4), ohjeilla rakentamisesta maisema-alueella (luku 6) sekä esittelemällä maisemanhoidon toteutusmahdollisuuksia (luku 5). Yksittäisille maanomistajille mahdollisten, maisemanhoitoon suunnattujen tukien ja avustusten lisäksi on esitelty kylämaiseman ja –ympäristön hoitoon vireillä olevia hankkeita. Tähtäimessä on vieläkin viihtyisämpi, miellyttävämpi ja vetovoimaisempi Putkilahti.

2.2 Aiemmat selvitykset ja hoitosuunnitelmat

Putkilahti on luonto- ja maisema-arvojen puolesta monimuotoinen alue, josta löytyy paljon erilaista inventointitietoa. Putkilahtea koskevia inventointeja ja selvityksiä on tehty 1960-luvulta lähtien ja ne on listattu liitteessä 1.

Putkilahteen on laadittu vuosina 1994—1996 neljä alempana mainittua maisemanhoitosuunnitelmaa. Jokaisessa työssä on oma painotuksensa, niiden lähtökohdat ja aluerajaukset ovat olleet erilaiset. Koska kyseessä on kuitenkin yhden ja saman kylän maisemanhoidon tarkastelu, töissä on päällekkäisyyksiä.

Antti Lammi 1994: Keski-Suomen vesi- ja ympäristöpiirin ja Keski-Suomen 4H-piirin maisemanhoitotyöt Korpilahden Putkilahdella.

4H-kerholaisten toteuttamat työt kesällä 1994 keskittyivät linnuston kannalta arvokkaisiin rantakohteisiin. Työsuunnitelmassa inventoitiin 80 kohdetta, joissa on mahdollista toteuttaa maisemanhoitotoimia. Useimmissa kohteissa kyse oli pensaikon raivauksesta, kasvillisuuden niitosta, puuston harvennuksesta, rakennusten ympäristön kohentamisesta, kasviesiintymien hoidosta ja ympäristön siistimisestä.

Pirkko Kuvaja 1995 ja 1996: Putkilahden maisemanhoitotöiden työsuunnitelma ja työraportti.

Ympäristön hoito- ja suojelutöiden (ns. YTY-työt) tavoitteena oli suunnata hoitoa sellaisille kohteille ja alueille, joilla on maisemallista arvoa maanteillä ja vesistöissä liikkujan kannalta ja jotka ehkä muuten jäisivät kokonaan vaille hoitoa. Pääasiassa työt kohdistuivat maantienvarsien, pelto-, niitty- ja ranta-alueiden sekä rakennusten ympäristöjen raivaamiseen ja siistimiseen.

Tarja Haaranen & Utu Rissa 1996: Kyläympäristön ja –maiseman kehittämissuunnitelma Korpilahden Tikkanen, Oittilan ja Putkilahden kylille – Aasukkaat kyläympäristön ja –maiseman kehittäjänä.

Keski-Suomen maaseutukeskuksen vetämässä hankkeessa kokeiltiin osallistuvaa suunnittelua otsikossa mainituissa kylissä lupaavin tuloksin. Suunnittelu lähti liikkeelle kyläkyselyllä ja -kierroksilla kesällä 1994. Kylille valittiin suunnitteluryhmät. Kyselytulosten pohjalta tehtiin maisemanhoidon suunnittelua kylien keskeisillä maisema-alueilla.

Osmo Kaitalehto 1996: Putkilahden kulttuurimaisema ja sen hoitosuunnitelma.

Suunnitelmassa tarkasteltiin Putkilahden kylän arvokkaan kulttuurimaiseman lähihistoriaa, nykytilaa ja tulevaisuutta. Kunnan, työvoimapiirin, Keski-Suomen museon ja kyläseuran rahoituksella kootussa suunnitelmassa käsiteltiin niin rakennusperinnettä kuin luontoarvoja ja perinnemaisemiakin. Painopiste oli talo- ja kylähistoriassa.

Lisäksi Metsäkeskus Keski-Suomi/Seija Tiitinen-Salmela on tehnyt tilakohtaista, vapaaehtoista maisemapainotteista metsäsuunnittelua Putkilahdessa vuosina 1995—97 noin 15 tilalle.

2.3 Suunnittelun tavoitteet

Putkilahdessa, samoin kuin monissa muissakin suomalaisissa maaseudun kylissä, maatalouden rakennemuutos ja vähittäinen väistyminen on suurin maisemaa muuttava tekijä. Tilojen väheneminen ja maaltamuutto sekä jatkajien puute johtaa autioitumiseen, peltojen metsitykseen ja maiseman vähittäiseen umpeutumiseen. Putkilahdessa pahin murrosvaihe on ehkä jo ohitettu: kylän maisemallinen tila on kohentunut huomattavasti, kun viime vuosikymmenellä viljelemättä jääneet pellot on otettu jälleen käyttöön. Toimivia tiloja on vielä paljon. Maisemanhoidon suunnittelulla voimme vaikuttaa muutokseen suuntaan jossain määrin. Isot muutokset ovat kiinni lähinnä maaseutupolitiikasta ja maataloudessa tapahtuvista muutoksista, jotka näkyvät tietyllä viiveellä maisemassa.

Putkilahden maisema-analyysin avulla on selvitetty, mitkä ovat kulttuurimaiseman kannalta keskeisimmät alueet. Maisema-analyysi palvelee myös maisemanhoidon toimenpiteiden kohdistamista ja tulevaa yleiskaavoitusta.

Maisemanhoitosuunnitelmassa kerrotaan Putkilahden maiseman arvoista, osoitetaan konkreettisia hoitokohteita ja annetaan suosituksia alueiden hoidosta. Oleellista tässä on erilaisten hoidon toteutus- ja rahoitusmahdollisuuksien esille tuominen. Maisema-alueelle rakennettaessa on tärkeää miettiä, miten rakennusten tyyli, materiaalit, värytys ja maastoon sijoittaminen yhdistetään paikalliseen perinteeseen.

Maisemanhoidon suunnittelun haasteena on mallien hakeminen sille, miten maisemanhoito voisi tukea olemassa olevia ja kehittyviä elinkeinoja kylällä. Putkilahden maisema voidaan nähdä resurssitekijänä, joka tarjoaa mahdollisuuksia myös elinkeinolliseen hyödyntämiseen, kuten pienimuotoisen, perinteistä asutusta tukevan matkailun toteuttamiseen ja esim. bioenergian tuotannon ja maisemanhoidon yhteensovittamiseen. Vetovoimaisuuden säilyttämiseksi tulisi suosia paikallisesta luonnosta, kulttuurista ja kulttuurimaisemasta voimansa saavia elinkeinoja.

Kuva 2. Sivuteiltä aukeaa kauniita ja vaihtelevia näkymiä putkilahtelaiseen maisemaan. Vesi on näkymissä miltei aina läsnä. Kuvaaja Tuomo Eronen

2.4 Maisema-alueen perustaminen

Putkilahden maisemanhoidon kehittämishankkeessa on maisemanhoitosuunnitelman laatimisen ohella selvitetty edellytyksiä perustaa Putkilahdesta luonnonsuojelulain mukainen maisema-alue. Luonnonsuojelulain 32 § mukaan maisema-alue voidaan perustaa "luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi". Vaikka asiasta on säädetty luonnonsuojelulaissa, ei maisema-alueen perustaminen kuitenkaan tarkoita samaa kuin luonnonsuojelualueen perustaminen. Kysymys on ihmisen työn synnyttämän maiseman, kulttuurimaiseman säilyttämisestä ja hoitamisesta. Tavoitteena on tukea kylän elinvoimaisuutta ja saada sitä kautta hieno maisema säilymään myös tuleville polville. Tulevaisuudessa pienen maaseutukylän pitää pystyä erottumaan muista selviytyäkseen kamppailussa uusista pysyvistä ja loma-asukkaista, tukirahojen jaosta ja elinvoimaisuudesta. Asukkaat ja terve ikärakenne tuovat paikkakunnalle toimintaa ja tulevaisuuden uskoa. Maisema-alueimago voisi antaa kylälle erikoisaseman ja luoda edellytyksiä kylän kehittämiselle.

Maisema-alueen perustamisen keskeiset edellytykset ovat, että alueella on riittävät maisemalliset arvot, alueelle laaditaan maisemanhoitosuunnitelma, ja että paikalliset asukkaat ja viranomaiset sitoutuvat maisema-alueen perustamiseen.

Aloitteen Putkilahden maisema-alueen perustamiseksi pitää tulla kylältä, minkä jälkeen kunta voi käsitellä asian luottamuselimissään ja tehdä perustamispäätösehdoituksen Ympäristöministeriölle.

Putkilahden maisemanhoidon kehittämishankkeessa valmisteltiin loppuvuonna 2003 maisema-alueen perustamispäätösehdoituksen ensimmäinen versio, jonka mukaan maiseman olennaisten piirteiden säilyttäminen olisi perustunut käytännössä maisemanhoitosuunnitelman vapaaehtoiseen toteuttamiseen. Yksittäisiä maanomistajia koskevia määräyksiä perustamispäätösluonnokseen ei sisällynyt lainkaan. Ainoat määräykset, joita perustamispäätösluonnokseen oli sisällytetty, olivat maanomistajien etuja turvaavia yleismääräyksiä kylämaisemaa ulkopuolelta uhkaavien isojen voimalinjahankkeiden tai vastaavien torjumiseksi.

Vuodenvaihteessa 2003–2004 maisema-alueen perustaminen herätti Putkilahdessa paljon keskustelua ja vastustusta. Eniten paikallisia maanomistajia puhutti mahdollisen maisema-aluepäätöksen vaikutus metsien käsittelyyn. Vaikka monessa yhteydessä todettiin se tosiasia, että luonnonsuojelulain mukaisella maisema-alueella toimitaan kuten tähänkin asti eli metsälain ja metsänhoitosuosituksen mukaisesti, maisema-alueen perustaminen haluttiin nähdä Putkilahdessa enemmän uhkana kuin mahdollisuutena. Ohjausryhmä katsoi maaliskuussa 2004, ettei maisema-alueen perustamisen keskeinen edellytys, asukkaiden yhteinen tahto ja sitoutuminen perustamiseen, toteudu. Ohjausryhmä päätti ettei maisema-alueen perustamisen valmistelua viedä Putkilahden maisemanhoidon kehittämishankkeessa eteenpäin.

Suunnittelualan kuvaus

3

3.1 Suunnittelualan raja

Maisemanhoidon suunnittelualan rajauksen lähtökohtana on ollut Putkilahden valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen raja. Rajausta on muokattu tästä niin, että se kattaa valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen laajennettuna aiemmin tehtyjen suunnitelmien alueilla. Suunnittelualan pinta-ala on n. 4900 hehtaaria. Suunnittelualan raja on kuvattu kartassa 2.

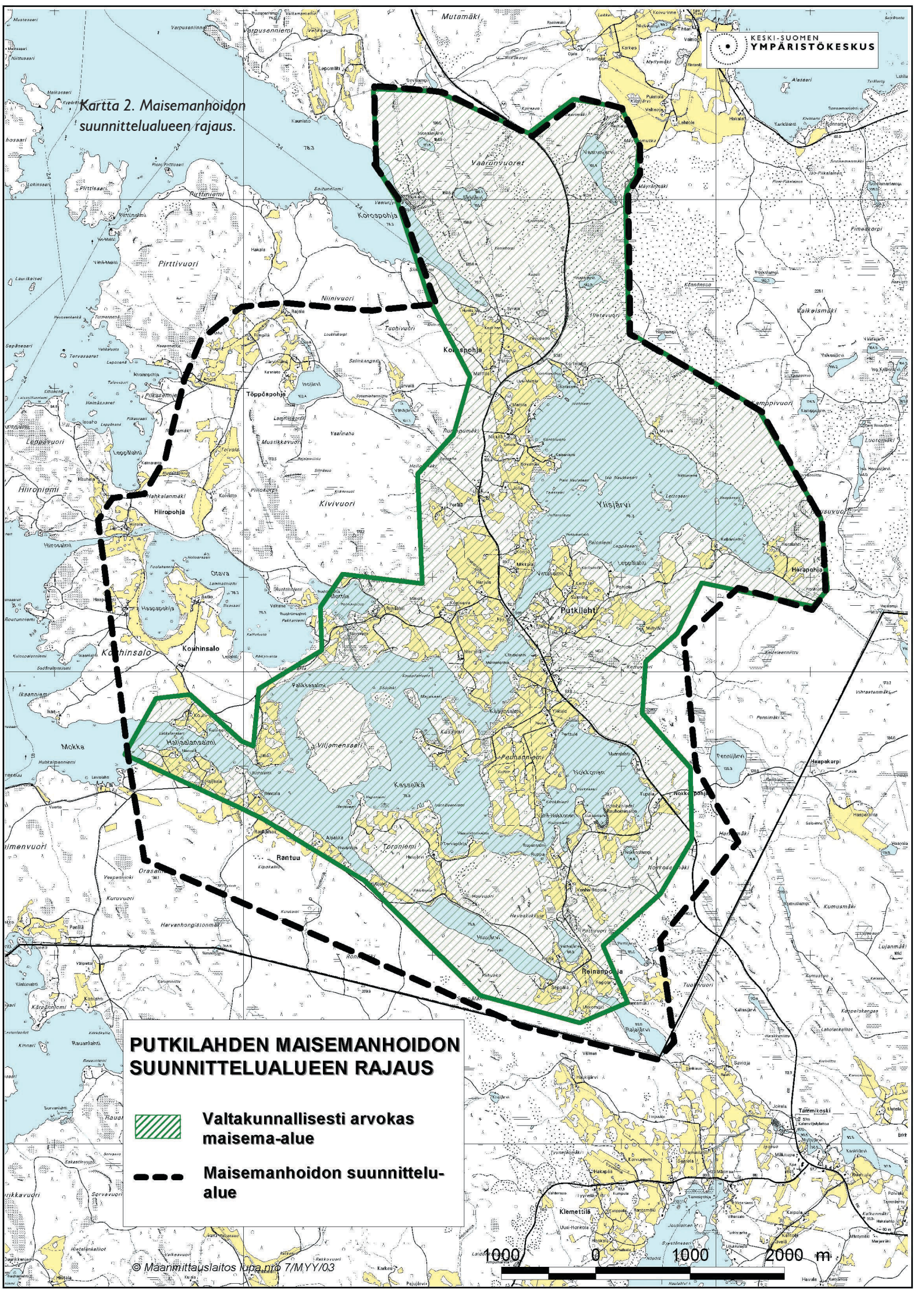
3.2 Maisemakuva

Putkilahti on sokkeloinen Päijänteen lahtikompleksi, missä järvien niemissä ja vuorten rajaamissa laaksoissa on perinteistä maatalouden kulttuurimaisemaa. Pohjois-Päijänteen vuorimaisema sulautuu täällä hämäläisen viljely- ja järvisuudun piirteisiin. Rehevä luonto ja siihen saumattomasti limittyvä kulttuuriympäristö muodostavat monipuolisen maisemakokonaisuuden. Voimakkaasti vaihtelevat pinnanmuodot kylän ympärillä ja itse kyläalueen pienipiirteiset nyppylät ja metsäsaarekkeet, mäkiin metsäiset rinteet ja vesistö ovat oleellisia maisemakuvan muokkaajia. Alueen sisäiset näkymät ovat vaihtelevia, vuoroin paljastavia, vuoroin kätkeviä. Kulttuuri-elementeistä pellot, rakennukset ja tiet hallitsevat rakennettua ympäristöä. Luonto on jylhää, mutta keskisuomalaisittain harvinaisen rehevää. Putkilahtea ympäröivät metsät ovat suurelta osin lehtomaista kangasta. Ranta- ja vesikasvillisuus on monipuolista ja rehevää. Putkilahti on linnuston suosiossa ja tunnetaan Keski-Suomen parhaimpiin kuuluvana yölaulajapaikkana. Alueeseen liittyy myös Vaarunvuori, ns. etelävuori, joka on tunnettu ainutlaatuisesta eliölajistostaan.

Kuva 3. Putkilahti on kylä Vaarun takana laaksossa, jylhän Päijänteen lahtivesien kainalossa, suurten metsien laidalla.

Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä

Kartta 2. Maisemanhoidon suunnittelualueen rajaus.

PUTKILAHDEN MAISEMANHOIDON SUUNNITTELUALUEEN RAJAUS

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Maisemanhoidon suunnittelu-alue

3.3 Luonnonmaisema

Kallio- ja maaperä

Putkilahdelle on tunnusomaista voimakkaasti vaihteleva topografia. Noin 200 metriä merenpinnan yläpuolelle kohoavia mäkiä, täkäläisittäin vuoria, on sekä kylän etelä-, itä- että pohjoispuolella. Vuoret reunustavat maaston murroslinjoja. Putkilahdessa erottuu selkeästi kaksi luode-kaakkosuuntaista murroslaaksoa: Mokka-Haljaalansalmi-Huujärvi-Rajajärvi –murroslaakso ja Korospohja-Ylisjärvi-Herapohja -murroslaakso. Kallioperä on harmaata graniittia. Vaarun alueella graniitissa on leveähkö amfiboliittesiintymä. Amfiboliitti on graniittia helpommin rapautuvana ja emäksisenä kivilajina kasveille suotuisa kasvualusta, mikä osaltaan selittää Vaarun lukuisat, ympäristöstään poikkeavat kasvilajit.

Jääkausi päättyi n. 10 000 vuotta sitten. Sulavat vesimassat muovasivat nykyiset maisemapiirteet ja lajittelivat irtaimet maalajit. Korkeimpien vuorten laet ovat suurelta osin lohkaraisen moreenin ja irtomaa-ainesten peittämää vedenkoskemattontaa maastoa. Yoldia-meren korkein ranta on ollut Putkilahdessa tasolla 153 m mpy ja se on muodostunut n. 9800 vuotta sitten. Tämä muinaisranta näkyy mm. Vaarun alueella kasvillisuuden muuttumisena kuivasta kangasmetsästä lakiosan tuoreeseen kangasmetsään.

Päijänne kuroutui Ancylusjärvestä n. 9000 vuotta sitten, mistä alkoi järvioltaan oma kehitys. Laajimmillaan tämä Muinais-Päijänteeksi nimetty suurjärvi oli n. 6000 vuotta sitten. Muinais-Päijänne –vaiheen aikana vedenpinta oli samalla tasolla ainakin 200—300 vuotta ja Keski-Suomen parhaiten kehittyneet muinaisrannat ovat syntyneet tällöin. Putkilahdessa Muinais-Päijänteen rantaviiva on ollut tasolla 97—98 m mpy. Muinais-Päijänne -vaihe päättyi n. 6000 vuotta sitten kun vesimassat puhkaisivat uuden lasku-uoman Heinolanharjun kautta Kymijokeen (Ristaniemi 1985).

Moreeni on Putkilahdessa yleisin maalaji. Jäätikön sulaessa kerrostuneita sora-alueita on Ylisjärven pohjoispäässä, kylän keskustassa ja Reinanpohjassa. Savikot, eli jääkauden jälkeinen merenpohja, seurailevat sokkeloisten ja matalien vesistöjen rantoja. Sittemmin savikot on raivattu pelloiksi ja rakennukset sijoitettu viereisille moreenikumpareille.

Vesistöt

Päijänne tunkee Putkilahteen lännestä - saarien, järvenselkien ja kapeiden salmien muodostama sokkelo leimaa kylän maisemaa. Ranta- ja vesikasvillisuus on monipuolista ja rehevää. Runsaan rantakasvillisuuden vuoksi Putkilahti on linnuston suosiossa. Etenkin laajat ruovikot ja rantojen lehtipuuvaltaiset metsät tarjoavat pesimäympäristön lintulajeille, jotka Keski-Suomessa ovat harvinaisia ja jotkin niistä esiintymisensä pohjoisrajoilla. Näitä ovat kumeasti puhalteleva kaulushaikara, väsymätön ruskosuohaukka ja kesäinen alttoviheltäjä kuhankeitäjä.

Vesi näkyy Putkilahden maisemassa ja kuuluu siihen keskeisenä elementtinä. Menneinä aikoina järvi on antanut myös jokapäiväistä elantoa ja ollut ympärivuotinen kulkutie. Nykyisin kalastus on harrastuspohjaista, ammattikalastajia ei Putkilahdessa ole ja liikenne kulkee pääasiassa teitä pitkin. Kuitenkin vesitie on ollut ensimmäinen tie Putkilahteen ja Päijänteeltä kyläkeskustaan tulevan vesiväylän merkitys on edelleen suuri. Etenkin kesäaikaan siinä liikennöidään vilkkaasti, kun mökkiläiset tulevat kauppa-asioille kyläkauppa Virranpuotiin.

Metsät

Putkilahden kylä asettuu laaksoon, jota ympäröivät eri puolilla metsäiset vuoret. Jyrkkärinteiset, metsien peittämät kalliomäet luovat voimakkaat ja vaihtelevat kehykset pelto- ja laidunmaiden ja vanhan asutuksen luonnehtimalle kylälle. Rehevät metsätyypit ovat kylässä yleisiä: mäkien laiteet ja alarinteet ovat usein lehtomaisia kankaita tai lehtoja. Vuoren rinnettä noustessa metsätyyppi vaihtuu mustikkatyyppin kankaan kautta karumpiin metsätyyppeihin. Alavilla mailla, notkoissa, metsittyneillä niityillä ja entisillä metsälaitumilla sekä peltojen laidoilla kasvaa lehtipuuvaltaisia sekametsiä, jotka ratkaisevalla tavalla vaikuttavat Putkilahden kulttuurimaisemaan. Lehtipuista koivu, haapa, leppä ja pihlaja sekä luonnonvaraisena, vaikkakin harvinaisena, esiintyvä metsälehmus ovat tunnusomaisia tälle alueelle.

Pienilmasto

Edellä mainitut tekijät, Päijänteen lämpötilavaihteluja tasaava suuri vesimassa ja kylää monesta suunnasta suojaavat vuoret, aikaansaavat alueelle edullisen pienilmaston, jonka ansiosta kasvukausi on täällä hieman keskimääräistä pidempi. Koska viljelykset sijaitsevat rannoilla, on kasvua häiritsevää halla täällä lähes tuntematon. Edullinen pienilmasto vaikuttaa osaltaan myös siihen, että kasvillisuus on paikoin erityisen rehevää.

Luontoarvot

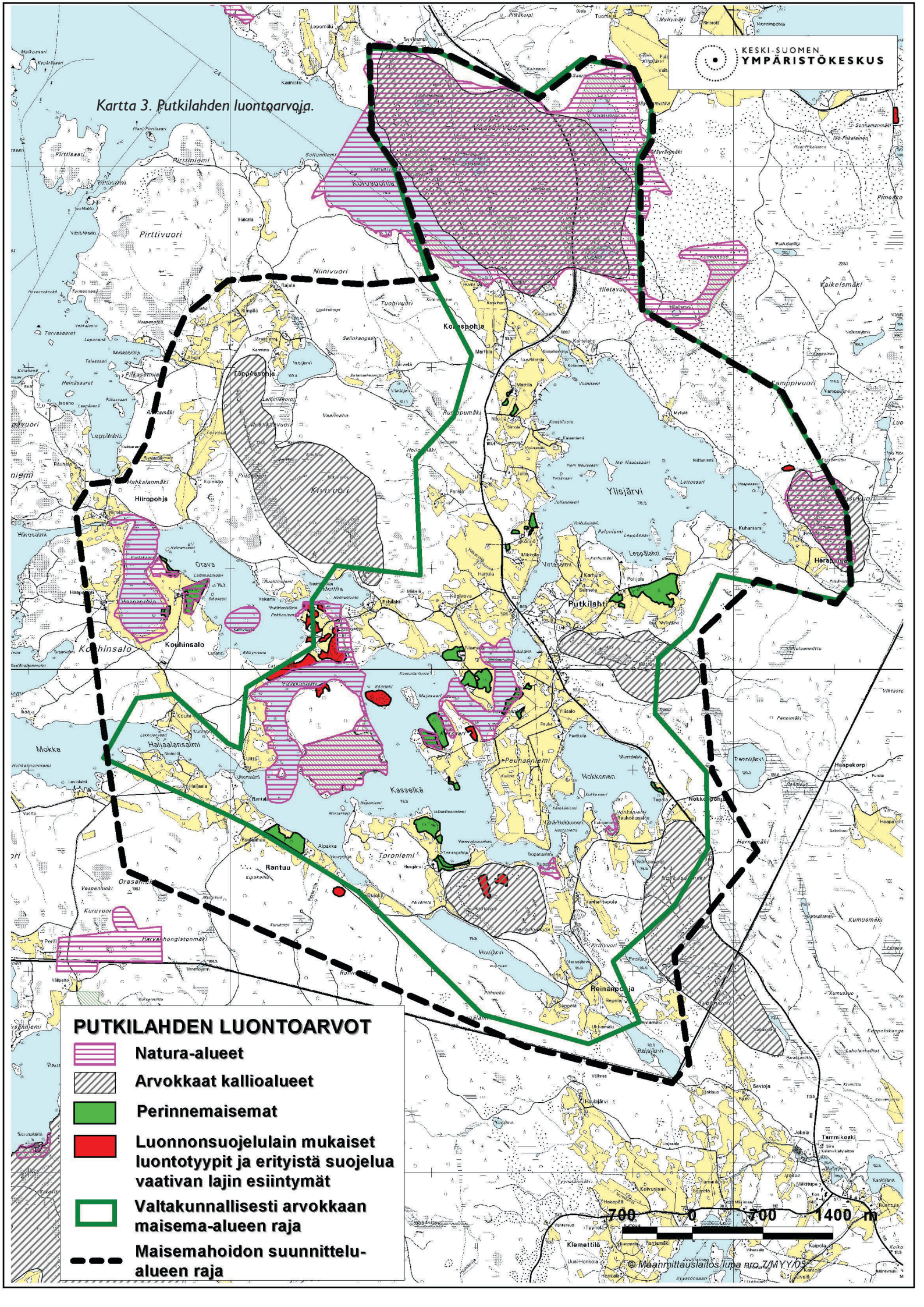
Linnuston kannalta tärkeimmät Putkilahden kosteikkoalueet kuuluvat Natura 2000-verkostoon. Naturaan kuuluvat myös Vaarunvuorten alue, Aution tilan maakunnallisesti arvokas perinnemaisema, Viljamsaaren lehtoalue, joka on myös lehtojensuojeluohjelma- ja perinnemaisemakohde sekä hieman erillään sijaitseva Housuvuoren kallioalue. Muita arvokkaita kallioalueita Housuvuoren lisäksi ovat Vaarunvuori, Kivivuori, Kuruvuori, Huuvuori ja Nokkosenmäki-Tuohivuori. Vaarunvuorten alueesta on muodostettu luonnonsuojelualue, jonka kokonaispinta-ala on 625 hehtaaria. Luonnonsuojelulain mukaisia luontotyyppisiä, luonnonvaraisia lehmusmetsiköitä, on Putkilahdessa rajattu neljä kappaletta. Putkilahdessa on useita eri eliöryhmiin kuuluvien uhanalaisten lajien elinympäristöjä.

Metsälain erityisen tärkeistä elinympäristöistä Putkilahdessa on kalliojyrkänheitä, kallionalusmetsiä, pieniä luonnontilaisia tai sen kaltaisia lehtolaikkuja sekä pieniä puroja ja noroja. Nämä usein pienialaiset kohteet tulee tunnistaa ja säilyttää normaalin metsätaloustoiminnan yhteydessä ilman erillistä rauhoitusta tai muuta päätöstä.

Kuva 4. Ranta- ja vesikasvillisuus on Putkilahdessa monipuolista ja rehevää. Laajat ruovikot ovat linnuston suosiossa. Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä

Kartta 3. Putkilahden luontoarvoja.

PUTKILAHDEN LUONTOARVOT

- **Natura-alueet**
- **Arvokkaat kallioalueet**
- **Perinnemaisemat**
- **Luonnonsuojelulain mukaiset luontotyytit ja erityistä suojelua vaativan lajin esiintymät**
- **Valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen raja**
- **Maisemahoidon suunnittelu-alueen raja**

700 0 700 1400 m

3.4 Viljelymaisema

Putkilahden suurimmat ja yhtenäisimmät peltoalueet ovat Häränojan ja Peuhanniemen peltoalueet keskikylällä ja Nikkilän-Koros pohjan peltoalue. Peltoaukeille leimaa-antavia ovat metsäsaarekkeet ja yhä harvinaisemmiksi käyvät ladot. Maatalous on aiemmin ollut varsin karjatalousvaltaista. Karjatilojen määrä on kuitenkin romahtanut murto-osaan siitä, mitä se oli vielä 20–30 vuotta sitten. Peltoviljely on edelleen kannattavaa ja tällä hetkellä Putkilahden pellot ovat hyvin viljelyksessä. Maatalouden 1980–90-luvun taitteeseen sijoittuneesta aallonpohjasta on noustu ja tuolloin pois käytöstä jääneille pelloille on löytynyt vuokraajia.

Putkilahden sokkeloisilla ja matalilla rannoilla on vanhoja rantaniittyjä, jotka ovat oleellinen osa Putkilahden historiaa ja kyläkuva. Alun perin laajat rantaniityt on otettu käyttöön jo varhain. Putkilahti oli 1400-luvulla Jämsän kylien erämaita ja Jämsän talot niittivät noista ajoista lähtien Putkilahden rantaniittyjä. Osa rantaniityistä on edelleen jämsäläisomistuksessa ja Putkilahdessa puhutaankin jämsäläisniityistä. Kun Putkilahden kylä 1500-luvulla asutettiin, myös Putkilahden talot ryhtyivät hyödyntämään rantaniittyjä. Rantaniittyjä ruovikoineen on niitetty 1940–50-luvuille, minkä jälkeen ne ovat olleet enimmäkseen laitumina. Rantaniityt ovat jääneet vähitellen pois käytöstä viime vuosikymmenten aikana ja suurin osa niistä onkin ruovikoitunut ja pusikoitunut umpeen. Rippeitä näistä jämsäläisniityistä on vielä jäljellä.

Putkilahdesta on inventoitu 12 maakunnallisesti tai paikallisesti merkittävää perinnemaisemakohdetta, joihin liittyy myös kansanomaista rakennusperinnettä, esimerkiksi niittylatoja. Perinnemaisematyypeistä yleisimmät Putkilahdessa ovat hakamaat, metsälaitumet ja rantaniityt (Kivelä 2000). Saaret ovat olleet Putkilahdessa perinteisesti laidunmaina, mutta tämä perinne hiipui viimeistään 1980–90-luvuilla karjatilojen määrän romahtaessa. Laidunnettuja saaria ovat edelleen Lettosaari Ylisjärvellä, jossa laiduntavat lampaat kesäisin ja Viljamensaaren eteläosan hevoslaidun Päijänteen puolella. Perinnemaisemien kohtalonkysymys on täälläkin karjatalouden jatkuminen.

Kartta 4. Putkilahden rantoja kiertävät niityt erottuvat viljelyksistä omana maankäyttöluokkanaan vuodelta 1940 peräisin olevassa taloudellisessa kartassa.

3.5 Kulttuurimaisema

Kylän vanhin asutus on ollut kivikautista — Putkilahdessa on tähän mennessä tehty 13 kivikautista asuinpaikkalöytöä. Putkilahti on ollut kivikaudella vesireittien risteyksessä ja asutus on keskittynyt tuolloin alueen halki kulkevan harjun hiekkamaille. Pysyvä asutus on saanut alkunsa varhaisen eränkäyntikulttuurin ja jämsäläisniittyjen niiton myötä. Kylän vanhimmat talot ovat 1500-luvulta: Kopiseva 1539, Peuha 1543 ja Könnö 1578. Näistä kantatiloista jakamalla on sittemmin syntynyt lukuisa joukko taloja ja torppia.

Kyläkeskusta on syntynyt vesitien ja maantien risteämiskohtaan, Virtasalmen molemmin puolin. Viimeisin Virtasalmen ylittävä silta on vuodelta 1969. Uuden sillan rakentaminen muutti paikan yleisilmettä paljon. Tiivein kyläasutus on sijoittunut nauhamaisesti kyläraitin varrelle. Raitin varrelta on hävinnyt paljon vanhaa rakennuskantaa ja vastaavasti tilalle on tullut uutta. Varsinaisesti kyläkeskustan raittiluonne hävisi 1960—70-lukujen vaihteessa tehdyn silta- ja maantieremontin myötä.

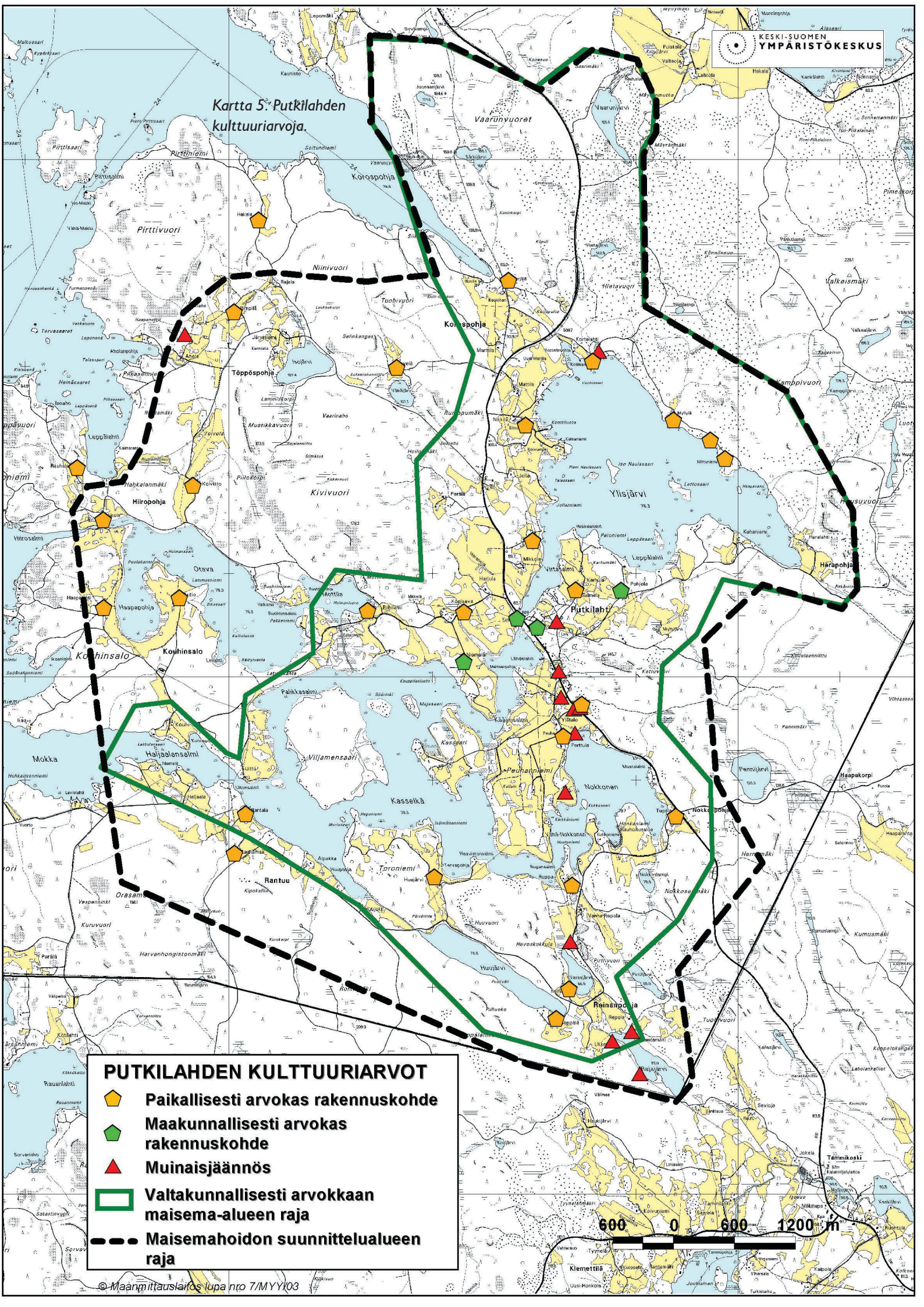
Maatilat sijaitsevat loivasti Päijänteeseen viettävien rantapeltojen ja laitumien keskellä mälikumpareilla. Pihapiiristä on perinteisesti ollut esteetön näköala järvelle. Alueella on yksittäisiä merkittäviä pihapiirejä ja rakennuskohteita, mutta kokonaisuutena asutusrakenne on hajanainen ja kerroksinen.

Keski-Suomen museo on inventoinut Putkilahden kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset vuosina 1990—91. Inventoituja rakennuksia on kaikkiaan 26 kappaletta ja suurin osa niistä on paikallisesti arvokkaita. Vuonna 2003 Keski-Suomen museo selvitti uudelleen maakunnallisesti arvokkaat rakennukset Keski-Suomessa. Tässä selvityksessä neljä aiemmin paikallisesti merkittäväksi arvoitettua Putkilahtelaista rakennuskohdetta (Niemelä, Pohjola, Putkilahden koulut ja nuorisoseurantalo) nousi maakunnallisesti arvokkaiden luokkaan. Vastaavasti 1990-luvun alun inventoinnissa maakunnallisesti arvokkaat Peuhan mäkitupalaismökkit ovat vuoden 2003 selvityksen mukaan paikallisesti arvokkaita.

Kuva 5. Putkilahdessa on kaksi koulurakennusta samassa pihapiirissä: etualan ns. sininen koulu vuodelta 1897 ja takaa pihkottava uudempi koulurakennus vuodelta 1924. Varsinaista koulutoimintaa ei ole ollut sitten vuoden 1998. Nykyään koulut ovat Putkilahden kyläseuran omistuksessa. Kyläseura kunnostaa rakennuksia ja kehittää niihin uutta toimintaa. Kuvaaja Liisa Horppilä-Jämsä

Kartta 5: Putkilahden
kulttuuriarvoja.

PUTKILAHDEN KULTTUURIARVOT

- Paikallisesti arvokas rakennuskohde
- Maakunnallisesti arvokas rakennuskohde
- Muinaisjännös
- Valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen raja
- Maisemahoidon suunnittelualueen raja

600 0 600 1200 m

3.6 Elinkeinorakenne

Maatalouden harjoittaminen on vähentynyt huomattavasti, mutta edelleen Putkilahden elinkeinorakenne painottuu maa- ja metsätalouteen. Vuonna 2003 kylässä oli 18 aktiiviviljelijää. Tuotantosuunnat jakautuvat seuraavasti:

· Karjatiloja	7 kpl (joista lypsykarjatiloja 5 kpl)
· Nurmiviljelytiloja	2 kpl
· Viljanviljelytiloja	5 kpl
· Puutarhataloja	1 kpl
· Hevostiloja	2 kpl
· Lammastiloja	1 kpl

Putkilahdessa tilojen peltopinta-alat eivät koskaan ole olleet kovin suuria, joten metsätaloudella on huomattava merkitys tilojen elinkeinotoiminnassa. Monilla tiloilla on lisänä muutakin elinkeinotoimintaa tai toinen puolisosta käy tilan ulkopuolella työssä. Palveluelinkeinot, marjanviljely ja puutarhatalous ovat esimerkkejä muista kylän työpaikoista. Onpa kylällä myös villisikatarhasta harjoitettava tila. Kyläkauppa Virranpuoti palvelee vanhanajan tapaan ja kaupassa on asiamiesposti. Korpilahden Osuuspankilla on Putkilahdessa konttori.

Kuva 6. Alpakan tilan hevostarha.
Kuvaaja Timo Suominen.

Kuva 7. Mansikanpöimintää
Simolan marjatilalla.
Kuvaaja Tuomo Eronen

3.7 Kylätoiminta

Putkilahdessa on 110 taloutta ja n. 250 asukasta. Vapaa-ajan asuntoja Putkilahdessa on n. 300 kpl ja kylän asukasluku moninkertaistuu lomakauden aikana. Koulu lakkautettiin vuonna 1998, mutta vaikei varsinaista koulutoimintaa enää olekaan, koulurakennus on edelleen aktiivisessa käytössä kyläläisten yhteisenä kokoontumispaikkana ja kesäisin myös leirikeskukseksi. Koululla on myös vuokra-asuntoja. Putkilahden kyläseura omistaa nykyisin koulukiinteistön ja kunnostaa sitä vähitellen. Entiselle kyläkoululle suunnitellaan luonto- ja seikkailukoulu.

Putkilahdessa toimii useita seuroja, järjestöjä ja yhdistyksiä. Putkilahden nuorisoseura on perustettu vuonna 1904, Putkilahden maamiesseura vuonna 1941 ja Putkilahden kyläseura vuonna 1985. Putkilahden kyläseuran julkaisema kylälehti kertoo kerran kuussa kylän kuulumiset. Kylälehti ilmestyy myös sähköisessä muodossa kyläseuran Internet-sivuilla (www.putkilahti.net).

Kesän 2003 ponnistus olivat Kylä kelpaa!-Vespuolen asumismessut. Messuilla esiteltiin muun muassa alueen tontteja, palveluita, uudisrakennus- ja remonttikohteita, perinteistä maaseutuasumista, etätyömahdollisuuksia ja eri elinkeinomuotoja Vespuolen kylissä. Putkilahden kouluilla ja nuorisoseurantalolla pidettiin taidenäyttelyitä.

Talojen asukkaisiin tai sukulaisiin liittyvät tarinat auttavat maiseman ymmärtämisessä ja elävöittämisessä. Niitä on tallennettu lukuisa määrä elokuussa 2003 julkaistuun Putkilahden kyläkirjaan 'Häreviä hakamiehiä ja väkeviä vaimoja'. Kylähistoria-aineisto antaa hyvät perustiedot alueen asutushistoriasta, maanomistuksesta, rakennuskannasta ja monista muista maiseman muovaantumiseen vaikuttaneista tekijöistä.

Kuva 8. Reino Koskinen kotipihallaan.
Kuvaaja Tuomo Eronen

Kuva 9. Nuoriseseurantaloa remontoitiin juh-lakuntoon kesällä 2003. Putkilahden nuori-seura täyttää vuonna 2004 kunnioitetta-vat 100 vuotta.

Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä.

Putkilahden kyläseura on koonnut kylän nelikenttäanalyysin. Analyysi pohjautuu kyläkyselyyn, ja se on julkaistu syksyllä 2002 hyväksytyssä kyläsuunnitelmassa. Nelikenttäanalyysiin on lisätty maisemanhoidon kehittämishankkeessa kesän 2003 henkilö- ja talouskohtaisessa kommunikoinnissa esiin tulleita asioita.

Vahvuudet	Heikkoudet
luonto, rauha, kauneus, puhtaus, marjastus, kalastus, metsästys, uintimahdollisuudet, ystävälliset ihmiset, hyvät palvelut, Jyväskylän läheisyys, hyvä kylähenki, kylälehti, isäntien erikoistuminen — kaikilla ei tarvitse olla kaikkia maatalouskoneita, Maamiesseuran viljankuivaamo, monitaitoiset kesäasukkaat	työpaikkojen vähäisyys, vähän ihmisiä, ikärakenne — paljon vanhuksia, palvelut kaukana, asuntoja vähän, tontteja vähän, useat seurat, sisäänpäin lämpiävät ihmiset, kyläkoulun puute, huonot julkiset kulkuyhteydet, kiinteistöjen ja tonttien omistussuhteet, maatilamatkailukohteiden puute
Mahdollisuudet	Uhat
Kärkisten silta, liikenneolojen parantuminen, asukashankinta, kaavoitus, kiinteistöjen käyttöönotto, maisemanhoito, lintualueiden hoito, kyläkoulu kyläseuralla — kokoontumispaikka, aktiivinen kyläseura — ihmiset, Jyväskylän läheisyys, kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus, vesiväylän kunnostus, retkeilymaastot, rahoituskanavien tehokas hyödyntäminen, uusien elinkeinojen kehittäminen maisemanhoidon avulla	kunnan talous, muuttoliike, ikärakenne, kaavoitus, EU-maatalous, kyläseura-aktiiveja vähän

3.8 Kaavatilanne

Putkilahden kylän ranta-alueet kuuluvat vuonna 1996 vahvistetun Päijänteen rantayleiskaavan alueeseen. Voimassa olevassa yleiskaavassa on suunniteltu vain rantojen rakentaminen ja se ei erityisesti huomioi kulttuurimaiseman arvoja. Osa keskeisimmästä kulttuurimaisema-alueesta jää yleiskaavan ulkopuolelle. Putkilahdessa tarvitaan yleiskaavaa, jossa suunnitellaan kyläalueen maankäyttöä maisemanhoitosuunnitelman antaman tiedon ja kaavoitukselle asetettujen tavoitteiden pohjalta. Yleiskaavoitus mahdollistaa alueen edelleen kehittymisen huomioiden samalla kulttuurimaiseman. Kyläseura on tehnyt aloitteen osayleiskaavan laadinnasta Korpilahden kunnalle keväällä 2001. Hanke on nyt käynnissä eteenpäin tätä kirjoitettaessa talvella 2004.

Maisemanhoitosuunnitelman perustaksi tehty maisema-analyysi palvelee myös tulevan yleiskaavoituksen taustaselvityksenä ja helpottaa yksittäisten rakennuslupa- ja poikkeamis päätösten tekemistä sinä aikana kun kaavaa ei vielä ole. Maisemanhoitosuunnitelman kokoamisen yhteydessä koottu tieto rakentamiseen sopivista paikoista voi toimia aikanaan yleiskaavan pohjana. Tuonnempana esiteltävät ohjeet rakentamisesta maisema-alueella (luvussa 6) tukevat niin ikään kaavoitustyötä.

4

Maisemanhoitosuunnitelma

4.1 Maisemanhoitosuunnitelman tarkoitus

Putkilahden kulttuurimaisema on syntynyt ihmisen ja luonnon pitkäaikaisesta vuorovaikutuksesta ja se säilyy vain samalla tavalla kuin on syntynytkin: asumalla, viljelemällä ja rakentamalla. Kysymys on siitä, miten uudet asiat sopeutetaan ympäristöön ja osataanko perinteitä jatkaa. Putkilahdessa, kuten maaseutualueilla yleensäkin, käytännön maisemanhoito lepää pitkälti paikallisten asukkaiden ja ennen kaikkea aktiiviviljelijöiden harteilla, jotka ovat jaksaneet kiitettävästi ylläpitää maiseman avoimuutta. Kylämaiseman hoidossa kullakin maanomistajalla on lopullinen vastuu omien maidensa osalta, mikä on luonnollisesti vapaaehtoista toimintaa. Kukin hoitaa maisemiaan omien mahdollisuuksiensa mukaan. Maiseman — asuinympäristön — viihtyisyydestä huolehtiminen on kuitenkin kaikkien edun mukaista.

Maisemanhoitosuunnitelma on kartoitus, jossa osoitetaan maiseman arvokohteita, autetaan asukkaita huomaamaan ympäristössä tapahtuvia muutoksia, selvitetään, mitkä paikat ovat hoidon tarpeessa ja annetaan neuvoja maaseutumaisen hoidon toteutuksessa. Maisemanhoitosuunnitelmalla voidaan luoda edellytyksiä maisemanhoidon ja uuden innovatiivisen elinkeinotoiminnan kehittämiseksi ja yhteensovittamiselle. Maisemanhoidon tärkeimmät tavoitteet ovat avoimen kylämaiseman säilyttäminen ja maiseman umpeenkasvun estäminen, niitty- ja laidunalueiden tyypillisen kasvillisuuden säilyttäminen, luonnon monimuotoisuuden ja viljelymaiseman vaihtelevuuden säilyttäminen sekä vanhojen rakennusten oikea hoito ja korjaaminen.

4.2 Osallistuva suunnittelu Putkilahdessa

Maisemanhoidon suunnittelun avulla ihmiset voivat aktivoitua toimimaan alueidensa arvoa säilyttävästi ja edistävästi. Maisemanhoidon toteuttamisessa avainkysymys on, mikä motivoi ihmisiä hoitamaan omaa elinympäristöään ilman, että se tuntuu taakalta tai pakolta. Vastausta voidaan lähteä hakemaan osallistuvasta suunnittelusta (Komulainen 1998).

Osallistuminen tekee osallistujat osavastuullisiksi tuloksista. Asukkaiden sitoutuminen suunnitelmaan on tärkeää, koska maiseman hoitajina ja maisemanhoitosuunnitelman toteuttajina ovat pääasiassa kyläläiset itse. Tavoitteena on, että maisemanhoitosuunnitelma ei jää pelkäksi suunnitelmaksi, vaan se myös toteutuu käytännössä. Tämä edellyttää sitä, että suunnitteluvaiheessa asukkaiden kanssa yhdessä on mietitty, mitä toiveita ja tarpeita heillä on. Mikä on Putkilahdelle tyypillistä ja mitä halutaan vaalia? Mitkä ovat Putkilahden maiseman arvot ja ongelmat?

Maisemanhoitoon pätevät samat onnistumisen ja epäonnistumisen lainalaisuudet kuin kaikkeen muuhunkin työhön: paras tulos saavutetaan, kun tiedetään 'miksi tehdään' ja 'miten tehdään'. Maisemanhoidon kehittämishankkeessa yhteistyö ja eri tahojen — erityisesti asukkaiden — osallistuminen ovat olleet tärkeitä.

Kuvat 10—14. Könnön tilalla pidettiin kesäkuussa 2003 suuren suosion saavuttanut perinneaitakurssi. Kurssipäivän aikana rakennettiin perinteistä riukuaitaa ja kunnostettiin kiviaitaa. Kurssin järjesti ProAgria Keski-Suomen maaseutukeskus. Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä

Kuva 10.

Erilaisia osallistumismahdollisuuksia tarjoamalla on jaettu tietoa hankkeesta ja sen etenemisestä, annettu kaikille osallisille mahdollisuus vaikuttaa hankkeen sisältöön ja tavoitteisiin ja pyritty tekemään maisemanhoidosta kylälle yhteinen asia. Osallistuminen on antanut arvokasta tietoa suunnittelun taustaksi ja tueksi.

Asukaskysely

Putkilahden maisemanhoidon kehittämishankkeen alussa, toukokuussa 2003, järjestettiin maisemanhoidon suunnittelun ja jatkotoimien taustaksi asukaskysely. Kyselyllä selvitettiin hankkeen yleisiä tavoitteita ja pyydettiin vastaajia kertomaan Putkilahden maiseman muutoksista, arvoista ja ongelmista. Liitekartalle saattoi rajata esim. kylän kauneimpia paikkoja ja näkymiä sekä maisemavaurioita. Kysely jaettiin Putkilahden kylälehden mukana. Lisäksi kyselyä oli jaossa Virranpuodissa ja Korpilahden kunnanvirastossa sekä kirjastossa. Kyselyyn saattoi vastata myös kyläseuran Internet-sivuilla.

Kyselyitä palautui postin ja sähköpostin välityksellä yhteensä 12 kpl. Vastausprosentti oli kylälehden levikkiin suhteutettuna 5 %. Kysymyksiä pidettiin esillä myös kesän 2003 tilakäynneillä ja näiden haastattelujen kautta saatiin runsaasti lisää vastuksia. Kyselyn kysymykset ja vastukset ovat kokonaisuudessaan liitteessä 2.

Kyläillat

Maisemanhoidon kehittämishankkeessa järjestettiin vuonna 2003 yhteensä neljä kyläilltaa: 20.3, 28.4, 9.10. ja 30.11. Kevään kyläilloista ensimmäisessä kerrottiin hankkeen tavoitteista ja kuultiin asukkaiden toiveita. Toisessa kyläillassa teemana oli luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustaminen. Lokakuussa maisemanhoitosuunnitelma oli luonnosvaiheessaan nähtävänä ja kommentoitavana. Marraskuun kyläillassa keskusteltiin luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustamisen tavoitteista ja kuultiin asukkaiden toiveita jatkotyöskentelyn pohjaksi. Kyläiltoihin osallistui 20–50 henkeä.

Päivystysajat

Kaikilla halukkailla oli mahdollisuus käydä kesällä 2003 viikoilla 20–33 tiistaisin klo 9–10 sinisellä koululla tapaamassa hankevetäjää ja keskustelemassa maisemanhoitoon liittyvistä kysymyksistä. Yhteensä 12 tiistaina, joina hankevetäjä oli kyläläisten tavattavissa tuota mahdollisuutta käytti noin 10 henkeä. Kesällä toimintatapaa muutettiin enemmän toisinpäin toimivaksi: hankevetäjä jalkautui ja kävi tapaamassa asukkaita.

Tilakäynnit

Tilakohtaiset maastokäynnit olivat tärkeitä, koska niissä saatiin suora kontakti maanomistajaan ja mahdollisuus keskustelemaan suunnitteluun sekä hoidon toteutuksen pohdintaan. Hankkeen aikana, kesä–syyskuussa tehtiin käyntejä 25 talouteen. Tilakäynneillä halukkaiden maanomistajien kanssa täytettiin tilamaiseman hoitoa kartoittava lomake (liite 3), jonka viljelijä sai halutessaan täytettynä itselleen. Osan kanssa lomaketta käytettiin keskustelupohjana. Tilamaisemanhoitolomakkeessa läpikäytyt asiat liittyivät tilan perustietoihin, erityistukikohteisiin, maisemapainotteiseen metsäsuunnitteluun ja tilan rakennuskantaan. Samalla pidettiin esillä maisemanhoidon rahoitusmahdollisuuksista koottua listausta. Tilamaisemanhoitoa luotaavien kysymysten lisäksi esillä olivat myös kylämaisemaa koskevat kysymykset.

Kuva 11.

Kuva 12.

Kuva 13.

Kuva 14.

Tiedottaminen — Kylälehti

Putkilahden Kylälehden kautta oli luontevaa tiedottaa tulevista tapahtumista ja kertoa hankkeen vaiheista. Kylälehti ilmestyy myös sähköisessä muodossa kyläseuran Internet-sivuilla (www.putkilahti.net). Maisemanhoitohankkeelle tehtiin Internet-sivuille oma mainos ja kotisivu. Sivulle koottiin yhteen kaikki aiheesta kylälehdessä ilmestyneet jutut. Myös asukaskysely ja myöhemmin kyselyvastaukset olivat siellä esillä.

Kylä kelpaa!-Vespuolen Asumismessut

Maisemanhoitohanke oli esillä 12.—20.7.2003 järjestetyillä Kylä Kelpaa!-Vespuolen asumismessuilla. Asumismessujen aikaan Putkilahdessa oli vilkasta ja maisemahanketta esiteltiin julistein molemmilla kouluilla pidettyjen näyttelyiden yhteydessä. Asumismessujen yhteydessä toteutettiin maisemakävely Peuhanniemen maisemis- ja maisemasoutu Viljamensaaren ympäri.

4.3 Maisema-analyysi hoitosuosituksen pohjana

Maisemanhoitosuunnitelmaa laajemmalle alueelle tehtäessä suoritetaan yleensä maisema-analyysi. Sillä tarkoitetaan yleensä maaperän, kallioperän, korkeussuhteiden ja vedenjakajien, kasvillisuuden ja vesistöjen ja kosteikkojen kartta-analyysiä. Suomessa tätä teknispainotteista lähestymistapaa on käytetty maisemasuunnittelussa usein. Se tuottaa yleensä suuren määrän tietoa, joka ei aina ole tarpeen. Parhaiten se soveltuu maankäytön eri hankkeiden, kuten rakentamisen sijoittamisen, pohjatiedoksi.

Maisemaa voidaan myös analysoida esteettisestä näkökulmasta käsin, katsella maiseman kauneutta ja pohtia, mistä se muodostuu ja mitkä ovat sen tärkeimmät tekijät; kauneuden synnyttävät osat. Historiallinen lähestymistapa on kolmas päälinja: siinä tarkastellaan alueen syntyhistoriaa maisemanäkökulmasta. Peltojen, niittyjen, kaskimaiden ja erilaisten kulttuuriympäristöjen historiallisia vaiheita tutkitaan ja suhteutetaan nykytilannetta tuohon menneisyyden peiliin.

Käytännön toteutukseen tähtäävän maisemasuunnittelun pohjana olevan analyysin on syytä keskittyä maiseman olemukseen, sen osien tärkeysjärjestyksiin ja maisemallisiin rooleihin. Näkymät, yksityiskohdat, hoitoa vaativat kohteet ja kylätiellä kulkijan maisemakokemuksen miettiminen tulevat niin ikään analyysin tekijöiksi. Vaikka maiseman avointa tilaa ei sinänsä pidä arvottaa pelkästään kulkureittien tai sen kautta kulkevien ihmisten määrällä, on tämä käytännössä järkevää maisemanhoidon hyödyllisten (sivu)vaikutusten aikaansaamiseksi siellä, missä ihmiset liikkuvat. Oma lukunsa ovat tietysti biologisesti arvokkaat alueet sekä erityistä kulttuurihistoriallista arvoa kantavat kohteet.

4.3.1 Putkilahden maisema-analyysi

Tämän suunnitelman yhteydessä tehdyn maisema-analyysin tarkoituksena on palvella maisemanhoidon suunnittelua ja siinä tarkastellaan kylän keskeisiä maisematekijöitä. Samalla se toimii maisemanhoitosuunnitelman runkona osoittamalla maiseman tärkeimmät osa-alueet. Analyysi erottelee maiseman päärunгон — peltoalueet kahdessa luokassa, metsäalueet samoin — ja yksityiskohdat, joita ovat mm. näkyvimmat reunat ja hoitoa vaativat tukkeutuneet kohdat.

Putkilahden maisemassa järvenlahdet ja pienet selät erottuvat omana elementtinään ja näkyvät hienosti monesta paikasta. Maanviljelysmaiseman sekä ympäröivien vuorimaisten metsäselänteiden muodostaman rungon kanssa vedet antavat maisemalle vielä lisää elävyyttä, heijastuksia ja väriä. Ympäröivät selänteet näkyvät monin paikoin kylämaiseman taustana: metsämaisemasuunnittelun ansi-

osta silhuetti on yleensä ehjä ja mäkien laet kaartuvat toisiaan korostaen; samoin metsänreunat ovat pääsääntöisesti ehjät. Metsänreunoihin asti ulottuvia hakkuita tehtäessä on syytä jatkossa muistaa sekä maantien nro 610 että paikallisteiden (mm. Etu-Varmantie, Töppöspohjantie, Kouhinsalontie) varteen merkityt maisemallisesti tärkeät metsänreunat. Maisemallinen suojavyöhyke tai ryhmiin jätetyt suojuspuut ovat hyödyksi myös metsän uudistumiselle. Luonto on rehevää ja ottaa nopeasti omansa takaisin, jos viljely päättyy. Monet järvinäkymät ovat kasvaneet tai kasvassa umpeen vesijättöniittyjen laiduntamisen loppumisen tai metsittämisen myötä.

Maisema-analyysin kautta syntyneessä kartassa (liite 4) kylämaiseman olemuksesta ja arvoista kertovaa tietoa ovat: maisemassa tärkeät, avoimet peltoalueet /maisemassa paikallisesti tärkeät peltoalueet, lähimaisemassa tärkeät metsäalueet/kaukomaisemassa tärkeät metsäalueet, metsitetyt peltoalueet, maisemallisesti merkittävät tilakeskukset/tieltä katsoen piiloon jäävät tilakeskukset ja maisemallisesti merkittävät tiet. Maiseman hoitotoimien tueksi tarkoitettua tietoa ovat hoidettavat tienvarret, maisemallisesti merkittävät reunametsät ja merkittävät avoimena pidettävät näkymät. Kartalle merkityt numerot viittaavat maisemanhoitokohteiden ja maiseman arvokohteiden selostuksiin.

4.4 Putkilahden maisemanhoitokohteet ja maiseman arvokohteet

Tässä luvussa kuvataan maisemanhoitosuunnitelman liitekartan (liite 4) numeroidut maisemanhoitokohteet. Kohdeluetteloon on koottu vanhoista suunnitelmista edelleen nousevat tarpeet päivitettyinä ja täydennettyinä uusilla näkemyksillä alueiden hoidon tarpeesta. Hoitosuosituksen noudattaminen on vapaaehtoista. Luettelossa on myös maiseman arvokohteita, joissa ei ole välitöntä hoitotarvetta.

1. Korospohjan laivaranta sijaitsee Vaarun alla. Alue on historiallisesti merkittävä. Täällä oli laivaliikenteen aikoina 1890-luvun lopulta aina vuoteen 1950 putkilahtelaisten tärkein satama. Korospohja oli Putkilahden kylän virein keskus. Nykyisin kyläläiset, kesäasukkaat ja veneilijät käyttävät aluetta paljon vene- ja uimarantana sekä kokoontumispaikana ja veneiden vesillelaskupaikkana. Alue ja tie pidetään kunnossa talkoovoimin. Metsähallitus laatii parhaillaan Vaarun alueelle hoito- ja käyttösuunnitelmaa. Korospohjan aluetta on tarkoitus kehittää ennen kaikkea vesiltä käsin saapuvien retkeilijöiden tarpeita ajatellen. Tähän liittyisivät ainakin laiturin kunnostaminen ja opastus Vaarun luontopolulle sekä Putkilahden ja Oittilan kulttuuri- ja luontopoluille. Uimaranta pidettäisiin lähinnä paikallisten asukkaiden uimapaikkaina, johon ei ohjattaisi ja opastettaisi ulkopuolisia. Paikallisten asukkaiden ja retkeilijöiden tarpeet yhteensovittavaa Korospohjan alueen suunnittelua tulee tehdä yhdessä aluetta nykyään hallinnoivan Metsähallituksen kanssa. Korospohjanlahden rantautumispaikan kunnostusta on kaavailtu tehtäväksi Big Lakes -EU-hankkeen rahoituksella mahdollisesti jo vuonna 2004.

2. Vanha Vaaruntie liittyy historiallisena kohteena Vaarun maisemanähtävyyksiin ja on keskeinen osa Korospohjan rakennettua perinnemaisemaa. Tämä 1800-luvulla valmistunut ja 1980-luvulle asti käytössä ollut maantie kulkee Korospohjan murroslaakson poikki, kipuaa Vaarunvuoren rinnettä ylös ja ohittaa Vaarunvuorten laen vain hieman lakipisteen itäpuolelta laskeakseen Vaarunvuorten pohjoispuolella kohti Syvälahtea. Oittilan kyläyhdistys (sittemmin Oittilan maamiesseura ry.) on vuonna 1992 tehnyt aloitteen Vaarun museotiestä, mutta asia ei ole edennyt. Aika saattaakin olla ajanut jo museotiehankeen ohi — moottoriliikenne ja Vaarun alueen suojelutavoitteet eivät sovi yhteen. Vaarun alueen kehittämisestä

*Kuva 15. Vanha Vaaruntie oli maantienä toimis-
saan mäkiensä ansiosta
maankuulu.
Kuvaaja Liisa Horppila-
Jämsä.*

vastaa nykyisin Metsähallitus, joka laatii alueelle hoito- ja käyttösuunnitelmaa. Oleellista on kuitenkin vanhan Vaaruntien tieuran säilyttäminen avoimena ja patikointi- ja pyöräilykelpoisena. Tämä edellyttää raivausta. Tiestä pitäisi voida havaita, että kyseessä on vanha maantie ja tien historiasta kertovia opastauluja voitaisiin laittaa tien molempiin päihin.

3. Korospohjan niitty. Vaarun ravinteikas maaperä ja suotuisat mikroilmasto-olot luovat otolliset olosuhteet monipuoliselle kasvi- ja eliömaailmalle. Monet kasvi- ja hyönteislajit elävät Vaarulla levinneisyytensä äärirajoilla. Korospohjan niittyä Korospohjanlahden pohjukassa on hoidettu talkoilla kansainvälisen työleirin toimesta kahtena kesänä (2002 ja 2003) peräkkäin. Hoidon tavoitteena on säilyttää erityisesti hyönteisille tärkeää elinympäristöä. Pohjukassa olevaa nuorta lehtimetsää on myös raivattu varovasti ja avattu näkymiä lahdelta. Korospohjan niitty sisältyy Vaarunvuorten Natura-alueeseen.

4. Hietavuoren näköalapaikka sijaitsee Hietavuoren länsirinteellä Joutsa-Korpilahti –maantien kalliroleikkauksen eli 'Putkilahden portin' yläpuolella. Hietavuorelle johdavalta tieuralta avautuvat avarat näköalat etelään Ylisjärvelle.

5. Korospohjan laakson halkaisevan tiepenkereen luiskissa kasvaa sankkaa nuorta koivikkoa ja männikköä, joka peittää tieltä aukeavia näkymiä niin kaakkoon Ylisjärven kuin luoteeseen Korospohjan suuntaan. Puustoa on harvennettu vuonna 1996 ja uudelleen syksyllä 2003. Tiepenkereiden kasvillisuus sitoo maata jyrkissä rinteissä ja sulauttaa korkeaa pengertä ympäristöön, mutta tieltä aukeavia näkymiä varten ylimpien puiden harvennus täytyy toistaa aika ajoin.

6. Sorakuopat eivät ole kaatopaikkoja. Kuopan pohjalle kertynyt romu pitäisi kuljettaa pois ja hävittää asianmukaisesti.

7. Myllylän talon pihapiiri ja siihen liittyvät peltotilkut ovat esimerkki putkilahtelaisesta pienasutuksesta. Myllylä on nykyisin kesäpaikkana. Pienten peltojen soisi säilyvän viljeltyinä. Myllylän naapurissa on Oksalan kesäpaikka, vanhan huvilakulttuurin edustaja.

8. Ylisjärven saaret Lettosaari, Iso ja Pieni Naulasaari, Talassaari, Leppäsaari ja Haapasaari ovat luonnontilaisia pikkusaaria. Lettosaarella laiduntavat kesäisin Könnön tilan lampaat ja saarta on myös raivattu kesällä 2003 kansainvälisen työleirin toimesta. Isossa Naulasaarella on rantayleiskaavassa varaus loma-asunnolle, mutta se on toistaiseksi säilynyt rakentamattomana. Muissa saarissa ei ole loma-asutusta.

9. Korospohjan peltoaukeilla on pääosalla edelleen viljelyä, yhdeltä tilalta länsikulmassa on viljely päättynyt ja pellot on istutettu koivulle. Tästä ei kuitenkaan aiheudu merkittävää haittaa viljelyaukean avoimuudelle. Lehtipuuvaltaiset peltoaukeat antavat ilmeikkyyttä tienpuoleiselle osalle, reunat ovat täälläkin ehjiä. Yhdessä saarekkeessa on romahtanut lato, jonka voisi siistiä pois. Korospohjan peltomaiset aukeavat maantieltä, kun tienvarren kasvillisuutta poistetaan. Tienvarsia on raivattu vuonna 1996 ja uudelleen syksyllä 2003.

Ylisjärven puoleisilla Nikkilän — Mattilan peltoaukeilla järvenrannan käsittely/umpeenkasvaminen korostuvat merkityksessään, sen mukana maisema joko pysyy avoimena järvelle päin tai sulkeutuu vähitellen. Toistaiseksi tilanne on joitakin yksittäisiä pusikoita lukuun ottamatta hyvä. Erityistukisopimuksista pitäisi löytyä tähänkin jokin porkkana. Järven takana Vaarun ja Housuvuoren selänne näkyy selvästi ollen maiseman tausta-alue. Vaarun uuden tielinjan mukanaan tuoma kalliolieikkaus aiheuttaa selkeillä talvikeillä meluhaittaa alueella: visuaalinen haitta on varsin vähäinen tien linjauksen ansioista keskikylältä ja Nikkilän suunnasta katsottuna. 610-tieltä tarkastellen alue on monipuolinen ja visuaalisesti kiinnostava pienin parannuksin höyrytetty; muutamat näkyvät tilakeskukset ja kesäasunnot sekä työväentalonmäen asutus tekevät jo kylän tuntua.

10. Mattilan hakamaat on Keski-Suomen perinnemaisemainventoinnissa 1990-luvun alkupuolella inventoitu luokkaan M-. Hakamaat ovat kolme erillistä tilan lähipeltoihin rajautuvaa metsäistä saarekettä. Vuoteen 1995 asti niissä laidunsi karja. Karjanpidon loputtua alueita on hoidettu raivaamalla ja haat ovat säilyttäneet hakamaapiirteensä ja läpinäkyvyytensä, mikä mahdollistaa mm. näkymät maantieltä Ylisjärvelle myös kesäaikaan. Hakamaista arvokkain on Samulinmäki, Nikkilästä erotetun torpan paikka. Alueella on pitkään jatkuneesta laidunnuksesta kertovaa niittykasvillisuutta mm. tuoksusimake, kissankello, ketoneilikka, peurankello, paimenmatara, ahomansikka, päivänkakkara vielä jäljellä. Alue säilyttää luonteensa toistuvalla hoidolla. Kesällä 2003 Samulinmäen aluetta hoiti niittämällä kansainvälinen työleiri.

11. Jollan tilan pellot ovat nykyisin viljelmättömiä, mutta niitä on vesottu ja pyritty pitämään viljelykelpoisina. Pellot tullevat lähivuosina uudelleen viljelyyn ja peltomaiseman avoimuus säilyy myös tältä osin.

12. Töppöspohjan tienhaarassa, työväentalonmäessä on komea maisemapetäjä. Tien toisella puolella on iso tammi ja vanha koivu.

Kuva 16. Pienillä peltotilkuilla on suurten peltoaukeiden ohella oma tärkeä merkityksensä maiseman avoimuuden ja monimuotoisuuden ylläpitämisessä. Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä.

Kuva 17. Pyöröpaalirivistöt ovat nykyään osa peltomaisemaa. Kuvaaja Liisa Horppilajämsä

13. Häränojan peltoaukea on Putkilahden kylämaiseman keskeisin peltonäkymä. Peltoaukea on nykyisin viljelty ja takavuosien alennustilasta on menty harppaus parempaan suuntaan. Peltoaukean Kivivuoreen rajautuvaa takareunaa on viime vuosina metsitetty koivulle ja näin ollen peltoaukea on kutistunut alkuperäisestä. Metsityksen reunoilla tapahtuva muiden puulajien suosiminen saisi sen aikaa myöten näyttämään enemmän metsältä. Uusia metsityksiä tälle alueelle ei voida enää sallia, muuten maiseman avoimuus on menettänyt. Metsäsaarekkeet, ojanvarsien pensaikot ja ladot lisäävät hoidettuina sekä maiseman että luonnon monimuotoisuutta. Häränojan aukean keskellä on sopivankorkuisen puuston ja pajukon varjostama, omassa uomassaan tiukkaan mutkitteleva puro; kokonaisuus kaunistaa maisemaa. Avoin osa ojasta on maisemallisesti oikeassa paikassa.

14. Vesinäkömä heti Könnön tienhaaran jälkeen — Karhulan ja Salmelan puolen avoimet rannat ja pellot ovat oleellinen joskin lyhytaikainen näkömä, samoin rakennusten siisti ulkoasu. Aiemmin myös koulu näkyi, mutta nyt umpeenkasvu on sulkenut näkömän Koulupuistoon. Mikkolan pellon keskellä oleva kaunis saareke kasvaa mm. lehtikuusta; puuston kasvatuksessa kannattaa muistaa maisemanäkökulmakin.

15. Harjulan hakakoivikko on kaunis metsäinen mäenkumpare maantien itäpuolella aivan kyläkeskustassa. Se on mukavan näköinen myös vesiltä käsin katsottuna. Kun metsikkö tulee lähiaikoina uudistusvaiheeseen, maisemanäkökohdat otetaan hakkuiden suunnittelussa ja toteutuksessa huomioon.

16. Kouhinsalontie myötäilee kauniisti maisemaa. Sen linjaus noudattaa alkuosassaan perinteistä linjausta pihojen, peltojen ja metsien laiteilla, mikä tekee tiestä erityisen arvokkaan. Kouhinsalontie on samalla osa Putkilahden kulttuuri-luontopolkukierrosta.

Kouhinsalontien risteyksessä on telekoppi tien toisella ja vanha maitolaituri tien toisella puolella. Maitolaituria on pidetty kunnossa maalaamalla. Sen ympäristöä pitäisi hoitaa aika ajoin niittämällä, kuten myös maantien ja kaupalle menevän vanhan tien välialuetta. Telekopin pintamateriaaleissa ja värityksessä on toivomisen varaa. Telekopin ympäristöä raivattiin syksyllä 2003 ja kun rakennus erotuu raivauksen jäljiltä entistä paremmin, myös sen ulkoasuun kohdistuu suurempia vaatimuksia.

17. Kopisevan vanha tilakeskus lähiympäristöineen on mielenkiintoinen kohde aivan Kouhinsalontien laidalla: vanhan pihapiirin laiteet on otettu laitumeksi lampaille ja vanhoja peltoalueita on raivattu uudelleen käyttöön. Raivaus ja laidunnus yhdessä tekevät merkittävää eroa muutaman vuoden takaiseen verrattuna; vanhan riihen takaa aukeaa kaunis näkömä kohti Niemelää lammashaan läpi. Vanhoja, maisemaan kuuluvia rakennuksia näkee tieltä ja komean päärakennuksen aivan tien vierellä.

18. Niemelän — Hämeenmäen peltoaukeat ovat edelleen käytössä. Metsänreunat ovat ehjiä: niiden läheisyyden takia tietä kuljettaessa visuaalinen merkitys korostuu. Kivivuoren jyhkeä silhuetti ei täältä vielä näy. Hämeenmäen soistuneesta kosteikosta peltoaukean halki virtaava oja on monimuotoisuustekijä sekin. Pajukkoa on raivattu peltojen salaojituksen yhteydessä. Vesalan mutkassa Kouhinsalontie

kiertää Hämeenmäen asutusta. Tienvarressa on jäljellä vanhaa kivaitaa, jota on aika ajoin raivattu esiin kasvillisuuden takaa. Mutkan ulkokaarten puolella olevan heinätallin ympäristöä on niin ikään raivattu YTY-töinä 1996, mutta ennen pitkää raivaus olisi hyvä toistaa.

19. Riihilahden nykyään vuokralla olevat pellot ovat suurimmalta osin viljeltyjä. Näkyvällä paikalla olevan tilakeskuksen läheisestä, harjanteiden väliin jäävästä laaksopellosta on metsitetty koivulle ylempi puolisko sekä kuuselle pieni yläpuolinen peltoalue, mutta tien läheisempi puoli on edelleen auki ja viljelykäytössä. Patalanniittyjen yläpuolinen suurempi viljelyaukea on sekin salaojitettu yhdeksi lohkoksi, mutta hienoa näkymää Kasselälle uhkaa luhtaniityn toisen puolen metsitys — vanhan niityn käyttämättä jääminen ja pensaikon kasvu sille ovat uhkana maiseman avoimuudelle monessa muussakin paikassa kylällä. Riihilahden vanhalla tilanpaikalla sijaitseva, historiallisia arvorakennuksia sisältävä pihapiiri näkyy komeasti kaikista suunnista tiellä kuljettaessa. Pensaikkoa voisi harventaa Mottilanlahden ranta-alueilla, mutta sitäkään ei pidä tehdä kuin paikoittain.

20. Koivusalmen miljöö on monimuotoinen kokonaisuus Otavan ja Päijänteen välisellä kannaksella. Koivusalmen länsipuolella sijainnut Kopisevan torppa Koivula on hävinnyt, mutta siitä kertovia merkkejä — rakennusten jäänteitä, metsittyviä pelloja, niittyjä ja hakamaita, on vielä havaittavissa. Peltöjen reunoilla katajat ja koivut antavat maisemalle yksityiskohtia. Muutama vanha heinätalli on jätetty lahoamaan tien lähelle, ne olisi vielä mahdollista pelastaa.

Koivusalmen jämsäläisniityt, laajat vesijätöt ja ruovikkoalueet ovat linnustollisesti arvokkaita Natura-alueita. Koivusalmen länsipuolen perinnetähtiä ja rantaniittyjä on kunnostettu raivamalla ja niittämällä vuosina 1994 ja 1996. Sittenkin rehevä luonto on sulkenut tuolloin raivattuja alueita ja hoitotöille olisi taas tarvetta. Paras ratkaisu olisi, jos Koivusalmen ympäristön perinnetähdit saataisiin laidunnuksen pariin. Laidunnuksen avulla maiseman hoituisi 'itsestään'. Jämsäläisniittyjä voitaisiin ottaa aktiivisen hoidon piiriin esim. erityistuilla. Otavan suuntaan vuonna 1994 avattu näkymäsektori on kasvanut umpeen. Tämän alueen kehittäminen vaatisi tarkemman hoitosuunnitelman.

Kuva 18. Koivusalmen jämsäläisniittyjen säilyttäminen vaatisi tarkemman kunnostussuunnitelman. Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä.

21. Haapapohja on maisemaltaan idyllinen alue. Kokonaisuuteen kuuluvat Aution, Haapalahden ja Hiirolan talot ja rantoja reunustavat viljelykset. Haapapohjassa näkyy koko niittykulttuurin kirjo: vesijätöt, jämsäläisniityt, talojen pellot ja laitumet. Niittykulttuurista kertovia latoja on Haapapohjassa vielä jäljellä, mutta monet niistä olisivat kunnostuksen tarpeessa. Maanomistajien kanssa yhteistyössä suunniteltava latojen kunnostusprojekti voisi olla täällä paikallaan. Hoitamattomat jämsäläisniityt pajuttuvat ja sulkevat näkymiä vesille. Hoidon järjestäminen on hankalaa, koska ne eivät ole tilojen omistuksessa. Sinänsä hoidon järjestäminen esim. laiduntamalla voisi olla mahdollista. Nykyisin laidunnuksen jatkuminen turvaa Aution tilan maakunnallisesti arvokkaiden perinnemaisemien säilymistä Puolkanniemellä. Haapapohjan linnustollisesti arvokas kosteikkoalue ja Aution tilan perinnemaisemat ovat Natura-alueita.

22. Kouhin tilan ja Koulun välinen pieni peltoalue tuo tervetullutta vaihtelua sinänsä moni-ilmeiseen metsämaisemaan Kouhinsalossa. Sitä ympäröivien metsänreunojen käsittelyssä tulisi hakkuun yhteydessä muistaa jättää puuryhmiä tai suo-javyöhyke.

23. Otavan pohjoisranta reunustavalta tieltä aukeaa paikoin hienoja näkymiä Puolakanniemeen, Aution tilan suuntaan. Tien ja rannan välistä puustoa on raivattu vuonna 1996, mutta uusintaharvennus on näkymien säilyttämiseksi syytä toistaa aika ajoin. Raivausjätteet tulisi huolehtia saman tien pois.

24. Koiviston tilan hallitsema viljelylaakso Otavan pohjoisrannalla on pitkänomainen, tien kulkupaikalta kaventuva laidunten ja viljanviljelyn avoin alue. Koiviston tilan rakennukset ovat maisemallisesti hyvällä paikalla laakson itälaidalla, mäenharjanteen ulkonemalla. Tilan kookkaat varasto- ja konerakennukset eivät tästä syystä häiritse maisemaa mistään päin. Koiviston tilan viehättävä vanha pihapiiri, päärakennus, aitta ja liiteri, sijaitsee nykyisen talouskeskuksen pohjoispuolella pienellä mäenkumpareella. Metsänreunojen käsittelytavan merkitys korostuu Koiviston tilan lähellä. Tilan karja laiduntaa paitsi peltolaitumilla myös reunametsissä, mikä tekee niistä hoidetun ja ilmavan näköisiä. Koivistolta Toivolaan johtavan tien välittömässä läheisyydessä, kapealla kaistaleella tien ja pellon välissä on kaatumaisillaan oleva lato, joka olisi hyvä purkaa pois.

Kuva 19. Koiviston tilan vanha päärakennus ja sitä ympäröivä pihapiiri. Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä

25. Toivolan perinnemaisema on herännyt eloon, kun Aholan tilan karja laiduntaa sitä. Laidunnettu rinne navetan raunioineen ja katajineen on kaunis. Tien toisella puolen oleva talli on romahduspisteessä ja olisi syytä purkaa pois.

Kuva 20. Toivolan perinnemaisemaa.

Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä.

26. Aholan peltoaukeat ovat vuorossa tien laskiessa Riuttamäeltä: pitkä näkymä tilakeskuksen suuntaan on avoin ja lehtipuiden reunustama, eheä. Aholan tilalla on laidunnettuja reunametsiä ja peltosaarekkeita, jotka lisäävät maiseman ja luonnon monimuotoisuutta. Pellot jatkuvat yhtenäisinä Pirttivuoren itäsyrajassa, mutta Töppöspohjan suuntaan kulkiessa sitä ei huomaa puuston takaa kuin paikoin. Näkymäaukot eivät kuitenkaan ole tässä tarpeen. Yksi harvoista maisemaa haittaavista hakkuista löytyy täältä, Mustikkavuoren pohjoispään laitaa on hakattu aivan tiehen asti — tämäkään haitta ei ole kuin paikallinen ja toisaalta se kyllä antaa valoisuutta vuoren luoteisreunalla.

27. Järvi niemen mutkassa on viehättävää vanhan ajan tunnelmaa, joka syntyy vanhoista rakennuksista hoidettuine pihapiireineen ja tietä reunustavasta kiviaidasta. Pellot ovat osittain kesantona, osittain tulossa käyttöön lähitulevaisuudessa. Tien ja pellon välisen vesakon ajoittainen raivaaminen ja peltojen avoimuuden säilyttäminen ovat tämän pienmaiseman säilymisen kannalta keskeiset tekijät. Lähitöllä on pieniä peltotilkkuja metsäkaistaleiden takana, jotka eivät näy tielle: niiden esiin ottaminen ei liene tarkoituksenmukaista. Tien latoja voisi vesoa aivan vanhan navetan kohdalla, muuten tienreunat ovat avoimia. Voisiko Isojärven näkyvyyttä peltoalueelta parantaa? Ainakin taimitarhan kohdalla järvenrantaa reunustaa kapea lepikko, muuten järvelle näkyisi. Tie kiertää järven ympäri aivan sen lähellä, joten työväentalon tienhaarasta saavuttaessa järven kyllä huomaa ensiksi. Muutoin tien väli työväentalonmäelle on mielenkiintoinen ja monipuolinen, hakkuineenkin (toisinaan hakkuu tuo valoisuutta ja vaihtelua maisemaan, vaikkakin väliaikaisesti). Tien eteläpuolella on kesantopeltoja, joiden soisi myös säilyvän viljeltyinä.

28.—29. Iso- ja Vähäjärven ja Töppöspohjantien välistä puustoa voisi harventaa aika ajoin ja avata näkymiä viehättäville pikkujärville.

30. Virtasalmen sillan tienoo on kylän toiminnallinen keskipiste, johon kuuluu nykyisin kyläkauppa 'Virran puoti' ja satavuotias nuorisoseurantalo. Sillalta aukeavat näkymät Ylisjärvelle ja Päijänteen suuntaan. Sillan ympäristön näkymien avaamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Virtasalmen rantoja ja tien vartta on raivattu vuonna 1995 ja uudelleen vuonna 2003. Kyläseuran rakentama venelaituri seurantalons rannassa on kesäisin ahkerassa käytössä. Rantapengertä voitaisiin siistiä ja kehittää laituri-alueesta vielä nykyistä vetovoimaisempi levähdysalue.

Seurantalons ja kyläkaupan piha-alue on karunoloinen hiekkapiha, joka palvelee autoilijoiden tarpeita. Kauppaa on laajennettu ja samassa yhteydessä on maalattu varastorakennuksia. Polttonestesäiliöt on kaivettu puolittain maan alle syksyllä 2003 ja katettu suojakatoksella. Pihalle ehdotetuista istutuksista on toteutunut sähkötolpan ympärille tehdyt ruusu- ja keijuangervoistutukset, varaston vie-reiset vuorimännyt sekä tienpuoleisen laidan kurturuusut. Piha-alueen parkki-kelpoisuus voidaan säilyttää, vaikka pihaa istutuksilla ja rakenteilla parannettaisiinkin. Jätekatoksen aluetta huoltaa kunta.

Virtasalmen miljööns kehittämiseen liittyy keskeisesti myös veneilyn järjestäminen. Pitkään vireillä ollut Putkilahden vesiväylän kunnostamishanketta viedään eteenpäin. Suunnitelmissa on Kääjinsalmen ruoppaus paremmin liikennöitäväksi ja sokkeloisen vesiväylän merkitseminen Päijänteeltä kyläkeskustaan. Tässä yhteydessä pitää miettiä myös yleisen venerannan perustaminen kyläläisiä ja vierailijoita varten. Tämä liittyy rantayleiskaavan uudistus- ja täydennystyöhön.

Nykyinen veneranta sillanpielessä Ylisjärven puolella jää sankan lepikon sisään. Lepikkoa pitäisi harventaa.

*Kuva 21. Vesitie on ollut ensimmäinen tie Putkilahteen. Päijänteeltä kyläkeskustaan tulevan vesiväylän merkitys on edelleen suuri.
Kuvaaja Saija Silén.*

31. Kylänraitin kehittäminen

Tie on levennetty ja vuonna 1969 on purettu vanha kivisilta seurantalons vierestä ja rakennettu uusi silta. Tie on muuttanut raitin ilmettä ja sen alta on purettu rakennuksia Virtasalmen kohdalla. Umpeenkasvu ja rakennuskannan kirjavuus luovat paikoitellen epäyhtenäistä yleisilmettä. Maisemallisesti kylänraitti on kypsymässä hiljalleen nykytilaansa rakennuskannan osittain epäyhtenäisestä ilmeestä huolimatta.

Kyläraitin liikenneturvallisuutta voitaisiin parantaa rakentamalla kevyenliikenteen väylä kaupalta Nokkosens mutkaan. Kyläseura on tehnyt asiasta useita aloitteita. Nykyisin kyläkeskustan alueella on 50 km/h nopeusrajoitus. Kärkisten sillan valmistuttua liikennemäärät ovat kasvaneet ja Putkilahden kautta ohjautuu paljon myös raskasta liikennettä. Maantien varressa on tilaa niukasti, mutta kevyen liikenteen järjestäminen edes leveämmälle pientareelle olisi suotavaa. Väylä voisi olla esim. metrin levyinen sora- tai sepelipäällysteinen väylä.

Järvinäkymien avaaminen pitkin matkaa kaupalta Nokkospohjaan tulisi toteuttaa säännöllisin välein rannan ja maantien välisiä pusikoita raivaamalla ja harventamalla. Avoimessa kohdassa Herapohjantien ja koulun tienhaaran välissä nuori männikkö järven puolella tieluiskassa on harvennettu syksyllä 2003. Aikanaan puiden kasvaessa avautuu niiden runkojen lomasta näkymiä ympäröivään vesimaisemaan, kunhan puiden alus pidetään hoidettuna. Näkymiä sisälahdille on suotavaa pitää yllä ja avata lisää, samoin syvempiä näkymiä puiden välistä peltoalueille muutamissa kohdin. Kyläraitin varrella on useita vanhoja mäntyjä ja koivuja sekä peltojen laidoilla kauniita kataja-, pihlaja- ja tuomiryhmiä. Maisemapuita tulee säästää, kuivia oksia voidaan karsia. Lahonneet ja huonokuntoiset puut pitää kaataa tienlaidasta liikenneturvallisuussyistä.

Rakennusten hoidosta on erillisiä ohjeita luvussa 6, Rakentaminen maisema-alueella.

*Kuva 22. 1960-luvun lopulla toteutettu tie- ja siltaremontti muutti Putkilahden kyläkeskustan ilmettä. Läpikulkuliikenne on kasvanut Kärkisten sillan valmistuttua vuonna 1997. Turvallisuutta parantava kevyen liikenteen väylä olisi kyläkeskustassa tarpeen.
Kuvaaja Saija Silén.*

32. Peuhanniemen — Ylätalon — Sorsan peltoaukeat ovat keskikylän maiseman kauneinta aluetta: etenkin Nokkosen rantaan rajautuvat laidunpellot ovat mieleenpainuva kohde, jota monet pysähtyvät kuvaamaan. Peuhanniemi on Putkilahden laajin yhtenäinen peltoalue. Pelloista vanhimpia on viljelty aina 1500-luvulta asti ja suurin osa pelloista on edelleen viljelyksessä ja laidunkäytössä. Peuhanniemen kumpuilevat pellot, metsäsaarekkeet, tiet ja järvinäkymät tekevät alueesta monipuolisen ja maisemallisesti rikkaan kokonaisuuden. Peuhanniemellä pitkä viljelyaukea päättyy eteläpäässään metsänlaitaan, mutta muutamissa kohdin on näkymä Nokkoselle. Maiseman avoimuuden säilyttämiseksi on ranta-alueella raivauksia harkittava lähivuosina. Tilanne on toistaiseksi hyvä.

Peuhan talot noudattavat yhä historiallista sijaintiaan yhdessä rivissä Lähdelahdesta Nokkoseen ulottuvalla harjanteella. Peuhanniemeen on rakennettu viime vuosina pari uutta omakotitaloa, toinen avoimelle paikalle peltojen keskelle ja toinen hakasaarekkeeseen metsän suojaan. Molemmat istuvat maisemaan. Jatkossa alueelle tulee kohdistumaan rakentamispaineita, joita nykyinen vahvistettu rantayleiskaava ei huomioi laisinkaan. Mahdollinen uudis- ja täydennysrakentaminen pitää sovittaa yhteen nykyisen rakennuskannan kanssa. Sopivien rakennuspaikkojen hakeminen tulee tapahtumaan yleiskaavan tarkistamisen yhteydessä.

Peuhanniemessä on perinnemaisemia, rantaniittyjä ja hakamaita, joita esitellään myös Putkilahden kulttuuri-luontopolkuverkoston Peuhanniemen lenkillä. Osa perinnemaisemista on edelleen laidunnettuja, mikä onkin pitkällä tähtäimellä ainut keino turvata tällaisten alueiden säilyminen. Kassinsaarentien tienhaaran lähellä pellonlaitojen tiheähköt haavikot umpeuttavat maisemaa, mutta pienet laidunlohkot luovat toisaalta elävyyttä. Pienellä raivauksella kohde saisi vielä lisää ulottuvuutta.

*Kuva 23. Peuhan taloryhmän edustan ranta-pellot ja vesimaisema ovat kauneinta Putkilahtea. Vanha nimi Ihalahdi viitanneekin juuri vesimaiseman ja rehevien rantojen sekä niittyjen viehättävään kokonaisuuteen.
Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä*

33. Kassaaren koillisrannan Kääjinsalmeen rajoittuvaa rantaniittyä ja vanhaa peltoa on hoidettu niittämällä vuonna 1994. Hoidon voisi uusida. Alue näkyy hyvin vesille.

34. Perttulan tilalle vievän tien mutkasta pääsee kylän yhteiselle uimarannalle. Uimarannan palveluvarustukseen kuuluvat kohtalaisessa kunnossa oleva pukukoppi, pöytäryhmä ja liukumäki. Loppukesästä 2003 uimaranta oli siistissä kunnossa ja sellaisena talkoovoimin hoidettuna pysyneekin. Uimarannan itäpuolella on notkahtanut venevaja, joka pitäisi kunnostaa. Tässä olisi sopiva YTY-työkohde.

35. Punaiset mummonmökkit, mäkitupalaisasunnot kuuluvat yhtenä olennaisena piirteenä Putkilahteen. Peuhan mäkitupalaismökkit näkyvät maantielle ja muodostavat kauniin kokonaisuuden, johon kuuluu etualan viljelty pelto, vanha maise-mapetäjä ja ylväs pylväskataja. Peuhan mökit ovat olleet jo vuosia tyhjillään ja niitä on kunnostettu kyläseuran voimin 1990-luvun puolivälissä. Mökkejä raivattiin näkyville vesakon takaa syksyllä 2003. Kyläraitin varrella on jäljellä myös vuonna 1907 perustetun Putkilahden kylän Osuuskassan ensimmäinen toimitalo, Ahlgrenin torppa. Maatyöläisten mökkejä on säilynyt näihin päiviin myös Kassinsaarentien ja Heralahdentien varressa. Osaa mökeistä asutaan edelleenkin, mutta myös asumattomiakin tulisi vaalia Putkilahden kyläilijööseen keskeisesti kuuluvana elementtinä. Kassinsaarentien varressa sijaitsevan Pyrylän mökin kunnostus olisi sopiva YTY-työkohde.

*Kuva 24. Putkilahden kyläilijööseen olennaisena osana kuuluvia mäkitupalaisasuntoja.
Kuvaaja Liisa Horppilajämsä*

36. Herapohjantie on maisematie, jolta aukeaa näkymiä viljellyille pelloille, tiloille, Ylisjärvelle ja Ylisjärveä kehystävälle vuorille. Vierekkäiset Salmelan, Karhulan ja Pohjolan tilojen peltoalueet muodostavat kaksi pientä maisemakokonaisuutta aivan kyläkeskuksen tuntumassa. Pohjolan tilan huolella kunnostetut ja hoidetut vanhat rakennukset sekä ehyenä säilynyt pihapiiri sykähdyttävät tiellä kulkijaa. Pohjolan tilalla on museo, jota ympäröi hoidettu hakakoivikko. Tilalla on myös muita hoidettuja perinnemaisemakohteita. Vanhat lehtipuut antavat leimansa tilakeskuksen lähiympäristölle; yleisilme on valoisa. Pohjolan peltojen avoimuus luo mielenkiintoisia näkymiä mm. Kettuvuoren silhuettiin ja on tietenkin tärkeää paitsi historiallisen tilakeskuksen niin myöskin ohikulkevien näköalana maisemaan. Pohjolan tilan läheltä avautuu näkymä Virtasalmen suuntaan Salmelan ja Karhulan taloille. Salmelan ympäristön pellot näkyvät 610-tielle Häränojan peltoaukealla, samoin Virransalmen sillalta jalan kuljettaessa: etenkin keskikesällä rypsin kukkiessa pellot koristavat maiseman. Rakennuskanta on perinteistä maatilarakentamista, maisemaan sopivaa ja sopivalla tavalla näkyvää. Herapohjaan mentäessä tie kulkee Ylisjärven rannan tuntumassa ja Housuvuori—Kamppivuori—Hieta-vuori-selänne muodostaa tieltä katsottuna vastarannalla hienon, jylhän taustan. Heralahden tila Ylisjärven kaakkoispuolella on oma idyllinen miljöönsä.

37. Kylän urheilukenttä on tällä hetkellä alennustilassa. Kenttä kasvaa vähin erin reunoiltaan umpeen. Vaikka urheilutoiminta onkin viime vuosina ollut vähäistä, niin kentällä on muuten vilkasta elämää. Se on nimittäin monille uhanlaisille hyönteisille tärkeä elinympäristö. Tältäkin kannalta katsottuna olisi tärkeää säilyttää kenttä avoimena ja estää sen vähittäinen umpeenkasvu. Pukukopin uusimiseksi on laadittu suunnitelmat vuonna 1996, mutta niitä ei ole toteutettu.

38. Kettuvuoren näköalapaikka on suosittu maisemien ihailu-, virkistytymis- ja ulkoilupaikka. Sinne johtaa Putkilahden kulttuuri-luontopolkuverkostoon kuuluva Kettuvuoren kierros. Polulla on jonkin verran kunnostustarpeita koskien merkintää ja polun kuljettavuutta. Kunnostustarpeet kirjataan osaksi koko Putkilahden kulttuuri-luontopolkuverkoston kunnostushanketta.

39. Mustalahden levähdysalue on Putkilahden portti etelästä saavuttaessa. Vesistönäkymien säilyttämiseksi Nokkoselle levähdysalueen puustoa raivattiin syksyllä 2003. Raivaus olisi syytä toistaa aika ajoin.

40. Tupalan niitty maantien ja Nokkosen välisellä rantakaistaleella on yläosastaan viljelty pelto ja alaosastaan luonnonlaitumena aikaisemmin ollut rantaniitty. Tupalan rantaniitty on perinnemaisemaisemaintoinnissa vuonna 1992 arvioitu paikallisesti arvokkaaksi kohteeksi. Sen on katsottu oleva esimerkinomainen, Putkilahdelle tyypillinen kohde. Rantaniitylle levinnyttä pajukkoa on raivattu ja harvennettu YTY-työnä vuonna 1996. Uusintaraivaus olisi tarpeen, jotta niitty ei kasva umpeen ja rantamaiseman avoimuus säilyisi — tällöin olisi kylän ensimmäinen vesinäköymä selkeämmän oloinen Tammijärveltä 610-tietä saavuttaessa.

41. Tupalan tilan kohdalla on ollut usean tilan yhteinen maitolaituri, joka palvelee nykyisin Tupalan pihassa 'varastoaittana'. Rakennus on muuten hyväkuntoinen, vain perustukset pitäisi tehdä uudelleen. Tiepiirin kanssa tulisi selvittää, olisiko vanha maitolaituri mahdollista saada takaisin Korpilahti—Joutsa –maantien varteen. Tässä olisi sopiva YTY-työkohde.

42. Etu-Varmantie on rakennettu myöhään 1950—60 luvuilla. Soratie noudattelee maaston muotoja varsin luontevasti. Tieltä aukeaa lyhyitä näkymiä Nokkoselle ja sen ranta-asutukseen, etenkin viime vuosikymmeninä rakennetuille kesämökeil-

le, mutta myös viljelyksille, Reinanpohjan sisäjärville ja maataloille. Paikoin näkymien avaaminen ja tienvarren liikaa kasvaneen pusikon raivaaminen olisi tarpeen. Kukkonniemen mutkassa olisi suhteellisen helposti raivattavissa näkymä Vähä-Nokkoselle; Kiukkosen lomamökkien kohdalla pellonlaidassa tapaamme taas pajukkoa tienvarressa muuten hienon näkymän kohdalla. Vanhan Repolan tilakeskus on sopusuhtainen ja kaunis, samoin peltoalueet sen ympärillä. Toisen peltoalueen laittaa saattaisi raivata yhden avoimen näkymän luomiseksi Hevoskukkulan suuntaan.

43. Honkaniemen tyvellä, Etu-Varmantien varressa sijaitsevalla kumpuilevalla pellolla on monia mukavia, maisemaa rikastuttavia metsäsaarekkeitä, joita voisi hoitaa kevyellä raivauksella ja harvennuksella.

44. Honkaniemen ja Kukkonniemen välissä sijaitsee luonnonsuojelualueeksi rauhoitettu vesiliskopoukama. Maisemallisesti luonnonsuojelualue ei erotu muista Putkilahden vesijättöniityistä, mutta rauhoitusmääräysten mukaan alueen arvoa voitaisiin lisätä säännöllisellä niitolla. Vesiliskopoukama kuuluu Natura-verkoston.

45. Kylätien varrella on soranottoalueita. Osa on vanhoja, tien rakentamisen aikaisia ja luontaisesti metsittyneitä. Tällaiset alueet luovat tienvarteen hieman epä määräisen leiman. Niillä alueilla, joissa ottotoiminta edelleen jatkuu, pitäisi maise mointiin kiinnittää erityistä huomiota, kun alueet siirtyvät vaiheittain pois käytöstä.

46. Laskeutuminen mäen laelta Varsajärven viertä Reinan tilan maisemiin on metsäinen, mutta Varsajärven kyllä huomaa. Avoimet pellot tilan ympäristössä ovat tärkeitä hienon kokonaisuuden kannalta: toisaalla umpeenkasvu järvenrannassa jo peittää kauniin vanhan tilakeskuksen näkyvistä kesäaikana.

47. Reinan mutkan muistomerkin ympäristö vaatii ajoittaisen raivauksen. Raivauksissa säilytetään paikan asutuksesta kertovat marja- ja ruusupensaat. Vadelmaa ja horsmikkoa niitetään ja muutamia paikalle levinneitä pajuja ja nuoria koivuja harvennetaan. Muistomerkin ympäristö hoidettiin syksyllä 2003.

Kuva 25. Reinan mutkan muistomerkki kertoo kylän ensimmäisen koulun sijainneen tällä paikalla. Kuvaaja Liisa Horppilä-Jämsä

Kuva 26. Etu-Varmantie ohittaa Reinan riihen ja jatkaa matkaansa kohti Rantuuta. Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä

48. Tienvarressa kumpareella oleva yksinäinen, urhea jätessäiliö ansaitsee katoksen ja muutamia muitakin säiliöitä keräyspaperille yms. Muuten paikka on monimuotoisuudessaan viehättävä ja vehmas: jo korkea nuorta koivua kasvava pieni peltokin tukee tätä tunnelmaa. Luonnon monimuotoisuuskohteena tältä kumpareelta alas laskeutuva vehreä notko on tärkeä. Tämä koskee myös Reinan yläpuolista mäki-aluetta (Hevoskukkula ja alapuolinen rinnelehto), jolla on luontoarvojen lisäksi maisemallinenkin arvo sekä lähiettä kaukomaisemassa.

49. Huujärvi ja Huujärven tilan laidunpellot sekä näkymä tilakeskuksen suuntaan ovat oma, hieno aiheensa järven toisessa päässä. Huujärvi hämmöttää tiellä kuljettaessa metsän läpi, mutta lehtipuustoa voisi osittain avata alamäessä, missä järvi näkyisi hienosti vehreän puuston lomasta. Huujärven kohdalla avautuu perinteisen viljelysmaiseman kauneus: koivujen valkoisten runkojen lomasta pilkottaa tilan vanha päärakennus, lehmät laiduntavat. Pienen peltoalueen laiduntaminen tien toisella puolella, järven rannassa lisäksi kohteen viehätystä ennestään: järvenrantakasvusto tilakeskuksen näkymän kohdalla saisi ehkä olla avoimempaa luonteeltaan – toisaalta luontoarvot muistaen (kerttusten laulupaikka).

50. Etu-Varman tiellä on Rantuun suuntaan vielä muutamia sekä tielle että järvelle näkyviä tilakeskuksia: Alpakka, Rantala ja Haljaala. Kaikilla niillä on perinteisen oloinen pihapiiri sekä vanhoja rakennuksia, pellot pääosin laidun- tai viljelykäytössä. Kylän hevostilakeskittymä on täällä ja asian erottaa maisemassa mukavana yksityiskohtana. Joitakin kohteita tienvarressa voisi raivata auki, jolloin rantalaitumet ja niiden takana olevat järvenlahti ja saaret erottuisivat paremmin. Järveltä katsottuna nämä suhteellisen avoimina säilyneet rannat tarjoavat juuri sisääntulossa Päijänteeltä eräitä Putkilahden hienoimpia vesinäkymiä. Tätä asiaa parantaisi edelleen muutamien, usein tilakeskusten välittömässä läheisyydessä olevien entisten rantaniittyjen umpeenkasvun pysäyttäminen esim. niittämällä.

51. Haljaalansalmen etelärannalla on peltoheitto, jonka soisi säilyvän avoimena.

Maisemanhoidon toteutus

5.1 Maisemanhoidon vastuutahot

Maisemanhoidon suunnittelu ei yksin riitä, vaan tärkeintä on lopulta se, että maisemanhoitosuunnitelma toteutuu. Seuraavaksi tarkastellaan maisemanhoidon toteutusta kylämaiseman eri osa-alueilla. Samalla pyritään osoittamaan myös maisemanhoidon toteutuksen vastuutahoja.

Kyläläisten sitoutuminen maisemanhoidon toteutukseen on ensiarvoisen tärkeää. Maanomistajan pitää osata toteuttaa maisemanhoitosuunnitelmaa ja hänen kannattaa ylläpitää maisemia muun tilanhoidon ohella. Maisemanhoidon toteuttamisessa avainkysymys on, että asukkaat näkevät oman asuinympäristönsä vaalimisen tärkeänä ja mielekkään puuhana. Taloudellinen kannustus lisää usein toiminnan mielekkyyttä. Sen vuoksi tähän yhteyteen on koottu tietoa maisemanhoidon eri osa-alueisiin liittyvistä rahoituskanavista. Osa rahoitusmuodoista on yksityishenkilöiden haettavissa olevia tukia ja avustuksia ja osa on hankerahoitusta, joihin on lähes aina löydyttävä riittävä omarahoitusosuus esim. talkootyöllä, rahalla tai sponsorituella.

Maisemanhoitoa voidaan tehdä myös yhteistyössä eri viranomaistahojen kanssa. Kyläläisten aktiivisuuden ja monien hankkeiden kautta viranomaiset tuntevat Putkilahden. Tämän suunnitelman on niin ikään tarkoitus edistää viranomaisten toimintaa ja vastuunottoa Putkilahden maisemanhoidon toteutuksesta.

Maisemanhoidon ideoinnissa, hankkeistamisessa ja toteutuksessa tärkeitä toimijoita ovat myös erilaiset seurat, kerhot, yhdistykset ja toimintaryhmät. Putkilahdessa on kokemusta juuri tämänkaltaisesta toiminnasta. Kylässä on vuosien varrella järjestetty lukuisia talkoita, tempauksia ja kursseja, joihin ovat osallistuneet niin nuoret kuin vanhat. Toivottavasti kyläläiset jaksavat jatkossakin innostua yhteistoiminnasta maiseman- ja ympäristönhoidossa!

5.2 Maatalouden maisemat

Maatalouselinkeino ylläpitää maaseutumaiseman avoimuutta. Hoidetut ja viljeltyt pellot antavat myönteisen kuvan ja kertovat alueen elinvoimasta. Käytännössä maassamme harjoitettava maatalouspolitiikka näkyy tietyllä viiveellä maisemassa. Parhailaan käynnissä oleva maatalouden rakenteiden sopeuttaminen EU-aikaan vaatii entistä suurempia yksikkökokoja ja tehokkuutta. Vaikka maatalouden ympäristötuet osaltaan ohjaavat panostamaan maatalousalueiden ympäristönhoitoon, järjestelmä ohjaa silti viljelijöitä tehokkuuteen. Tämä näkyy maisemassa autioitumisena, luopuvien tilojen peltojen metsityksinä sekä peltoluonnon monimuotoisuuden vähenemisenä sarkaojien ja rantaniittyjen kadotessa. Kylämaisemalle tehoviljely on tietenkin parempi vaihtoehto kuin viljelemättömyys: Putkilahden maisemallinen tila on kohentunut huomattavasti, kun viime vuosikymmenellä viljelemättä jääneet pellot on otettu uudelleen käyttöön. Suomen liittyminen EU:iin vuonna 1995 mahdollisti myös maatalouden ympäristötuen erityistuet, joita voi saada mm. maaseutumaiseman hoitoon.

Kuvat 27—30. Maisemanhoitotalkoot Putkilahden kyläkeskustassa elokuussa 2003.

Kuvaaja Valto Koskinen. Kuva 30.

Kuva 27.

Kuva 28.

Kuva 29.

Maatalouden ympäristötuen erityistuki

TE-keskukset jakavat maisemanhoitoon, luonnon monimuotoisuuden edistämiseen, perinnebiotooppien hoitoon sekä maatalouden vesiensuojeluun tarkoitettuja maatalouden ympäristötuen erityistukia. Erityistuet on tarkoitettu ympäristönhoidotoimiin, jotka voivat kohdistua joko peltoalueelle tai peltoalueeseen välittömästi liittyviin alueisiin. Tukea voi saada viljelijä tai puutarhatalouden harjoittaja. Erityistukisopimus edellyttää tilalta ympäristötuen perustukisitoumusta. Viljelijällä tulee olla vähintään kolme hehtaaria tukikelpoista peltoa tai puutarhatilalla puutarhakasvien viljelyksessä olevaa tukikelpoista peltoalaa vähintään puoli hehtaaria koko sopimuskauden ajan. Erityistukisopimus voi olla viisi- tai kymmenvuotinen. Hakijan tai hänen puolisonsa on oltava sopimuksen tekemistä edeltävän vuoden lopussa 18—65 vuotias. Myös yli 65-vuotiaan viljelijän kanssa voidaan tehdä maiseman kehittämistä ja hoitoa, luonnon monimuotoisuuden edistämistä tai perinnebiotooppien hoitoa koskeva sopimus.

Hakemuksen liitteenä tulee aina olla kohteen hoitosuunnitelma. Hoitotoimia voivat olla esim. laiduntaminen, niittäminen, istuttaminen ja raivaaminen sekä jossain määrin myös maatalouteen liittyvien rakennusten ja rakennelmien kunnostaminen. Putkilahdessa viljelijät ovat osanneet hyödyntää maisemanhoitoon, luonnon monimuotoisuuden edistämiseen ja perinnebiotooppien hoitoon tarkoitettuja erityistukia, mutta niitä voitaisiin hakea lisääkin. Samoin vesiensuojeluun tähtäviä suojavyöhykkeitä ja kosteikkoja voitaisiin harkita niille sopiviin paikkoihin.

TE-keskuksilta voi anoa myös avustusta perinneympäristöjen vaalimiseen

Avustusta voi saada muun muassa

- perinnemaisemien hoidossa tarvittaviin ensimmäisen vuoden investointeihin
- maisemallisesti arvokkaiden rakennusten ja rakennelmien korjaamiseen
- tyhjilleen jääneiden, näkyvien tai arvokkaiden maatilarakennusten kattamiseen ja maalaamiseen.

Kuva 31. Könnon tilan luomukarja hoitaa perinnemaisemaa. Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä.

Avustusosuus on 20 % hyväksyttävistä yli 5000 • suuruisista kustannuksista.

Hakijan tulee saada merkittävä osa toimeentulostaan maataloudesta.

Lisätietoja: Keski-Suomen TE-keskus, www.te-keskus.fi/ks, www.mmm.fi/tuet

ProAgria Keski-Suomen maaseutukeskus, www.proagria.fi/ks

Keski-Suomen ympäristökeskus, www.ymparisto.fi/ksu

Perinnemaisemien hoito onnistuu luontevimmin osana toimivaa maataloutta. Perinteisen karjatalouden vähentyessä kaikki vanhat ja uudet toimintatavat — talkoot, projektit, työleirit, laiduneläinpankit — ovat perinnemaisemien hoidossa tarpeen.

Vaarun niitty, tai Vaarun niittu, kuten paikalliset sanovat, yksi alueen inventoituista perinnebiotoopeista, on hoidettu talkoovoimin niittämällä jo yli kymmenen vuoden ajan. Vaarun niitty kuuluu varsinaisesti Putkilahden naapurikylään Oittilaan ja oittilalaiset ovat kunnostautuneet näissä talkoissa. Korpilahden luonnonsuojeluyhdistys ry. ja Kansainvälinen vapaaehtoistyö ry. ovat järjestäneet yhdessä kesinä 2002 ja 2003 perinnemaisemien niittotyöleirin Putkilahdessa. Kokeemukset tämänkaltaisesta toiminnasta maisemanhoidossa ovat olleet pääosin myönteisiä. Vuonna 2003 Putkilahdessa tehtiin esiselvitys työleirilomien laajentamisesta osittain kaupalliseksi toiminnaksi. Selvitys osoitti, että vapaaehtoistyöleirejä perinnemaisemien hoitoon voitaisiin parhaiten järjestää esim. kyläseurojen tai maa-seudun toimintaryhmien toteuttamina hankkeina.

5.3 Metsät

Metsä on Putkilahdessa vesistöjen ja viljellyn kulttuurimaiseman ohella yksi maiseman keskeisistä elementeistä. Metsätaloudella on huomattava merkitys tilojen elinkeinona. Tehokas metsänkäsitely jättää jälkiä maisemaan ja suunnittelematon metsänkäsitely voi aiheuttaa hitaasti korjautuvan maisemavaurion. Putkilahtea voidaan perustellusti pitää alueena, jossa maisema-arvot tulee huomioida metsäsuunnittelussa. Metsämaiseman rooli korostuu etenkin kylää rajaavien metsäisten vuorten rinteillä ja lakiosissa (Wahlroos 1997). Metsäkeskus Keski-Suomi /Seija Tiitinen-Salmela on tehnyt Putkilahdessa tilakohtaista maisema-asiat huomioivaa metsäsuunnittelua vuosina 1995—97 noin 15 tilalle. Tavoitteena on jatkossa saada vapaaehtoisille metsänomistajille näitä vanhoja suunnitelmia päivitettyä ja uusia laadittua erillishankkeiden kautta. Näitä erillishankkeita voivat olla esimerkiksi kestävän metsätalouden rahoituslain mukaiset luonnonhoitohankkeet.

Normaalia metsäsuunnittelua tarkemmassa vapaaehtoisessa maisemapainotteisessa suunnittelussa pyritään yhteensovittamaan metsänkäsitelyn taloudelliset, ekologiset ja sosiaaliset tavoitteet. Kaavamaisuuden välttäminen ja yhteistyö metsänomistajan kanssa on tärkeää. Kokonaisvaltainen metsäsuunnittelu ottaa huomioon suunnittelualueelle kohdistuvat erilaiset intressit, kuten metsätalouden, maiseman, luonnonsuojelun, matkailun ja virkistykseen.

Kuva 32. Housuvuoren ehyinä piirtyvät metsäselänteet kehystävät kauniisti maisemaa.

Kuvaaja Liisa Horppilä-Jämsä

Metsillä ja niiden käsittelyllä on merkitystä paitsi näkyvään maisemaan myös ympäristön tilaan. Esimerkiksi jyrkkien rinteiden metsänkäsittelytavalla voidaan vaikuttaa maastosta vesistöön tulevaan ravinne- ja kiintoainekuormitukseen. Hyvällä suunnittelulla ja oikealla toteutuksella voidaan päästä sellaiseen lopputulokseen, jossa maisemahaittojen lisäksi minimoidaan metsänkäsittelyn ympäristökuormitusta.

Metsätalouden ympäristötuki

Metsälakiin on sisällytetty velvoite erityisen tärkeiden elinympäristöjen turvaamisesta ja yleinen tavoite metsien biologisen monimuotoisuuden säilyttämisestä. Kestävän metsätalouden rahoituslain ympäristötuella voidaan korvata metsänomistajalle metsän biologisen monimuotoisuuden tai erityisen tärkeän elinympäristön säilyttämisestä tai muusta luonnonhoidosta aiheutuvat vähäistä suuremmat lisäkustannukset tai menetykset. Ympäristötuen myöntämisen edellytyksenä on, että ympäristötukihakemuksen kohteena olevan metsän hakkuuarvo on yli 4000 euroa tai yli 4 % hakijan saman kunnan alueella omistamien metsien hakkuuarvosta. Ympäristötukikohde jää metsänomistajan omistukseen. Tuki maksetaan kertakorvauksena siitä, että kohde jätetään luonnontilaan 10 vuoden määräajaksi. Kohteesta ja sitä koskevista ehdoista tehdään sopimus metsänomistajan ja metsäkeskuksen välillä.

Erillisinä metsäluonnon hoitohankkeina voidaan suunnitella ja toteuttaa metsälain mukaan:

- usean tilan alueelle ulottuvia, tärkeiden elinympäristöjen hoito- ja kunnostustöitä
- metsälain 10 §:ssä tarkoitettujen monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeiden elinympäristöjen kartoitusta
- talousmetsien maisemanhoidon kannalta merkittäviä metsän kunnostustöitä
- muita edellä mainittuja vastaavia metsäluonnonhoitoa sekä metsien monikäyttöä, maisema-, kulttuuri- ja virkistysarvoja korostavia, alueellisesti merkittäviä hankkeita.

Lisätietoja: Metsäkeskus Keski-Suomi, www.metsakeskus.fi/ks
www.mmm.fi/metsatalous, www.metsavastaa.net

5.4 Tiemaisema

Putkilahden kylän halki kulkee maantie nro 610 Korpilahdelta Joutsaan. Tieltä aukeavat maisemat luovat maantiellä liikkujille ensivaikutelman Putkilahdesta. Putkilahden luonto on rehevää ja pienilmasto suotuisa, joten maantien varret kasvavat nopeasti umpeen, ellei niitä säännöllisesti hoideta ja raivata. Maantien lisäksi paikallisteiden – Kouhinsalon-, Töppöspohjan-, Herapohjan- ja Etu-Varmantien – varsien hoitaminen on yhtälailla tärkeää.

Maantien varsia on hoidettu talkoilla kyläkeskustan kohdalla ja YTY-työnä vuonna 1996. Keväisin kyläläiset ja 4H-kerholaiset tempaisevat ja siistivät roskat talkoilla pois tien varsilta. Metsäkeskus Keski-Suomi / Seija Tiitinen-Salmela on tehnyt maantien nro 610/612 Korpilahti—Luhanka-osuudesta Päijänteen maisematiesuunnittelua vuonna 2003. Tavoitteena on ollut nimenomaan saada avattua vesistö- ja peltonäkymiä.

Putkilahden maisemanhoidon kehittämishankkeen myötävaikutuksella saatiin syksyllä 2003 työllistettyä paikallinen metsuri maantienvarsien raivaustyöhön Putkilahdessa. Tavoitteena oli tienvarsinäkymien ja liikenneturvallisuuden parantaminen. Monin paikoin näkymät pelloille ja vesistöihin olivat kasvaneet umpeen.

Tienvarsimaisemien hoito oli oiva esimerkki hankkeiden välisestä yhteistyöstä. Metsuri palkattiin maisemanhoitohanketta vetävän ympäristökeskuksen työntekijäksi elokuun puolivälistä marraskuun loppuun. Oheiskuluihin osallistui ympäristökeskuksen lisäksi myös Korpilahden kunta. Metsäkeskus Keski-Suomi/Seija Tiitinen-Salmela oli mukana työnsuunnittelussa ja -ohjauksessa Päijänteen maisematiehankkeeseen liittyen.

Pääosin raivattava alue oli tiealuetta, joka kattaa tieluiskan, tieojan ja tieojasta vielä metrin ulospäin. Tiealueella toimittiin tienpitäjän ja tiealueen ulkopuolella maanomistajan luvalla. Raivattava puutavara oli pääosin energiapuuta. Päijänteen metsänhoitoyhdistyksellä ja Tieliikelaitoksella oli syksyllä 2003 tienvarsien koneellisen raivauksen hoitokokeilu vt-9:n ja Kärkisten sillan välisellä maantieosuudella. Kokeilun on tarkoitus jatkua vuonna 2004 sillan toiselle puolelle ja tehdä raivausta koneellisesti myös Kärkinen—Putkilahti -välillä. Metsänhoitoyhdistys palkkasi paikallisen metsäkoneurakoijan keräämään syksyn 2003 aikana syntyneet raivaustähteet isoihin varastokasoihin. Metsänhoitoyhdistys kerää raivaustähteet ja hakettaa ne energiapuuksi vuonna 2004.

Tienvarsimaisemien hoito kannusti myös paikallisia asukkaita tarttumaan sahan ja monin paikoin oli havaittavissa ilahduttavaa oma-aloitteisuutta. Jotta tienvarsimaiset pysyisivät jatkossakin hoidettuina ja avoimina, tulisi raivausta tehdä säännöllisesti. Maantienvarren asukkaiden ja maanomistajien toivotaan sitoutuvan hoidon jatkamiseen. Metsäkeskuksen laatimaa Päijänteen maisematien hoitosuunnitelmaa voidaan hyödyntää myös jatkossa. Jos tienvarsimaisemien hoitoa halutaan hankkeistaa, siihen on olemassa erilaisia mahdollisuuksia. Esimerkiksi kyläseura voi hakea työllistämisrahaa pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen maisemanhoitotöissä. Tiepiiri, maaseutukeskus, metsäkeskus, ympäristökeskus, kunta, Vesuri-toimintaryhmä, sähkö- ja puhelinyhtiöt ja tiehoitokunnat ovat sellaisia tahoja, jotka voivat jatkossa osallistua tienvarsimaisemien hoidon suunnitteluun ja toteutukseen (Kokemuksia tiemaiseman hoidosta/Tiemaisema kuuluu kaikille 2003).

Lisätietoja: Tieliikelaitos, www.tieliikelaitos.fi,
 Keski-Suomen tiepiiri, www.tiehallinto.fi/ks
 Keski-Suomen ympäristökeskus, www.ymparisto.fi/ksu
 Putkilahden kyläseura ry., www.putkilahti.net
 Metsäkeskus Keski-Suomi, www.metsakeskus.fi/ks

Kuva 33. Pienelläkin raivaamisella voidaan saada aikaan selvä parannus. Kuvaaja Liisa Horppilä-Jämsä

5.5 Vesiväylä

Kuva 34. Kesä 2003 oli Putkilahdessa varsin tapahtumarikas. Suomi meloo-kanoottiviesti saapumassa Virtasalmeen.

Kuvaaja Valto Koskinen

Vesistöllä on suuri merkitys Putkilahdessa. Putkilahden alue on n. 100 neliökilometriä, mistä lähes puolet on järvioluetta. Tästä on avointa selkävetä noin puolet. Rantaviivaa Putkilahdessa on 110 kilometriä (Kaitalehto 1996). Ranta- ja vesikasvillisuus on monipuolista ja rehevää. Paikoin ruovikko on päässyt kasvamaan liikaa, mikä haittaa vesillepääsyä ja vesillä liikkumista sekä veden vaihtuvuutta kapeiden salmien kasvaessa hiljalleen umpeen. Toisaalta juuri runsaan rantakasvillisuuden ansiosta Putkilahti on linnuston suosiossa ja tunnetaan Keski-Suomen parhaimpiin kuuluvana yölaulajapaikkana.

Putkilahden vesiväylän kunnostushanke on ollut vireillä jo kolmisenkymmentä vuotta. Kohde on ollut jo 1970-luvulla Keski-Suomen vesi- ja ympäristöpiirin suunniteltavana. Vanhat suunnitelmat eivät enää ole käyttökelpoisia — 30 vuodessa on tapahtunut muutoksia ja tullut uusia tarkasteltavia asioita, esimerkiksi alueet kuuluvat linnustoarvojensa takia Natura 2000-verkostoon ja Naturavaikutukset tulee arvioida tulevan kunnostushankkeen yhteydessä.

Putkilahden maisemanhoidon kehittämishankkeen käynnistyessä vesiväylän kunnostaminen ja merkintä nostettiin uudelleen esille. Samoin hankevetäjän ja asukkaiden välillä käydyissä keskusteluissa vesistön tila ja kunnostuksen tarve oli usein puheena. Kääjin- ja Rupansalmien kunnostukset ovat mukana myös vuosina 2001—2003 toteutetussa Päijänteen ja Konnivesi—Ruotsalaisen rantojen kunnostustarveselvityksessä (Keski-Suomen ympäristökeskus 2003).

Hankevetäjä esitteli kunnostushankealoitetta ympäristökeskuksen hankeryhmässä alkukesästä 2003. Tuolloin todettiin, että hanke vaikuttaa tarpeelliselta ja järkevältä. Aiheesta järjestettiin neuvottelu lokakuussa 2003. Neuvottelussa olivat läsnä niiden putkilahtelaisten osakaskuntien, joita kunnostus- ja merkintähanke koskee, edustajat sekä ympäristökeskuksen ja kunnan edustajat. Neuvottelussa mietittiin, miten hanketta saataisiin vietyä eteenpäin — mitä mahdollisuuksia suunnitteluun ja toteutukseen on olemassa. Neuvottelussa kävi ilmi, että vesiväylän merkinnän ja kunnostuksen suunnittelu ja jossain määrin myös toteutus voidaan tehdä ympäristökeskuksen työnä, jolloin kustannukset jakaantuisivat seuraavasti:

- Jos suunnittelu tehdään ympäristökeskuksen virkatyönä ei muille tule kustannuksia Työhön on varattava aikaa, koska suunniteltavia kohteita on jonossa paljon. Näillä näkymin Putkilahden vesiväylän kunnostuksen ja merkinnän suunnittelu mahtuisi ympäristökeskuksen vuoden 2005 toimintaohjelmaan, jolloin suunnitelma voisi olla valmis aikaisintaan vuonna 2006. Suunnitelma voidaan teettää myös konsultilla, jolloin siitä aiheutuisi valtion lisäksi myös muille osapuolille kustannuksia.
- Valtio voi osallistua kunnostuksen ja merkinnän toteutukseen korkeintaan 50-prosenttisesti. Toinen puoli kustannuksista on katettava muulla rahalla (kunta, osakaskunnat, rannanomistajat, talkootyö jne). Hanke vaatii ympäristölupaviraston luvan, joten toteutukseen päästäisiin aikaisintaan vuonna 2007.

Vesiväylän kunnostuksella on yhtymäkohtia moniin muihin käynnissä/vireillä oleviin kylän kehittämistä tukeviin hankkeisiin:

- Korpilahden kunta on investoinut viime vuosina sataman kehittämiseen, mikä tukee elinkeinojen- ja matkailun kehittämistä paitsi kirkonkylässä myös muualla kunnassa. Kylien kehittäminen niin paikallisten asukkaiden kuin loma-asukkaidenkin tarpeita ajatellen on kunnan intresseissä.
- Keski-Suomen ympäristökeskus on mukana Hämeen ympäristökeskuksen johdolla vuonna 2003 käynnistyneessä Big Lakes –nimisessä EU-hankkeessa, jossa haetaan voimaa suurten Pohjois-Euroopan järvien omasta luonnosta, kulttuurista ja historiasta. Päijänne on suomalaisena suurjärvenä hankkeessa mukana. Hankkeeseen kuuluu myös pienimuotoinen investointiohjelma, jolla kulttuuri- ja luontokohteita voidaan tuoda esille. Investointiohjelmaan on esitetty Korospohjan laivalaiturin rakentamista ja alueen palveluvarustuksen kehittämistä palvelemaan Vaarun alueella matkailevia. Tämä tukee osaltaan Putkilahden matkailun kehittämistä.
- Vaarun alueen kehittäminen sekä vesiväylän kunnostus ja merkintä liittyvät myös vireillä olevaan Putkilahden kulttuuri—luontopolkuverkoston kunnostushankkeeseen. Vesiväylän kautta aukeaa yhteyksiä Jämsän / Himoksen suuntaan sekä muualle Päijänteelle, mikä tukee esim. maatilamatkailua.
- Putkilahdessa tarvitaan keskustaan venesatama. Putkilahden kyläseura on käynnistänyt vuonna 2004 Koulupuiston kunnostushankkeen, johon liittyy venesataman tarve. Venesatama on myös yleiskaavan uudistamistyössä huomioitava seikka.

Lisätietoja: Keski-Suomen ympäristökeskus, www.ymparisto.fi/ksu
Korpilahden kunta, www.korpilahti.fi
Putkilahden kyläseura ry., www.putkilahti.net

5.6 Kulttuuri-luontopolkuverkosto

Putkilahden kulttuuri-luontopolkuverkosto valmistui vuonna 1996. Korpilahden kunta vastuutettiin tuolloin pitämään polkuverkosto kunnossa, mutta resurssipuulan vuoksi hoito on jäänyt toteuttamatta. Verkosto kaipaa huoltoa ja kehittämistä. Ilman jälkihoitoa jääneet reitit ovat osittain pusikoituneet, osa on jäänyt metsähakkuiden jalkoihin, taulut ovat varsin huonokuntoisia ja opastus reiteille puutteellista. Tästä johtuen reitistön käytettävyys on romahtanut. Kulttuuri-luontopolkuverkoston kunnostuksella parannettaisiin edelleen Putkilahden kylä- ja maise- makuvaa ja upean luonnon saavutettavuutta matkailijoille ja muille kävijöille.

Polkuverkoston uudelleenkartoituksessa (Taavitsainen 2001) mainitaan useita reitistön parannus- ja muutostarpeita:

- Reitistö on hajanainen ja siinä ei ole yhteyttä Putkilahden ja Vaarun poluilta Oittilan kulttuuri- ja luontopolulle. Reitit eivät muodosta mielekkäitä yhdyksenlenkkejä.
- Osa reiteistä kulkee aivan talojen pihapiirissä.
- Osa opastauluista on huonossa kunnossa.
- Taulukopaita voisi olla lisää.
- Reitin varrella on maisemanhäiriöitä (romuautoja, hakkuutähteitä, umpeenkasvua, roskaantumista).

Putkilahden kulttuuri-luontopolkuverkoston kunnostukseen edellä kuvatulla tavalla on haettu syksyllä 2003 saariston ympäristönhoitoavustusta. Hakijana on Korpilahden kunta yhteistyössä Putkilahden kyläseuran ja ympäristökeskuksen kanssa. Putkilahti kuuluu saariston kehityksen edistämistä annetun lain (494/

1981) mukaisiin kuntiin, joissa voidaan saaristoluonnon suojelemiseksi tai saariston maisemankuvan säilyttämiseksi ja parantamiseksi myöntää avustusta. Avustusta voidaan myöntää kunnalle, yhdistyksille tai säätiöille, joiden tarkoituksena on luonnonsuojelun tai ympäristöhoidon edistäminen. Avustusta haetaan alueellisesta ympäristökeskuksesta.

Kulttuuri-luontopolkuverkoston kunnostamisella on yhtymäkohtia moniin kylällä vireillä ja käynnissä oleviin hankkeisiin.

- Putkilahden kyläseura ry on hakenut ja saanut EU-rahoitusta koulupuiston kehittämiseen. Koulupuisto kylän keskustassa toimii retkeilyreittien solmukohdaksi. Koululla asuva ja toimiva yrittäjä järjestää luonto- ja eräopaspalveluja, jotka tukeutuvat osittain kulttuuri-luontopolkuverkostoon.
- Vaarun aluetta nykyisin hallinnoiva Metsähallitus laatii alueelle parhaillaan hoito- ja käyttösuunnitelmaa. Samalla varmistetaan, että Putkilahden kulttuuri-luontopolkuverkoston ja Vaarun alueen polkujen välille muodostuu yhteys.
- Putkilahden kulttuuri-luontopolkuverkostosta on mahdollista saada luonteva yhteys Hauhanpohjan kautta Leivonmäen kansallispuistoon ja linkittää näiden kahden hienon alueen välistä retkeilyä.
- Putkilahden vesiväylän kunnostus ja merkintä on niin ikään saatu tauon jälkeen vireille. Toteutuessaan se parantaa merkittävästi Putkilahden saavutettavuutta lännestä, Päijänteen suunnasta ja avaa toisaalta mahdollisuuksia Putkilahdesta muualle Päijänteelle suuntautuvaan matkailuun.

Lisätietoja: Keski-Suomen ympäristökeskus, www.ymparisto.fi/ksu
Korpilahden kunta, www.korpilahti.fi
Putkilahden kyläseura ry., www.putkilahti.net

5.7 YTY-työt

Putkilahdessa tehtiin vuonna 1996 ympäristökeskuksen organisoimia ympäristönhoito- ja suojelutöinä eli ns. YTY-töinä erilaisia maisemanhoitotöitä. Näiden työllisyystöinä tehtyjen hoito- ja kunnostustöiden tavoitteena oli Putkilahden maisema-alueen luonnon- ja kulttuurimaiseman monimuotoisuuden säilyttäminen sekä yleiset maisemahoidolliset tavoitteet. Hoitotöitä suunnattiin etenkin sellaisille alueille, joilla on maisemallista merkitystä joko maantiellä tai vesistöissä liikkujan kannalta. Hoidettavat kohteet olivat tuolloin niittämällä ja raivaamalla hoidettuja pelto- ja niittyalueita (Kopiseva), maantienvarsia (Korospohja) ja ranta-alueita sekä autioituneita pihapiirejä (Korospohja, Koivusalmi, Koivula, Tupalan niitty) (Kuva ja 1995).

Uusi YTY 2000 -projekti toteuttaa Euroopan sosiaalirahaston rahoituksella kulttuuriympäristöjen ja -rakennusten kunnostuksiin painottuvia ympäristöhoidon töitä eteläisen Keski-Suomen alueella vuoteen 2005 asti. Projekti työllistää ja kouluttaa kulttuuriympäristöhoidon osaajiksi vuosittain neljäkymmentä pitkäaikais-työtöntä, työtöntä ja maahanmuuttajaa. Projektin toteuttajana on Keski-Suomen ympäristökeskus yhteistyössä Keski-Suomen TE-keskuksen, alueen työvoimatoimistojen ja kuntien kanssa. Vuonna 2003 projektissa oli mukana yhteensä 16 kuntaa.

Työkohteet kartoitetaan vuosittain kuntakyselyillä. Kohteet ovat pääasiassa valtion, kuntien ja yhteisöjen omistamia, mutta mukaan mahtuu myös yksityisiä työkohteita. Kohteiden lopullinen valinta tehdään yleishyödyllisyyden ja kulttuurihistoriallisen tai ympäristöarvojen perusteella huomioiden myös toteuttamisresurssit ja valmisteluaste. Työt valmistellaan ja suunnitellaan yhteistyössä Keski-Suomen ympäristökeskuksen, kuntien ja kohteiden omistajien kanssa ja käsitellään projektin ohjausryhmässä.

Työkohteiden oheiskustannuksista vastaavat kunnat tai kohteiden omistajat. Kohteiden tulee olla pienimuotoisia ja hyvin valmisteltuja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja rakenteiden tai ympäristöjen hoitotöitä.

YTY-2000 –projektiin on ehdotettu syksyllä 2003 Putkilahdesta seuraavia kohteita:

- Tupalan tilan kohdalla on ollut usean tilan yhteinen maitolaituri, joka palvelee nykyisin Tupalan pihassa 'varastoaittana'. Rakennus on muuten hyväkuntoinen, vain perustukset pitäisi tehdä uudelleen. Tiepiirin kanssa tulisi selvittää, olisiko vanha maitolaituri mahdollista saada takaisin maantien nro 610-tien varteen. Tupalan rantaniitylle levinnyttä pajukkoa on raivattu ja harvennettu YTY-työnä vuonna 1996. Uusintaraivaus olisi tarpeen, jotta niitty ei kasva umpeen ja rantamaiseman avoimuus säilyisi.
- Kylän yhteisen uimarannan itäpuolella on notkahtanut venevaja, jonka voisi kunnostaa.
- Punaiset mummonmökkit, mäkitupalaisasunnot kuuluvat yhtenä olennaisena piirteenä Putkilahteen. Mökit ovat yksityisomistuksessa ja osassa asutaan edelleen, mutta myös asumattomia tulisi vaalia Putkilahden kylämiljööseen keskeisesti kuuluvana elementtinä. Esimerkiksi Kassinsaarentien varressa sijaitsevan Pyrylän mökin kunnostus voisi olla mahdollinen YTY-kohde.
- Putkilahti on yksi Keski-Suomen parhaimmista yölaulajapaikoista, mutta alueella ei ole lintutornia. Torni palvelisi niin paikallisia asukkaita, retkeilijöitä, lintuharrastajia kuin kauempaakin tulevia lintumatkailijoita. Lintutorni pitäisi sijoittaa niin, että se tukisi Putkilahden kulttuuri-luontopolkuverkostoa ja muodostaisi reitin varrelle luontevan etapin. Kulttuuri-luontopolkuverkoston kunnostamiseen on haettu vuodelle 2004 saariston ympäristönhoitoavustusta.
- Haapapohjan alue on maisemaltaan idyllinen alue, jossa näkyy koko niittykulttuurin kirjo: vesijätöt, jämsäläisniityt, talojen pellot ja laitumet. Niittykulttuurista kertovia latoja on Haapapohjassa vielä jäljellä, mutta monet niistä olisivat kunnostuksen tarpeessa. Maanomistajien kanssa yhteistyössä suunniteltava latojen kunnostusprojekti voisi olla täällä paikallaan. Hoitamattomat jämsäläisniityt pajuttuvat ja sulkevat näkymiä vesille. Hoidon järjestäminen on hankalaa, koska ne eivät ole tilojen omistuksessa. Tässä riittäisi työnsarkaa. Haapapohjan linnustollisesti arvokkaat kosteikkoalueet kuuluvat Naturaan.
- Kylän urheilukenttä on tällä hetkellä alennustilassa. Kenttä kasvaa vähin erin reunoiltaan umpeen. Umpeenkasvua olisi hyvä torjua. Kun kenttä pidetään avoimena liikunnan harrastajille, turvaa se samalla kentällä viihtyvien uhanalaisten hyönteisten elinympäristön säilymisen. Pukukopin uusimiseksi on laadittu suunnitelmat vuonna 1996 (Haaranen ja Rissa), mutta niitä ei ole toteutettu. Jos pukukopin uusiminen katsotaan kylällä tarpeelliseksi, se voisi olla sopiva YTY-kohde.

Kuva 35. Haapapohjassa näkyy edustavasti niittykulttuurin kirjo — vesijätöt, jämsäläisniityt, ladot, tilat peltoineen ja laitumineen.

Kuvaaja Liisa Horppila-Jämsä

Lisätietoja: Keski-Suomen ympäristökeskus,
www.ymparisto.fi/ksu
Korpilahden kunta,
www.korpilahti.fi

5.8 Muita mahdollisuuksia

Kuntarahoitus

Kunnan vastuuvirkamiehet pyydetään mukaan kokouksiin, jolloin kunnan sitoutuminen hankkeeseen ja sen osarahoitukseen on parempi. Kunnalta on hyvä olla kirjallinen sitoumus osallistumisesta maisemanhoitohankkeisiin.

Ympäristökeskus

Ympäristökeskus voi toimia omalla rahoituksellaan koordinoitusti hankkeissa. Ympäristökeskus voi myös itse työllistää ympäristöihin ihmisiä. Keski-Suomen ympäristökeskus on saanut jaettavakseen EU-rahoitusta Euroopan aluekehitysrahastosta (EAKR) alkaneelle uudelle ohjelmakaudelle. Rahoitus koostuu EU:n osuudesta sekä kansallisesta osuudesta. Korpilahti kuuluu Länsi-Suomen tavoite 2 -ohjelman alueeseen. Ympäristökeskus on ollut mukana Länsi-Suomen tavoite 2 -ohjelman valmistelussa. Ympäristökeskus on tehnyt EU-rahoitusta hallinnoivan Keski-Suomen liiton kanssa ohjelasopimuksen, minkä puitteissa EU-rahoitusta käytetään. Hankkeella tulee olla EU-rahoituksen ja valtion kansallisen osuuden ohella myös muita rahoittajia kuten kunta, yritys tai yksityinen edunsaaja. Valtion kansallinen osuus rahoitetaan samasta ministeriöstä kuin mistä EU-rahakin on peräisin.

Lisätietoja: Keski-Suomen ympäristökeskus, www.ymparisto.fi

Maakunnan liitto

Keski-Suomen liitolla on maakunnan kehittämiseen kohdistuvia varoja. Liitto voi rahoittaa luontoon, kulttuuriympäristöön ja maisemaan liittyviä EU-rahoitteisia ja maakunnallisia hankkeita, mikäli ne toteuttavat maakuntasuunnitelman, maakuntaohjelman ja aluekehitysrahaston tavoitteita.

Lisätietoja: Keski-Suomen liitto, www.keskisuomi.fi

Maaseudun kehittämisvarat

EU-ohjelmakaudella 2000—2006 Leader+ -yhteisöaloiteohjelman mukaan voidaan rahoittaa paikallisia maaseudun kehittämishankkeita ja pienimuotoisia investointihankkeita. Toimenpiteiden suunnittelusta ja täytäntöönpanosta vastaavat paikalliset toimintaryhmät. Hankkeiden tavoitteena on paikallisen omaehtoisuuden lisääminen. Korpilahti kuuluu eteläisessä Keski-Suomessa vaikuttavan Vesuri-ryhmä ry:n toiminta-alueeseen. Putkilahden Kyläseura ry. on hakenut ja saanut Vesuri-toimintaryhmän kautta TE-keskuksen myöntämää rahoitusta koulukiinteistön kunnostamiseen ja kehittämiseen vuosina 2003—2005.

Lisätietoja: www.lande2000.fi

Ministeriöt

Useilla ministeriöillä on rahoitusta kestävä kehityksen hankkeisiin.

Lisätietoja: www.mmm.fi ja www.ymparisto.fi

Maaseutusopimus

Maaseudulla on paljon sellaisia työ- ja toimeentulomahdollisuuksia, joista ei pelkästään markkinavoimien avulla synny yritystoimintaa eikä työpaikkoja. Tämän aukon paikkaamiseksi on kehitelty ns. maaseutusopimusmenettelyä. Maaseutuspolitiikan yhteistyöryhmä perusti syksyllä 2002 maaseutusopimustyöryhmän pohtimaan asiaa. Työryhmän julkaisu 'Maaseudun uudet työt' ilmestyi syksyllä 2003. Valmistelu tähtää vuoteen 2007 ja sen jälkeiseen aikaan.

Maaseutusopimus tarkoittaa joissain tapauksissa muita menetelmiä soveltuvampaa ratkaisua työn ja sen tekijän yhdistämiseen. Maaseutusopimus voisi parhaimmillaan luoda uusia työpaikkoja ja ansiomahdollisuuksia sekä edesauttaa palvelujen turvaamisessa harvaan asutuilla alueilla. Maaseutusopimuksessa sopijaosapuolet voivat yhteisten pelisääntöjen avulla sopia jonkin tehtävän tai palvelun tuottamisesta. Lähtökohtana on, että toiminnan rahoitus koostuu sekä julkisesta että yrityksiltä ja yksityisiltä henkilöiltä saatavasta rahoituksesta. Sopimusten laadinnassa voidaan käyttää apuna jo olemassa olevia sopimusmenettelyjä. Esimerkiksi maatalouden ympäristötuki koostuu mm. erityistukisopimuksista. Tarvitaan myös uusia työtapoja ja sopimus pohjia. Sopimusmenettelyllä hoidettavia tehtäviä voisivat olla erilaiset kulttuuriosaamisen tehtävät, maaseutumaisen hoidon hoito, korjausrakentaminen kohteissa, joihin ei liity elinkeinotoimintaa, tietoliikenteen tukitehtävät, reitistöjen huoltaminen, kylä- ja ympäristömetsurin työn organisointi, vesistöjen hoitotyöt sekä kyläavustajien ja kotityöntekijöiden työ.

Kuva 36. Purppuran värisessä hehkuva ohdake koristaa piennarta. Kuvaaja Tuomo Eronen.

5.9 Vinkkejä käytännön maisemanhoitoon

Konkreettisia ohjeita maisemanhoidon toteutukseen löytyy erilaisista oppaista, esitteistä ja vihkosista. Kun tarvitset neuvoa perinnemaisemien hoidon käytännön toteutukseen (miten niitan/raivaan, mihin aikaan vuodesta, millaisilla välineillä, miten laidunnus olisi parasta järjestää jne.), siihen löytyy tietoa esim. vuonna 2003 ilmestyneistä perinnemaisemien hoitokorteista. Hoitokortteja saa alueellisesta ympäristökeskuksesta ja ne löytyvät myös Internet-osoitteesta: www.mmm/perinnebiotoopit. Hyvä yleispätevä opas perinnemaisemien hoitoon on myös: Työtä perinnemaisemien parhaaksi (Eija Hagelberg ym. Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri, Turku 2003).

Maa- ja metsätalousministeriö on julkaissut vuonna 1997 vihkoset: Viljelyalueiden luonto, Eläimet luonnon ja maisemanhoitajina ja Perinnemaisemat -maaseudun rikkaus. Niistä löytyy tietoa perinnemaisemien hoidosta ja luonnon monimuotoisuuden ylläpitämisestä sekä edistämisestä viljelyalueilla. Myös maatalouden ympäristötuen erityistuesta kertovaa esitettä: Maisemanhoito, luonnon monimuotoisuus ja perinnebiotoopit kannattaa tutkia. Samoin Maa- ja Kotitalousnaisten keskuksen julkaisemaa opasta: Maatilan luonnonhoito. Opas arkipäivän töihin. Edellä mainittuja opasvihkosia ja erityistukiesitettä voi tiedustella Keski-Suomen TE-keskuksesta ja ProAgria Keski-Suomen maaseutukeskuksesta.

Maaseutukeskukset ovat tehneet viime vuosina maakuntakohtaisia, havainnollisia oppaita maaseudun kulttuurimaisemien hoidosta. Käyttökelpoisia Keski-Suomessakin ovat naapurimaakuntien maisemien hoitoon tehdyt oppaat: Mäkien laella ja rantakylillä (Arja Raatikainen-Rissanen, ProAgria Pohjois-Savon maaseutukeskus 2003), Karjan polut kaskimailla (Leena Lahdenvesi-Korhonen, ProAgria Etelä-Savon maaseutukeskus 2002) ja Hämeen helmiä-vuosisatojen muovaamaa maisemaa (Paula Salomäki ym. Proagria Hämeen maaseutukeskus 2003). Maaseudun rakennetun ympäristön hoitoon on niin ikään ilmestynyt viime vuosina oppaita, kuten Riukuaita ja pärekatto, opas perinteisestä rakentamisesta (Maa- ja kotitalousnaisten keskus 2002) ja Maatilan toimiva piha (Jutta Ahro, ProAgria Pirkanmaan maaseutukeskus 2004). Oppaita voi tiedustella ProAgria maaseutukeskuksista.

6

Rakentaminen maisema-alueella

6.1 Historiallinen kyläalue — vanhimmat ja perinteisimmät asuinpaikat

Putkilahden asutusrakenteen vanhin kerros on sijoittunut sisälahtien tuntumaan, muutaman sadan metrin päähän vesistöä, joko pellon kumpareelle tai rantapeltojen yläpuolelle. Neljän vanhimman kantatilan lisäksi muutamat myöhemmin alkunsa saaneet tilat jakaantuivat 1700-luvun lopulle tultaessa muodostaen useimmat nykyäänkin olemassa olevat maatilat. Tilojen paikat pysyivät samankaltaisina: vaikka ranta oli suhteellisen lähellä, rakennusryhmää ei sijoitettu juuri koskaan aivan veden tuntumaan. Tilan rakennuskantaa on muutettu, purettu ja rakennettu uudelleen aina tarpeen mukaan, mutta tilakeskuksen paikka on yleensä säilynyt. Näkymät ympäristöön ovat monesti varsin kauniit ja monimuotoiset, joskin avoimuus on vähentynyt noista ajoista niittykulttuurin päättymisen myötä.

Tänä päivänä asutus on levinnyt verkkaan ja joitakin vanhoja paikkoja on jäänyt pois käytöstä samalla kun uusia asuinpaikkoja on raivattu käyttöön. Usein perikuntien omistamien vanhojen asuinpaikkojen käyttöönotto on hankalaa, vaikka se olisikin suotavaa. Kylän rakennuskanta on kirjavaa — kuten niin monissa muissakin kylissä nykyään — mutta vääränlaisilta rakennuspaikoilta on yleensä välttytty ja rakennuskanta on kokonaisuutena siistiä.

Nykyrakentamiseen liittyy myös Putkilahden asutuksen vanhin aika — kivi-kausi. Näin siksi, että kaikessa rakentamisessa ja maaperään kohdistuvassa toiminnassa on huomioitava mahdolliset merkit esihistoriallisesta asutuksesta sekä toiminnasta ja jätettävä ne lain mukaan koskemattomiksi. Kaikki muinaisjäännökset — sekä kiinteät että irtaimet — ovat muinaismuistolain nojalla suojeltuja. Niistä tulee ilmoittaa museoviranomaisille. Niiden tärkeys on siinä, että ne ovat irtopalasia omasta menneisyydestämme, kertovat keitä me olemme ja miten me olemme täällä asuneet kauan sitten. Putkilahdesta tunnetut esihistorialliset löydöt sijaitsevat yleensä Muinais-Päijänteen rannan tuntumassa, korkeuskäyrien 97—98 m mpy välillä. Tällä alueella toimintaa voidaan välttää tai ainakin pitää muistissa mahdollisuus esihistoriallisten asuinpaikkojen löytymiseen.

Kuva 37. Riihilahden pihapiiri on eräs arvokkaimpia kokonaisuuksia kylällä: monet historialliset aitat ja uusi päärakennus näkyvät tilan ohi kuljettaessa monesta suunnasta. Aukeaman kuvat: Timo Suominen

6.2 Esimerkkejä Putkilahden nykyrakentamisesta

Putkilahden asuinrakennusten tyyli 1900-luvun alussa ovat tähän päivään säilyneistä rakennuksista päätellen kiintoisalla tavalla vaihtelevia. Kylässä on useita erilaisia vanhoja rakennuksia: mansardikattoisia vanhoja päärakennuksia on useita, vaikka yleisin tyyppi onkin pitkänomainen, kaksikuistinen puolitoistakerroksinen. Yksi vanha pohjalaisempire-tyylinenkin päärakennus löytyy kylältä. Vanhat rakennukset noudattavat useimmin vanhaa päätytupien ja keskikeittiön/peräkammarin pohjakaavaa, mutta niitä on muunneltu nykyajan tarpeiden mukaan. Pienten mökkeröisten viehättävät hahmot tienvarsilla kertovat mäkitupalaisten asumisesta, jossa sinänsä ei ollut paljontakaan viehätystä aikanaan.

Näistä päätyypeistä on lisäksi joitakin muunnoksia. Yhteisiäkin piirteitä on: useimmat rakennusmassat ovat pitkänomaisia, katon ovat harjakattoja, ikkunapielet ja ovet ovat detaljoituja — usein tilalle uniikkityylisesti — taloissa on kuisti tai kaksikin, joissa myös on detaljeja. Lisäksi 1½-kerroksisuus vallitsee.

Suomessa sotien jälkeinen asuinrakentaminen oli valtaosin 1½-kerroksisia rintamamiestaloja. Samasta jokseenkin tasasivuisesta päätyypistä oli erilaisia versioita kuistin sijoituksen, kellariratkaisun ja kattokaltevuuden suhteen. Pääidea on huoneiden sijoittaminen saman keskusmuurin ympäri ja puuraaka-ainetta säästävä rankorakenne, joka tuolloin varsinaisesti otettiin käyttöön meikäläisessä rakentamisessa. Putkilahdessa rintamamiestalo-tyyppi on myös edustettuna, mutta nämä ovat vähemmistönä rakennuskannassa. Keskikylällä on tästä tyyppistä betonitiilisiä esimerkkejä, joista vain kaksi on enää betonitiilipintaisia.

Kuva 38. Reina edustaa 1900-luvun alun pitkää päärakennustyyppiä: vaaleankeltainen väri siihen sävytettyine ikkunanpielineen, kaksi kuistia joista toinen arkeen ja toinen juhlaan, tyyppilliset ajan ikkunanpielet ja erikoisuutena pienet pyöreät päätyikkunat. Mitat noin 25 x 9 m, korkeus kivijalasta arviolta 6,5 m.

Kuva 39. Salmela on eräs Putkilahden vanhoista mansardikattoisista rakennuksista: yläkertaan saadaan lisää tilaa ja tampurikomero portaan alle. Rakennus on 1900-luvun alkupuolelta. Mitat n. 13 x 8 m.

Kuva 40. Könnössä suuri kattohöntteri antaa valoa yläkertaan: päätyjen pienet detailjit tapaa tilan postilaatikostakin! Päärakennus on 1900-luvun alusta pitkine runkoineen ja kuisteineen: niitä on kaksi, joista toinen leveämpi. Mitat osapuilleen 22 x 8 m, korkeus kivijalasta 5,5—6 m.

Kuva 41. Aution päärakennuksessa on lisää aputilaa antava kuisti ja kaksi sisäänkäyntiä on yhdistetty saman kuistin alle: mitat lähes samat kuin Reinassa.

Kuva 42. Perinteinen sodanjälkeinen rintamamiestalo — rakentaminen keskitti kaikki huoneet taloudellisen, napanmalliseen perusmassaan hormin ympärille. Koskisen talo on lähinnä tätä tyyppiä. Perinteiset piharakennukset tekevät pihapiirin tuntua ja ovat kylätien mukava yksityiskohta.

Kuva 43. Uusista asuinrakennuksista kylätaajaman eteläpäässä oleva Elfengrenien talo noudattaa värikysekseltään, kattomuodoiltaan ja seinäpinnoiltaan vanhaa pienasutustyyliä nykyaikaan sovellettuna. Viereinen vanha osuuskassan talo lienee antanut viitettä rakennuksen ulkoasuun. Suuret avokuistit ovat perinteelle vieraita. Ne voi rakentaa myös sivulle, kuistista soveltaen.

Tärkeintä onkin katsoa omassa kohteessaan, onko lähistöllä joitakin vanhoja pihapiirejä, joiden mittasuhteista ja tyylistä voisi ottaa ideoita tai vanhaa korjattaessa mieltä, mikä on vanhan rakennuksen pitkän elämän tärkein oppi uudelle rakentajalle ja mitkä tyylin kantavat peruspiirteet. Mielenkiintoista luettavaa ja katseltavaa löytää 2003 kesällä julkaistusta Häreviä hakamiehiä ja väkeviä vaimoja – Putkilahden kyläkirjasta rakennuksiinkin liittyen.

Maatalousrakentaminen

Kuva 44. Ylätalon vanha aitta ja uudet, suurehko konehallit sulassa sovussa. Erikokoiset rakennukset tulee sijoittaa maisemaan ajatellen myös niiden peittävyttä. Tässä kohtaa asiassa on onnistuttu.

Kuvaaja Timo Suominen

Maataloudessa tapahtunut yksiköiden kasvu näkyy tuotantotilojen kasvamisena. Vanhat navetat ja rehuvarastot eivät enää riitä ja toisaalla niittyladot alkavat olla osa katoavaa kansanperinnettä. Sama koskee vanhoja tilojen päärakennuksia. Kun ne eivät ole vastanneet nykyistä asumistason vaatimusta, niitä on perusparannettu tai sitten tehty uusi asuinrakennus. Vanhan korjaaminen ja säästäminen on kotiseututyötä parhaimmillaan, milloin se suinkin on mahdollista.

Rakennuksen purkaminen on nykyään rakennusluvan alainen toimenpide. Tällä pyritään varmistamaan mm. se, ettei historiallisesti arvokkaita rakennuksia katoaisi rakennusperinnöstämme. Vaikka rakennuksella ei olisikaan historiallista merkitystä, kannattaa siitä silti ottaa valokuvat tärkeimmistä suunnista, sisäkuvia esim. uuneista ja tuvasta ja mitata ulkoa päämitat. Taloon liittyvistä asukkaista ja heidän elinkeinoistaan sekä tavoistaan voi kirjoittaa lyhyesti muistiinpanoja, jotta talon kuvat liittyvät siinä eläneiden ihmisten historiaan. Nämä ovat mielenkiintoista katseltavaa muutaman sukupolven päästä, kun talo ja sen asukkaat muuten olisivat jo jääneet unholaan.

Suuret konevarastot, uudet pihattonavetat ja kuivarehusäilöt on mitoitettu suurentuneen karjakoon mukaan. Viljanviljelyssä tarvitaan siinäkin tiloja koneille, polttoaineelle ja tarvikkeille. Uusia rakennusmassoja sijoitettaessa kannattaa katsoa, mitkä näkymät ja suunnat ovat asukkaille tärkeitä maiseman, auringon kieron tai tuulensuojan kannalta. Suuri rakennus vaikuttaa pihapiirin pienilmastoon: pohjoisen puolella suojaavasti, etelän puolella ehkä ääritapauksessa jopa aurinkoisuutta vähentäen. Pitkää julkisivua voi parantaa ikkunarytmityksellä, sisäänkäyntien korostamisella pienin kuistiaihein tai seinäpinnan muutoksin, jakamalla korkeaa seinää vaikkapa kahteen erilaiseen laudoitukseen (kuitenkin liiallista rauhattomuutta välttämällä) sekä istuttamalla ikivihreitä kasviryhmiä ja köynnöksiä.

Suuret konevarastot, uudet pihattonavetat ja kuivarehusäilöt on mitoitettu suurentuneen karjakoon mukaan. Viljanviljelyssä tarvitaan siinäkin tiloja koneille, polttoaineelle ja tarvikkeille. Uusia rakennusmassoja sijoitettaessa kannattaa katsoa, mitkä näkymät ja suunnat ovat asukkaille tärkeitä maiseman, auringon kieron tai tuulensuojan kannalta. Suuri rakennus vaikuttaa pihapiirin pienilmastoon: pohjoisen puolella suojaavasti, etelän puolella ehkä ääritapauksessa jopa aurinkoisuutta vähentäen. Pitkää julkisivua voi parantaa ikkunarytmityksellä, sisäänkäyntien korostamisella pienin kuistiaihein tai seinäpinnan muutoksin, jakamalla korkeaa seinää vaikkapa kahteen erilaiseen laudoitukseen (kuitenkin liiallista rauhattomuutta välttämällä) sekä istuttamalla ikivihreitä kasviryhmiä ja köynnöksiä.

Pienteollinen rakentaminen

Kuva 45. Suurehko konehalli kylätien eteläpäässä on oikealla paikalla, väritys on sopivaa ja seinää on jaettu sekä rytmitetty ikkunoilla. Istutuksella tien puolella voitaisiin viimeistellä toimiva kokonaisuus.

Kuvaaja Timo Suominen

Varsinainen teollisuushallirakentaminen on ollut kylällä vähäistä tähän asti. Perinteisesti monilla maataloilla oli sepänpaja korjaustöitä varten. Nykyiset rakennukset ovat suurikokoisia ja niiden sijoittamisessa melko pienipiirteiseen ja visuaalisesti "ahtaaseen" kylämaisemaan on syytä olla tarkkana. Etenkin lyhytaikaisia pelto- tai vesinäkymiä ei pidä katkaista suurimassaisilla rakennuksilla. Esimerkkinä hyvästä sijoituksesta ja ulkoasusta on konehalli kylätien eteläpäässä: korkeaa julkisivua on jaettu, yläosan väritys on kevyempi ja ikkunat jäsentävät julkisivua. Paikka on luontevasti metsän reunassa, silti lähellä tietä.

Heinätallit, ladot ja talaat

Kuva 46. Lato ja kärrypolku Peuhaniemen maisemassa. Kuvaaja Tuomo Eronen.

Vesimaisemien hallitsemassa maanviljelyskylässä näkyvät edelleen venetalaat ja heinäladot, tosin niiden määrä on vähentynyt pienviljelyn aikakauden päättymisen myötä. Heinätalleja on sekä rankorakenteisia, seinistään laudoitettuja — ilman rimoja, jotta tuuletus toimisi — että koirankaulalle salvottuja, varaamattomia ja rungoltaan pitkänomaisia varastotiloja. Ennen ne olivat pärekattoisia, tähän päivään säilyneisiin on lyöty päälle peltikatto. Ladot ovat suoraan maatalouden luonteesta kertovia rakennuksia

ja siksi niitä on enää vähän: jäljelle jääneitä käytetään yleensä muun kuin kuivan heinän varastointiin.

Talaat ovat osittain rantavedessä kivillä seisovia veneiden suojatalleja: niitä tarvittiin puuveneiden säilytykseen ennen hoitovapaiden lasikuituveneiden aikaa. Talaalla säilytettiin myös verkkoja sekä muuta vesillä liikkumiseen tarvittavaa välineistöä. Venetaloita on säilynyt Putkilahdessa muutamia ja onpa niitä rakennettu uusiakin joidenkin loma-asuntojen yhteyteen. Talas on miellyttävä hamina järveltä palattaessa, siellä sade ei kerry veneeseen ja veneilyyn sekä kalastukseen liittyvälle tavaralle on oma luonteva paikkansa.

6.3 Uudisrakentaminen

Kylärakenteen toimivuus ja maiseman säilyttäminen

Kylää ympäröivä peltomaisema ja järvet aukeavat monissa kohdin näkyminä kyläteiltä. Jotkin näkymistä ovat hyvin lyhytaikaisia tai kapeita ja nämä kohdat ovat herkkiä vaurioitumaan. Rakentamista niihin tulee välttää — etenkin rakennusmasaltaan suuria rakennuksia.

Asua voidaan joko taloryhmissä tai yksittäistaloissa, joista molemmista on kylällä esimerkkejä. Uusien 2—3 talon kylänosien muodostamisen etuja ovat teknisten linjojen jakaminen (vesikaivo—sähkö—viemäri/kompostointi), lyhyemmät aurasmatkat sekä sosiaalinen turvallisuus ja naapuriapu. Rakennuksilla voidaan väljästi muodostaa kokonaisuuksia, jotka hahmottuvat kyläkuvassa vanhempien taloryhmien tapaan; niiden lähellä voi olla vanhempia rakennuksia, jolloin miljöö saa ajallista syvyyttä.

Kylällä on toistaiseksi yksi rivitalo. Omakotiasumista on pidettävä kylään paremmin sopivana asumismuotona, mutta tarvittaessa rivitaloon voidaan sijoittaa 2—3 asuntoa perinteistä pitkärunkoista talomallia soveltaen. Paikka on valittava huolellisesti, mielellään kyläkeskuksesta sekä toisen rivin sijoituksia välttäen.

Yksittäistaloilla on suurempi vaikutus näkyvässä maisemakohdissa ja niiden sijoittuminen maisemaan sekä ulkonäkö olisi syytä olla muuhun ympäristöön sopiva, mielellään mittasuhteiltaan kylän rakennusperinnettä jatkava. Näkyvällä tontilla rakennuksen perinteisen ulkoasun merkitys painottuu.

Tontin valinta ja sisäinen toimivuus

Asuinpaikan valintaan vaikuttavat omien toiveiden lisäksi käytännön mahdollisuudet: missä on tontteja myytävänä ja millä hinnalla. Kylän perinteisestä rakenteesta opimme, että rantatontteja ei ole ennen käytetty asumiseen juuri lainkaan ja siksi kylärakenne on kehittynyt tasapainoisen näköiseksi, kylä on asutun oloinen ja yksittäistalojen lisäksi on useita tiheämmin asutettuja kylänosia. Edelleen kylästä löytyy hyviä talonpaikkoja, vaikka keskikylällä vanha asutusrakenne on varannut useimmat perinteiset paikat.

Asuinpaikaksi tarkoitettu tontti on mielellään eteläisen ilmansuunnan (kaakko—etelä—lounas) puoleen antavalla rinteellä tai eteläisen metsänreunan edessä. Tontilla olevat puut ovat eduksi ja niitä on syytä suojata rakennusvaiheessa. Maapohja on sopivassa paikassa perustamisoloiltaan riittävän hyvä, moreenipohjainen, hietainen ja kivisenkin oloinen — silloin kiviä on syvemmällä maassa antamassa maapohjalle kantavuutta. Jokin kyläteistä on suhteellisen lähellä tai vaihtoehtoisesti tontin vieressä on toinen tonttitie. Omakotitalon rakentamisessa on syytä huomioida lyhyen tonttietien perustamisen etu, mikä tarkoittaa vähäisempiä perustamiskustannuksia ja lyhyempää aurausmatkaa talvella. Valintakriteerit vaihtelevat valitsijan mukaan, mutta ylläluetellut ovat jokapäiväiseen käyttöön liittyviä järkisyitä, joiden mukaan miellyttävä talonpaikka on ennenkin valittu.

Asumiseen antavat lisää mahdollisuuksia ja ulottuvuutta peltomaan läheisyys, jota voidaan ottaa tonttiin mukaan kotitarveviljelyä ajatellen; samoin näkyvät ympäröivään maisemaan, jotka sallivat ihmisen ajatusten viivähtää luonnon ja kulttuurimaiseman kauneuden äärellä. Vesinäkö ei ole tavaton vaatimus Putkilahdessa vaikka omaa rantaa ei olisikaan. Venevalkaman paikan voi ottaa tonttikauppaa tehdessä puheeksi.

Nyrkkisääntöjä ja peukalo-ohjeita tontinostajalle ja -myyjälle!

- Ota yhteys kunnan rakennustarkastajaan.
- Ota selvää kunnan rakennusjärjestyksestä.
- Tarkista tontin kaavatilanne ja rakennusoikeus kunnasta.
- Katso tontin ilmansuunta ja tarkkaile läheisten kukkuloiden ja mäkien varjojen lankeamista, mielellään myös talviaikana.
- Tarkastele paikkaa rakennusten pihapiiriksi järjestämisen kannalta.
- Katso myös näkymiä, jotka luovat asuinpaikkaasi mielenkiintoa.
- Kaiva kunnolliset koekuopat, että saat pohjamaan laadusta ja perustamisoloista käsityksen. Joskus varsinainen pohjamaa alkaa vasta $\frac{1}{2}$ — 1 m pinnan alla.
- Arvioi tonttietien pituus ja perustamisen edellytykset.
- Tarkastele tontin puustoa ja sen käyttökelpoisuutta ja elinmahdollisuuksia harvennettuna, rakennusten venevalkamaa, omaa metsää ym.
- Rantatonteilla tarkastele rakennusten sijoittumista maisemaan, niiden näkyvyyttä ja ”istuvuutta”.

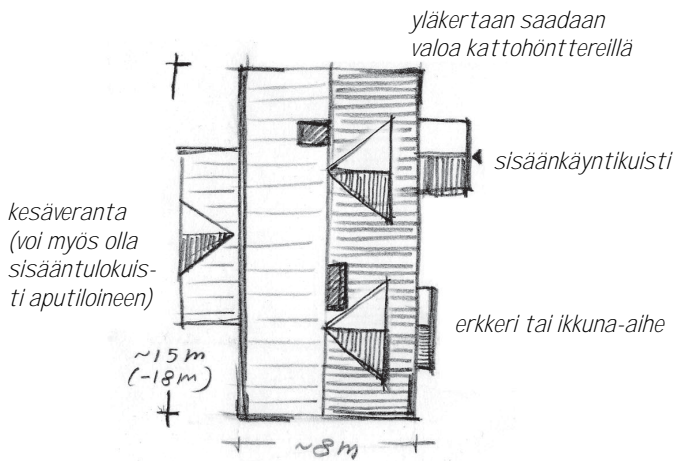
Uudisrakennus

Uutta omakotitaloa rakennettaessa kannattaa mallia ottaa oman kylän rakennusperinteestä. Kuistien käyttö kesäterasseina, sisääntulon aputiloina tai erkkereinä sekä mansardikattoratkaisut ja kattohöntterit (eli kattokellot) antavat jo varsin hyvin muuntelumahdollisuuksia. Tärkeintä on selkeän perusratkaisun löytyminen: perinteisimmät talonmallit ovat pitkärunkoinen 1900-luvun alun talotyyppi sekä pienistä mökkitaloista ulkoasuun saanut pidennetty rintamamiestalo. Mallit on esitetty piirroskuvin (kuvat 47 ja 48) eräinä variaatioina lähes lukemattomista mahdollisuuksista. Tärkeintä on, että räystäslinjat ovat selkeät, ikkunadetaljointi perinteisen oloista — koristeita saa olla ja niitä löytää kylällä kulkiessaan — ja pienellä sadelipalla suojattua. Myös kuistit ovat perinteinen, käytännön sanelema ratkaisu sisäänkäynnissä.

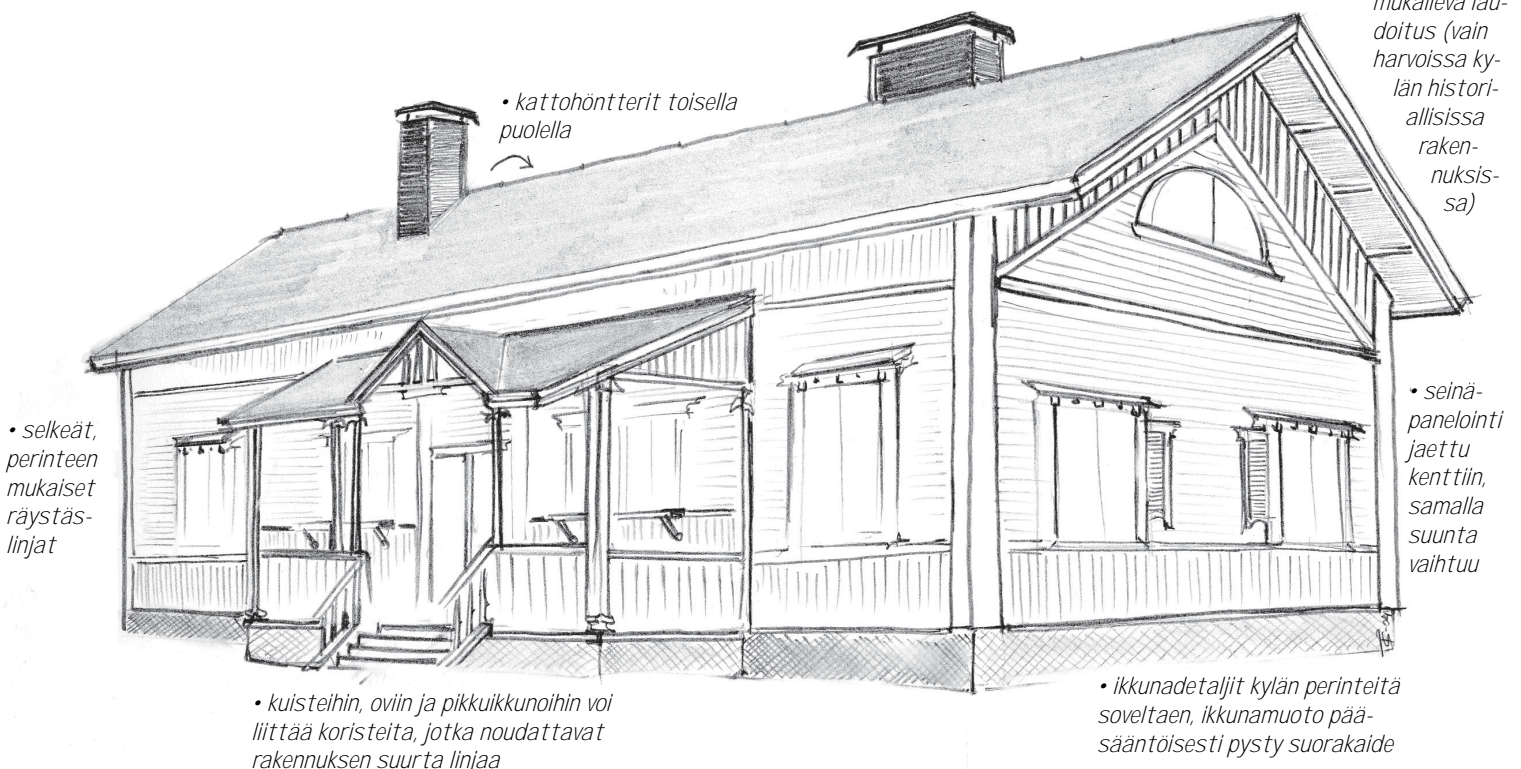
Korpilahden kunnasta ja Keski-Suomen ympäristökeskuksesta on saatavissa kuvasarja Putkilahden perinteisestä rakennuskannasta ja sen vaihtelusta sekä suhteesta maisemaan. Sarjaa voidaan katsella myös kylällä, kun sopiva tilaisuus saadaan ja dataprojektori on paikalla. Yhteydenotot: Reijo Blomster/ Korpilahden kunta, Timo Suominen/ Putkilahti.

IDEOITA PERINTEISTÄ ULKOASUA NOUDATTAVAAN UUDISRAKENTAMISEEN

— 1900-luvun alun pitkärunkoista mukaellen:

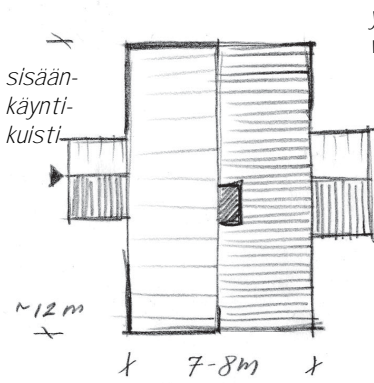

Kuva 47. Piirroskuva mahdollisesta uudisrakennuksesta. Piirros Timo Suominen

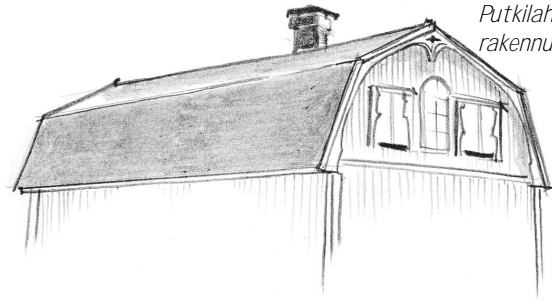
IDEOITA PERINTEISTÄ ULKOASUA NOUDATTAVAAN UUDISRAKENTAMISEEN

— pidennettyä rintamamiestaloa tai muuta sodan jälkeistä mukaellen:

yläkerrassa päädyissä huoneet,
välissä porras ja aputiloja

veranta voidaan
kytkeä tupakeittiöön

mansardikatto antaa tilaa ja valoa yläkertaan: sen näkee myös joissakin Putkilahden vanhoissa rakennuksissa

• ylemmät siviikkunat yläkerran varastotiloihin, huonekorkeudesta riippuen

• rimoitettu pystylauditus, poikkijako päädyissä (pitkän sivun jako haluttaessa)

• kuistia voi koristella ikkunajaolla, "viherhuone"

• "valoisa kulma" voidaan toteuttaa myös perinnettä mukailevalla ikkunajaolla

• ikkunoissa lyhyt vesilippa, suhteellisen vähäinen detaljointi

Kuva 48. Piirroskuva mahdollisesta uudisrakennuksesta.
Piirros Timo Suominen

Nyrkkisääntöjä ja peukalo-ohjeita talonrakentajille!

- Ota yhteys rakennuksen suunnittelijaan tontin varausvaiheessa.
- Jos päädyt ns. talopakettitaloon, valitse talotyyppi vasta sitten, kun olet käynyt kylällä ja katsellut rauhassa paikallista rakennuskantaa — tai tutustunut näihin ohjeisiin.
- Sovita rakennuksesi tontille välttäen suuria kaivutöitä ja täyttöjä.
- Pyri rakennuksen ulkoasussa yksinkertaiseen päämassaan ja selkeisiin räystäslinjoihin: pitkähäkö 1 ½-kerroksinen runko on perinteinen ratkaisu, samoin rintamamiestalo-tyyppinen perusmassa.
- Putkilahden rakennusperinteessä päärakennukseen kuuluu yksi tai kaksi kuistia, harjakatto kaltevuudeltaan noin 1: 2—2,5 sekä useasti kattohöntteri eli kattokello ullakkotilan valaisemiseksi.
- Jätä talon pitsiröyhelöreunat valmistajien esitteisiin, mutta poimi ihmeessä kylän rakennusperinteestä jokin idea ja jalosta sitä eteenpäin tai käytä sellaiseenaan, jos tuntuu sopivalta.
- Käytä perinteisiä materiaaleja. Suosi puuta ulkovuorauksessa, vältä tiiltä.
- Valitse värit omien mieltymystesi ja perinteen mukaan: yleensä päärakennus on vaalea — joko kellertävä, kermankeltainen tai punertava — tai punamullattu (kts. detaljigallerian värit sivu 59).

6.4 Lomarakentaminen

Kylän vanhemman ja uudemman rakennuskannan tulisi olla harmonisessa suhteessa toisiinsa — tämä hyvä yleissääntö koskee myös lomarakentamista. Putkilahdessa vanhoja tilarakennuksia on otettu loma-asunnoiksi, mihin on syytä kannustaa, mutta paljon enemmän on varta vasten rakennettuja kesäasuntoja. Rannan läheisyys on jostain syystä katsottu kesäasunnon välttämättömäksi ominaisuudeksi, etenkin oman rannan. Niiden muokkaamiseen virkistyskäyttöön sopivaksi on tehty paljon työtä, joka usein on muuttanut rantamaisemaa ja rantavyöhykkeen ekologiaa.

Rakennusten sijoittamisessa rantamaisemaan pitäisi huomioida samat asiat kuin vakituisenkin asutuksen suhteen. Rakennus saa olla ylempänä tontilla, mielellään parilta sivultaan metsän suojaamana, sopusuhtaisesti veteen ja ympäröiviin peltoihin tai muuhun maisemaan nähden. Näin rakennus tulee nopeammin osaksi maisemaa eikä helposti irrallisiksi jääviä istutuksia ja salavarivejä tarvita. Ylempi sijoitus mahdollistaa jätevesiriskin pienenemisen vesistöissä, usein paremmat perustamisolot ja näkyvätkin (nykyään yleensä rantaruovikon yli), lyhyemmän ja helpomman tonttitien sekä laajemman ja luonnonmukaisemman vapaa-alueen rannan ja rakennetun alueen välissä.

Mitä näkyvämmäksi rakennus tulee jäämään, sitä enemmän sen hahmon tulisi sopia paikalliseen rakennusperintöön. Nykyään kesäasunnot ovat usein omakotitalon kokoisia ja näkyvillä paikoilla vesiltä katsoen: mikä luo uusia vaatimuksia niiden ulkoasulle. Puolitoistakerroksinen perusratkaisu kuistilla, joko tyyliin sopivalla päätyterassilla tai ilman sitä, voisi olla hyvä lähtökohta. Pienet mäkitupa-laismökkeröiset voisivat antaa joitakin yleislinjoja muodon ja detaljien suhteen, vaikka kokoa kasvatettaisiinkin.

Loma-asuntoja on tehty viime vuosikymmeninä usein pyöröhirrestä koiran-kaulanurkalla. Tyyllisesti se on lähinnä heinätalleissa ja varastorakennuksissa käytetty ratkaisu, jos maaseurarakentamisen perinnettä tarkastellaan. Pyöröhirsiset riidet tehtiin ennen monesti sulkanurkkaan, mikä antoi rakennukselle joltisenkin arvokkaan ulkoasun. Nykyajan pyöröhirsityylin laajat sisäänvedetyt verannat, kattokulmat ja usein ympäristöstä poikkeava väritys antavat näille mökeille ympäristöstään poikkeavan ulkoasun — sikäli kun ympäristöllä ymmärretään kylän varsinaista rakennuskantaa.

Nyrkkisääntöjä ja peukalo-ohjeita mökinrakentajille!

- Tarkista että rakentaminen sijoittuu rantayleiskaavan rakentamiselle varatulle alueelle.
- Katso uutta loma-asuntoa rakentaessasi tontilta mieluiten tontin yläreunasta, puiden läheltä hyvä perustamispaikka, jota ei tarvitse mahdollisesti kaivella eikä vaihtaa maita.
- Käy samalla läpi varastorakennuksen ja saunan sijoittaminen, ajattele pihapiirin muodostusta.
- Älä raivaa ja siisti liiallisesti koko ranta-alueetta, vaan anna mieluummin ainakin reuna-alueiden jäädä luonnontilaan.
- Valitse mökiksesi selkeä perusratkaisu, joka toimii myöhemminkin ja jos olet vanhempien asuinrakennusten lähellä, koeta sopeuttaa mökkisi niiden ulkoasuun.
- Vältä pyöröhirttä sekä liian erikoisia ratkaisuja näkyvillä paikoilla.
- Valitse väritys metsäisillä paikoilla luonnon sävyjen mukaan, avointen peltojen lähellä mahdollisten ympäröivien vanhojen rakennusten mukaan.

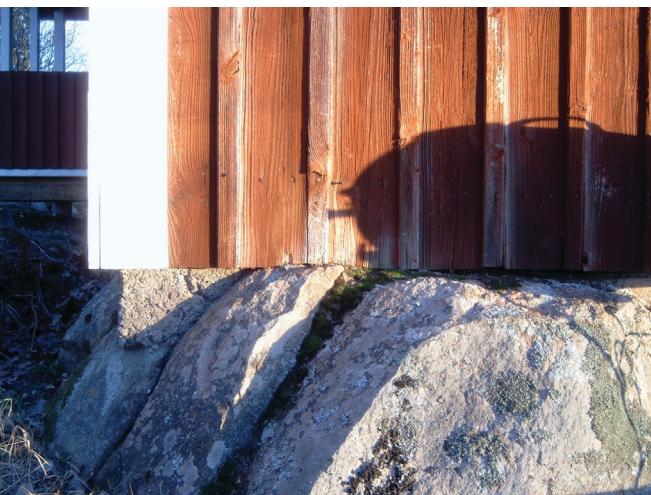
Kuva 49. Uusien loma-asuntojen sijoittamisessa maisemaan voi mallia ottaa vanhoista rakennuksista: puusto suojaa, rantavyöhykkeelle annetaan oma tilansa ja rakennukset istuvat maisemaan paremmin. Etenkin viljellyiden alueiden lähellä tämä on tärkeää.

Kuvaaja Timo Suominen

Kuva 50. Vanhojen rakennusten käyttö kesäasutukseen sellaisenaan on suositeltavaa. Rakennus säilyy käytössä ja siitä huolehditaan, eikä asukkaalle tavallisesti tule vapaa-ajanongelmia!

Kuvaaja Timo Suominen

6.5 Piha-alueen järjestäminen ja istutukset

Tontin valinnalla luodaan eräät tärkeimmistä tekijöistä, jotka vaikuttavat toimivan ja miellyttävän pihatilan kehittämisessä. Ilmasuunta, maaperän laatu ja paikalla oleva puusto ovat näitä seikkoja. Isojen puiden sekä muun kasvillisuuden säilyttämisellä voidaan lisäksi edesauttaa rakennusten sopeutumista maisemaan. Rakennusvaiheessa tehtävällä puuston tietoisella suojaamisella voidaan saavuttaa merkittävää ajansäästöä, kun osa pihaistutusten perusrungosta on jo valmiina.

Puiden runkojen ja juuriston rakennusaikainen suojaaminen kolhuilta ja maatäytöiltä on tärkeää. Isot koivut ja kuuset ovat arkoja kaivutöille, täytöille ja kolhuille juuristoalueella. Pihlajia, nuoria koivuja ja katajia voi siirrellä rakennusten alta sopivampiin paikkoihin, kunhan ne irrotetaan ison maapaakun kanssa, tuetaan hyvin uudelleen juurtumisen ajaksi ja kastellaan alussa runsaasti.

Puut ovat pihan tilanluoja, ne antavat varjonsa kesällä ja vähentävät kylmiä tuulia — etenkin havupuut rakennuksen pohjoispuolella. Kuusta voi käyttää sekä vapaasti kasvavana aidanteena että leikattavana aitana. Putkilahden kylätaajamassa ja sen lähellä pienipiirteisessä, vivahteikkaassa maisemassa leikattava aita tai matalammiksi jäävät pensaat ovat luultavasti parempi vaihtoehto, koska näin ei muodostu estettä pitemmille näkymille. Maaseutupihoissa rakenteelliset aidat ovat nykyään harvinaisia, eikä niitä tarvita ainakaan kyläkuvan vuoksi. Ennen aidat olivat rajoittamassa lähinnä karjan kulkua. Nykyään aitarakenne on syytä sopeuttaa rakennuksiin ja harkita etukäteen, tarvitaanko aita ylipäättäen.

Pihan kulkuväylät voidaan jättää perustettaviksi käytön mukaan. Kun pihalla on kuljettu esim. puoli vuotta, voidaan jo selvästi nähdä käytetyimmät polut. Siihen ne kannattaa tietenkin perustaa. Polun paikalta kaivetaan kunta pois ja tuodaan soraa, joka juntataan tiiviiksi. Sitten polku pinnoitetaan kivituhkalla tai rakennuksen lähellä betonikivillä, laatoilla tai luonnonkivillä. Rakennusten vierellä polut kallistetaan loivasti pois päin; autojen kulkupaikat on perustettava huolellisesti ja huolehdyttävä, ettei valumavesistä muodostu jäätyviä lätäköitä mutkiin, liittymiin ym. tärkeimpiin kohtiin. Autotallin edustan laatoitus tai kiveys valuttaa oikein kallistettuna veden pois, vähentää näin routimista ja on helppo pitää siistinä.

Istutuksia kannattaa perustaa pihan näkyvimpiin kohtiin, päärakennuksen sisääntuloa reunustamaan, rakennusten tuntumaan — ei kattolumien tippumiskohtiin — sekä avoimen piha-alueen laiduille, luonnonkasvuston lähelle. Ikivihreät antavat ilmettä myös talvella. Istutusten on syytä olla riittävän laajoja ja yhtenäisiä, silloin niiden hoito helpottuu ja kasvuunlähtökin on nopeampaa. Koristepensaille kaivetaan usealle pensaille yhtenäinen istutusalue eikä omaa monttua joka puskalle, joita sitten tarvitsisi ruohonleikkurilla kiertää.

Nurmikon voi perustaa pihan keskeiselle kohdalle oleskelualueen tuntumaan, mutta koska se on työläs ylläpidettävä, voi suurimman osan pihaa pitää jokavuotisesti niitettävänä niittynä. Näkyvimpiä kohtia ja kulkuväylien varsia voi sipaista viikatella nurin, milloin halutaan esim. juhannuksen alla tasaisempaa. Tällöin työtä säästyy, pihaan kotiutuu ajan oloon monia viehättäviä luonnonkukkia ja erilaiset hyönteiset ja perhoset saavat ruokailu- ja suojapaikan.

Perinteistä pihan koristekasvillisuutta:

Tässä luettelossa on yleistä perinnekasvillisuutta koko Suomesta, useimmat menestyvät lähes koko maassa. Luettelo ei ole kattava ja paikallista perinnettä on syytä tarkastella etukäteen. Monilla lajeilla on perinteisesti tietty, tarkahko käyttöalue: esim. lehmukset ja pihdat kartanoiden ja pappiloiden pihossa ja sisääntulokujanteissa, rauduskoivu pihakujanteissa ja yksittäispuuna, sembramännyn ja lehtikuuset asemapihoissa. Tänä päivänä useimpia kasveja voi hyvin istuttaa kotipihaankin, kunhan huomioi niiden kasvupaikkavaatimukset ja ulkonäön sopivuuden.

Pihapuita:

kuusi, mänty, koivu, pihlaja, ruotsin- ja suomenpihlaja, sembramänty, vaahtera, metsälehmus, siperian- ja palsamipihta, siperianlehtikuusi

Pensaita:

korallikanukka, koriste- ja marja-aronia, tuoksuvatukka, koiranheisi, isotuomipihlaja, terttuselja, idänvirpiangervo, rusopaju- ja norjanangervo, piha- ja puistosyreeni, kurturuusu, juhannus-, papulan- ja mustialanruusu, sini-, ruso- ja kaunokuusama, japaninhappomarja, tuhkapensaat

Ikivihreät:

vuorimänty, kääpiövuorimänty, japanimarjakuusi, kotikataja, mahonia, alppiruusut (kotimaiset kestävät), kanadantuija ja sen lajikkeet

Joitakin perennoja:

suopayrtti, ukonkello, kanadanpiisku, myski -ja ruusumalva, kuunlilja, suomen- ja konnaatar, maataisleimut, tiikerililja, ruskolilja, palavarakkaus, isohirvenjuuri, tädykkeiden suku, vuorenkilpi, ritarinkannus, ukonhattu, komealupiini, tarha-, jalo- ja kuolanpioni

Lähdekirjallisuutta:

Alanko, Pentti ja Kahila, Pirkko:
Ukonhattu ja Ahkeraliisa – perinteiset koriste- ja hyötykasvit (Keuruu 1994)

Suuronen Kaija:
Kangasniemen puutarhakulttuuri (Kangasniemi 2001)

Viherympäristöliitto ry. ja Puutarhataiteen seura ry.:
Hortus Fennicus (Forssa 2001).

Kuva 51. Ikivihreät istutukset erottavat Ylätalon pihassa asuinrakennusta ja hyötypuutarhaa navetasta. Samalla ne vähentävät tiepölyn lentämistä pihaan. Pensasaidanne muodostaa kesäaikaan tuuhean rajan piha-alueen ja tien väliin. Kuvaaja Timo Suominen.

6.6 Rakennusten hoito

Vanhoilla rakennuksilla on arvonsa, joka paranee kokonaisuuksia säilyttäen ja hoitaen. Tilakokonaisuuteen kuuluvat päärakennuksen ja navetan lisäksi aitat, vanhat kellarit, kiviaidat, kaivot ja muut pihapiirin historialliset rakenteet. Pihan perinteinen kasvillisuus on sekin näkyvä elementti. Jatkuvuuden säilyttäminen on maisemanhoidossa tärkeää rakennusten osalta. Vanhalle rakennukselle saattaa ilmaantua myöhemmin käyttöä, joten tee ylläpitokorjaukset ajoissa, älä anna kohneiden mennä pilalle!

Ympäristön raivaus

Vesakko kasvaa rakennusten ympärille itsestään ja melkein huomaamatta. Se haittaa ilman kiertoa perustuksissa ja näin edesauttaa rakennuksen alaosien lahoamista. Vesakon poistaminen ja muunkin korkeamman kasvillisuuden niitto on halpa mutta tärkeä ennaltaehkäisevä toimenpide, jota voidaan täydentää tarpeen vaatiessa kaivamalla loiva niskaoja rakennuksen ympärille tai huolehtimalla kallistuksesta rakennuksesta pois päin. Räystäavesien johtaminen pois räystäskouruilla parantaa tilannetta etenkin, jos sokkeli on matala.

Kattojen kunnostus

Vedenpitävä katto on rakennuksen säilymisen tärkein edellytys. Vaikka varsinaiseen kattoremonttiin ei olisikaan mahdollisuuksia, saadaan monta vuotta lisääikää huolehtimalla katon pitävyydestä väliaikaisella paikkauksella tai osakorjauksella. Etenkin talousrakennuksissa ja aitoissa sekä ladoissa on kattohuopa yleensä hyvä korjausmateriaali riippuen siitä, mikä alkuperäinen katemateriaali on. Kattohuopaa voi asentaa tarvittaessa suoraan vanhan päälle.

Putkilahdessa on joitakin pärekattoja tehty uudelleen, mikä on hyvää koti-seututyötä ja lisää rakennuskannan historiallista arvoa samalla, kun itse rakennus pysyy kunnossa. Suoraa ja maalattua peltiäkin voidaan käyttää, mutta tiilijäljitelmiä on syytä välttää.

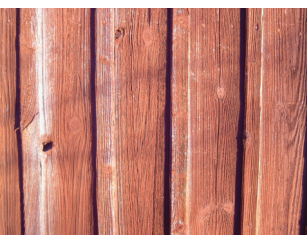
Hirsiseinien kunnostus

Hirsirunkoisten rakennusten peruskunnostus lähtee ylläpidosta ja alimpien hirsikertojen kuivana säilyttämisestä. Mikäli alimmat hirret ovat ehtineet lahota, voidaan rakennus kengittää eli korvata uudella puulla huonot hirret. Alkuperäistä materiaalia on syytä säilyttää, jos mahdollista: harmaa ja pinnaltaan rispaantunut hirsi ei ole yleensä lahoa. Korvausmateriaalin on syytä olla ensiluokkaista, tiheäsyistä, talvikaadettua ja kevätkuivattua hirttä.

Vanhoissa rakennuksissa on syytä hyväksyä pientä vinoutta seinissä. Sekin on osa rakennuksen pitkää historiaa ja hirret ovat yleensä asettuneet siihen pitkän ajan kuluessa. Rakenteellista vauriota aiheuttavat vinoutumat vaativat korjausta. Tällainen on esim. rungon leviäminen kattokuormien vaikutuksesta. Seiniä voidaan vetää kasaan kierretangoilla - hirret taas voidaan pultata yhteen seinän läpi pystysuuntaisten tukipuiden eli ns. följareiden avulla, mutta tämä toimenpide on syytä suorittaa suunnitellusti ja ammattilaisen ohjeiden mukaan. Följareita voidaan käyttää myös pitkissä seinissä, joissa ei ole riittävää sivuttaistukea ja hirsistä on jouduttu jatkamaan.

Rakennusten maalaaminen

Vanhan rakennuksen alkuperäistä maalipintaa ei tarvitse aina lähteä uudelleenmaalaamaan heti, mutta toisaalta ylläpidon kannalta tärkeät maalaustyöt on syytä suorittaa viipymättä. Vanha öljymaali, joka lienee ollut se perinteinen ratkaisu Putkilahden vanhojen päärakennusten paneloiduissa seinissä, kauhtuu kauniisti ja on vanhana yleensä "krokotiilinselälle" kuvioitunut tai liituuntunut ja sormeen tarttuva. Muovisidepohjaisia nykymaaleja on syytä välttää — ja on myös oltava

rautakaupassa tarkkana ja kyseltävä. Vanha kunnan öljymaali muodostaa oikein maalattuna kestävä pinnan ja rakennus on taas kunnossa vuosikymmeniksi eteenpäin.

Keittomaali on edullinen vaihtoehto talousrakennuksiin olivat ne sitten uusia tai vanhoja. Keittomaalin keittää helposti itsekin ja aineita on saatavissa esim. Perinnemaalit –yrityksestä Kuusanmäen tien varresta. Keittomaali voidaan maallata harjaamalla puhdistetun vanhan maalipinnan päälle. Maalaus suoritetaan yhtenä reiluna kertasivelynä. Seinästä maali kuluu vuosikymmenten saatossa pois, jolloin seinä pysyy puhtaana, ei homehdu ja on helppo maalata uudelleen. Muovisidepohjaisia maaleja sen sijaan ei saa seinästä pois kuin suurella työllä ja niillä on lisäksi seinäpintaan lahottava vaikutus, koska ne pidättävät kosteutta seinässä.

Lisätietoja perinteisten rakennusten kunnostuksesta saa museoviraston korjaskortistosta. Tiedustelut Keski-Suomen museo tai www.nba.fi/fi/korjauskortit.

6.7 Rakennusperinnön hoitoon suunnatut tuet ja avustukset

Laajempia maaseudun rakennusperinnön hoitoon liittyviä kehittämiss-hankkeita voidaan rahoittaa EU-osarahoitettavin tuin, yksittäisten maati- lojen pihapiirien tai rakennusten kunnostuksia tuetaan kansallisin va- roin. Tuet voivat olla avustuksia tai korkotukea.

TE-keskuksen korkotuettu lainoitus asuinympäristön parantamiseen

Kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaan rakennuksen peruskorjaukseen voi saada korkotuettua lainaa. Korkotukilainoitusta voi- daan myöntää enintään 80 % hyväksyttävistä korjauskustannuksista. Kor- kotuesta muodostuva enimmäistukitaso voi olla enintään 20 % hankkeen kustannuksista. Tuettavien kohteiden tulee sisältyä virallisiin inventoin- ti- tms. luetteloihin tai rakennus tulee muulla tavoin todeta arvokkaaksi. Tuki on tarkoitettu sellaisten yksittäisten arvorakennusten pääasiassa ul- kokuopuolisiin korjauksiin, jotka eivät ole varsinaisesti asumis- tai yritystoimintakäytössä. Tuen pääperuste on siten ympäristön arvojen ja raken- nusperinnön säilyttäminen.

Lisätietoja: Keski-Suomen TE-keskus, www.te-keskus.fi/ks
www.mmm.fi/tuet, www.lande2000.fi

Alueellisten ympäristökeskusten avustukset rakennusperinnön hoitoon

Valtion tulo- ja menoarviossa on ympäristöministeriölle osoitettu määrä- raha, jota Keski-Suomen ympäristökeskus jakaa toiminta-alueellaan vuo- sittain kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten korjauksiin. Kor- jausten tulee olla luonteeltaan säilyttäviä, pääasiassa rakennusten ulko- vaippaan ja rakenteellisiin osiin kohdistuvia. Avustettavia kunnostuskoh- teita ovat vesikatot, seinät, ikkunat, perustukset sekä esim. kantavien ra- kenteiden lahovauriokorjaukset. Korjauksissa on mahdollisuuksien mu- kaan noudatettava perinteisiä työtapoja ja niihin sopivia materiaaleja. Avustus maksetaan todellisten kustannusten mukaan työn tekemisen jäl- keen kuitteja vastaan tai luotettavan selityksen mukaan, tarvittaessa use- ammassa erässä, kuitenkin aina vain 50 % suoritettusta toimenpiteestä.

Lisätietoja: www.ymparisto.fi

Kuvat 52 ja 53. Yksityiskohtia Riihilah- den aitoista.

Aukeaman kuvat: Timo Suominen.

Entisöintiavustus

Museovirasto jakamia rakennusten entisöintiavustuksia voivat hakea sekä yksityishenkilöt että yhteisöt. Kunta voi olla hakijana vain, jos kohde on rakennussuojelulla (60/1985) suojeltu. Tukea myönnetään rakennussuojelulain (60/1985) nojalla suojeltuihin kohteisiin, autiokirkkoihin tai niihin verrattaviin muihin kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin rakennuksiin. Tukea ei myönnetä valtion tai toimivien seurakuntien omistamiin rakennuksiin. Tuki on tarkoitettu entistämiseen, rakennuksen konservointiin, kunnostamiseen tai historiallisen asun palauttamiseen, mutta ei perusparannukseen (sisälämmöneristys, vesijohto, viemäri, sähkö, kylpyhuone tms.). Avustuksen suuruus harkitaan tapauskohtaisesti. Hakemukset voi jättää vuosittain Museovirastolle lokakuun loppuun mennessä seuraavalle vuodelle tarkoitettuihin töihin.

Lisätietoja ja neuvoja entisöintiavustuksen käytöstä saa Keski-Suomen museosta / Rakennustutkija Päivi Andersson ja museoviraston Internet-sivuilta www.nba.fi

Seurantalojen korjausavustus

Opetusministeriö jakaa vuosittain korjausavustuksia seurantalojen korjaamiseen. Seurantalojen korjausavustuksilla on tarkoitus säilyttää, ylläpitää ja parantaa seurantalojen kulttuurihistoriallista arvoa, rakennusteknistä kuntoa ja toimivuutta. Hakijan tulee olla rekisteröity yhdistys tai muu oikeustoimikelpoinen yhteisö. Avustusta myönnettäessä kiinnitetään huomiota rakennuksen kulttuurihistorialliseen arvoon sekä kokoontumistilojen tarpeellisuuteen alueen väestön vapaa-ajan kansalaistoiminnan kannalta.

Lisätietoja: www.minedu.fi

Museoiden harkinnanvaraiset valtionavustukset

Avustuksia myönnetään museoille, jotka ovat kunnan, yhdistyksen tai säätiön omistuksessa ja jotka eivät kuulu lakisääteisen valtionosuuden piiriin. Museoilta edellytetään myös, että ne ovat ainakin kesäaikaan säännöllisesti avoinna. Lisäksi yhdistysten ja säätiöiden ylläpitämiltä museoilta edellytetään, että museotoiminta kuuluu sääntömääräisiin tehtäviin ja että museokokoelmien säilyminen on sääntöjen perusteella turvattu myös siinä tapauksessa, että yhdistys/säätiö purkautuu tai muutoin lopettaa toimintansa. Museoiden harkinnanvaraisia avustuksia myönnetään mm. museorakennusten pienimuotoisiin kunnostustöihin, joilla tähdätään museokokoelmien säilytysolosuhteiden parantamiseen tai museotoiminnan edistämiseen. Tuen suuruus harkitaan tapauskohtaisesti. Avustusta haetaan Museovirastolta avustusvuotta edeltävän vuoden lokakuun loppuun mennessä. Paikallismuseoiden avustusasioita hoitaa Keski-Suomen museon maakunta-amanuenssi.

Lisätietoja: Keski-Suomen museo, www.nba.fi

Korjausavustukset ja perusparannusten korkotuki

Vanhusten ja vammaisten asuntojen korjaamiseen voi saada korjausavustusta, jos vähintään yksi asukkaista on täyttänyt 65 vuotta tai on vammainen. Avustusta myönnetään ympärivuotisessa asuinkäytössä olevan asuinrakennuksen omistajalle enintään 40 % hyväksyttävistä korjauskustannuksista. Eräissä poikkeustapauksissa avustus voi olla jopa 70 %. Päätös avustuksen myöntämisestä on saatava ennen töiden aloittamista. Korjausavustuksia haetaan pääsääntöisesti siltä kunnalta, jonka alueella korjattava rakennus sijaitsee. Lisätietoja kannattaa kysyä kunnan asuntoviranomaisilta.

Maisemanhoidon vaikutusten arviointi

7

Maisemanhoidolla voi pääsääntöisesti olla vain positiivisia vaikutuksia Putkilahden kylän kehitykseen. Tässä luvussa arvioidaan lyhyesti erilaisia maiseman hoidon ennakoitavissa olevia vaikutuksia. Vaikutusten arviointi voi olla myös jälkepäin tapahtuvaa seurantaa, joka tapahtuu asiantuntijoiden, viranomaisten, maanomistajien, asukkaiden ja suunnittelijoiden kanssa yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa.

Taloudelliset vaikutukset

Kohdentamalla oikein ja hyödyntämällä tehokkaasti niitä tukia ja avustuksia, joita on kuvattu luvuissa 5.2, 5.3 ja 6.7 maiseman hoidolla voi olla maanviljelijöille ja metsänomistajille suoria positiivisia talousvaikutuksia. Maisemanhoitosuunnitelma voi toimia hyvänä pohjana erillisen tilakohtaisen, erityistukihakemukseen liittyvän suunnitelman laatimisessa. Hoidettu maisema on omiaan lisäämään Putkilahden matkailullista vetovoimaisuutta. Hoidetusta maisemasta voivat hyötyä välillisesti paikalliset asukkaat, seurakunnat, yhdistykset ja yrittäjät hyödyntämällä maisemaa erilaisten palvelujen tarjonnassa, kuten maatilamatkailussa, mökkivuokrauksessa, suoramyynnissä ja luonto- ja leirikoulutoiminnassa.

Ekologiset vaikutukset

Maisemanhoitosuunnitelma edistää toteutuessaan Putkilahden maiseman arvojen ja luonnon monimuotoisuuden säilymistä. Erityisesti perinnebiotooppeihin liittyy maisemallisten tekijöiden lisäksi myös merkittäviä biologisia arvoja. Viljelyn, karjatalouden ja laidunnuksen jatkuminen on avainasemassa luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi ja edistämiseksi. Metsien hoidossa maisemallisten ja ekologisten arvojen huomioon ottaminen tapahtuu vapaaehtoisten maisemapainotteisten metsäsuunnitelmien sekä metsälain asettamien velvoitteiden kautta. Maisemanhoidon toteutus Natura 2000-verkoston kuuluvilla alueilla edellyttää luonnonsuojelulain 10 luvun mukaista Natura-arviointia.

Sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset

Hoidettu asuinympäristö lisää paikallisten vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden asuinviihtyvyyttä sekä houkuttelee Putkilahteen uudisasukkaita, millä on myönteinen vaikutus kylän elinvoimaisuuteen. Maisemanhoitosuunnitelma lisää paikallisten asukkaiden tietoisuutta oman elinympäristön arvosta ja lisää maisemanhoitohalukkuutta. Maisemanhoito voi myös työllistää, jos erilaisilla hankerahoituksilla palkataan henkilöitä kulttuurimaiseman hoitoon.

Kirjallisuus

- Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alue työryhmän mietintö II. Mietintö 66/1992. Ympäristöministeriö. Helsinki.
- Haaranen Tarja ja Rissa Utu 1996: Kyläympäristön ja –maiseman kehittämissuunnitelma Korpilahden Tikkanen, Oittilan ja Putkilahden kylille – Asukkaat kyläympäristön ja –maiseman kehittäjänä. Keski-Suomen maaseutukeskus.
- Häreviä hakamiehiä ja väkeviä vaimoja. Putkilahden kyläkirja. Putkilahden kyläseura 2003.
- Kaitalehto Osmo 1996: Putkilahden kulttuurimaisema ja sen hoitosuunnitelma. Putkilahden kyläseura ry. Korpilahden kunnan ympäristölautakunta.
- Kivelä Reija 2000: Keski-Suomen perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 175. Keski-Suomen ympäristökeskus. Jyväskylä.
- Komulainen Minna 1998: Kylämaisema eläväksi - asukaskeskeinen suunnittelu maaseudun kehittäjänä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 682, 1998. Metla, Helsingin tutkimuskeskus.
- Kokemuksia tiemaiseman hoidosta. Käsikirja yhteistyöhankkeen tekijöille. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Maa- ja kotitalousnaisten keskus, Tiehallinto. 2003.
- Kuvaja Pirkko 1995: Putkilahden maisemanhoitotyöt 1996. Työsuunnitelma. Keski-Suomen ympäristökeskus.
- Kuvaja Pirkko 1996: Putkilahden maisemanhoitotyöt 1996. Työraportti. Keski-Suomen ympäristökeskus.
- Lammi Antti 1994: Keski-Suomen vesi- ja ympäristöpiirin ja Keski-Suomen 4H-piirin maisemanhoitotyöt Korpilahden Putkilahdella
- Maaseudun uudet työt. Suomalainen maaseutusopimus keskusteluun. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 7/2003.
- Maisemanhoito. Maisema-alue työryhmän mietintö I. Mietintö 66/1992. Ympäristöministeriö. Helsinki.
- Päijänteen ja Konnivesi-Ruotsalaisen rantojen kunnostustarveselvitys. 2003. Yleisosa. Suomen ympäristökeskus, Hämeen ympäristökeskus, Keski-Suomen ympäristökeskus.
- Päijänteen ja Konnivesi-Ruotsalaisen rantojen kunnostustarveselvitys. 2003. Korpilahden kuntaliite. Suomen ympäristökeskus, Hämeen ympäristökeskus, Keski-Suomen ympäristökeskus.
- Ristaniemi Olli 1985: Keski-Suomen muinaisrannat. Keski-Suomen seutukaavaliiton julkaisu nro 73, sarja B, 1985.
- Taavitsainen, Heljä 2001: Putkilahden luontopolkuverkoston uudelleenkartoitus ja parannusehdotuksia. Työharjoitteluraportti. Korpilahden kunta.
- Tiemaisema kuuluu kaikille. Puuston ja pensaikon hoito-opas. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Maa- ja kotitalousnaisten keskus, Tiehallinto. 2003.
- Wahlroos Niina 1997: Metsämaisemasuunnittelu Putkilahdella. Suunnittelun vaikutukset kuiville ja tiloille sekä metsänomistajien palaute. Tutkielma, Tuomarniemen metsäoppilaitos, Metsien monikäyttö.

Liite I. Putkilahtea koskevia inventointeja ja selvityksiä

- Muinaismuistot Korpilahden kunnassa inventoitu 1964 ja 1996 (osa).
- Keski-Suomen museon rakennusinventointi 1990—1991 ja täydennysinventointi maakunnallisista kohteista 2003.
- Valtakunnallisesti arvokkaat Keski-Suomen kulttuurimaisemakokonaisuudet. Erkki Älli. Keski-Suomen seutukaavaliiton julkaisu C 30, 1990.
- Korpilahden kunnan rantaosayleiskaavaan liittyvä Päijänteen luontomaisema- ja luonnon virkistyskäyttöselvitys 1991.
- Korpilahden maisema- ja maa-ainesselvitys. Sakari Rehell 1992.
- Putkilahden perinnemaisemat inventoitu vuonna 1992. Esitellään julkaisussa Keski-Suomen perinnemaisemat, Reija Kivelä 2000.
- Maisema-aluetyöryhmän mietintö 66/1992. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden listaus.
- Korpilahden Putkilahden linnustonselvitys 1992.
- Yhteenvedo Vaarunvuorten tutkimuksista. Sari Rautanen. Keski-Suomen liiton julkaisuja C 48, 1995.
- Metsämaisemasuunnitelu Putkilahdessa – Suunnittelun vaikutukset kuvioille ja metsänomistajien palaute. Tutkielma Tuomarniemen metsäoppilaitos 19.11.1997. Metsien monikäyttö. Nina Wahlroos.
- Esiselvitys seikkailu- ja elämispainotteisen luonto- ja leirikoulutoiminnan käynnistämiseksi Korpilahdella. Loppuraportti 1999. Arja Antikainen.
- Kunta koholle. Korpilahden kehittämishankkeen esiselvitys. Tarja Nieminen ja Pekka Suomäki 2000.

Liite 2. Asukaskysely

Putkilahden kylälehdessä (5/2003) ja kylälehden Internet-sivuilla oli 6 kysymystä:

1. Miten Putkilahden maisema on muuttunut viime vuosikymmenen aikana? Mitkä muutokset ovat olleet hyviä ja mitkä huonoja?
2. Mikä alueella on kaunista / arvokasta? Mitkä ovat alueen ominaispiirteet?
3. Mitkä kohdat ovat ongelmallisia? Miten niitä voitaisiin hoitaa?
4. Millaisia tarpeita oman lähiympäristösi maisemanhoidossa on? Millaista tukea kaipaat lähimaisemasi hoidossa?
5. Miten tärkeänä pidät suunnittelualueen rajauksen ulottamista lännessä Päijänteelle asti?
6. Miten suunnittelu ja tiedotus tulee hoitaa jatkossa?

Kyselyitä palautui postin ja sähköpostin välityksellä yhteensä 12 kpl. Vastausprosentti oli kylälehden levikkiin suhteutettuna 5 %. Kysymyksiä 1-4 pidettiin esillä myös kesän 2003 tilakäynneillä. Näiden haastattelujen kautta saatiin vastauksia yli 25 taloudesta. Haastateltavien joukossa oli sekä vakituisia että vapaa-ajan asukkaita. Tällöin kysyttiin lisäksi: "Mitä mieltä olet luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustamisesta?" Tähän kysymykseen oli ymmärrettävästi vaikea ottaa kantaa, koska maisema-alueen perustamispäätösehdotuksesta ei tuolloin oltu vielä tehty ensimmäistäkään versiota.

Asukaskyselyn tulokset

1. Miten Putkilahden maisema on muuttunut viime vuosikymmen(ten) aikana? Mitkä muutokset ovat olleet hyviä?

- Menneinä vuosina suuri osa pelloista oli "pakettipeltoja" eli surkean näköisiä, pusikoituneita ja horsmaa tms. kasvavia. Nyt EU-aikana viljelyn kannalta tilanne hyvä – hoidetut pellot antavat myönteisen kuvan maiseman hoidosta.
- Aktiivitilat ovat jaksaneet huolehtia peltomaiseman avoimuudesta.
- Karjan vähenemisen takia peltojen aitaus on lähes loppunut ja maisemaan on tullut avaruutta.
- Peltojen salaojitus lisääntynyt huomattavasti ja maisemaan on tullut avaruutta.
- Autoistumisen myötä tiet, myös sivutiet ovat parantuneet. Teitä pidetään kunnossa myös talviaikaan.
- Maisemanhoitoon kiinnitetään nyt enemmän huomiota kuin takavuosisikymmeninä.
- Kyläseuran romunkeräyksillä on saatu nurkkapielet siistimmiksi.

Mitkä muutokset ovat olleet huonoja?

- Maalaistalojen määrä on pudonnut huomattavasti ja vanhoja talousrakennuksia on kadonnut.
- Autioitumiskehitys, maatiloilla ei ole jatkajia.
- Keskittyminen, yksikkökokojen kasvu, pienipiirteisyyden häviäminen.
- Osa pelloista on metsitetty / metsittynyt.
- Heinä- ja viljaseipäät ovat kadonneet, samoin heinätallit niityiltä. Muovitetut heinä- ja tuorerehupaalit ovat tulleet tilalle.
- Karjan laiduntaminen on vähentynyt selvästi.
- Metsät ovat tulleet lähemmäksi peltoja. Aiemmin karjan laidunnus piti reunat avoimina.
- Ojat ja ojanvarsipusikot ovat hävinneet.
- Järvimaisemien sulkeutuminen. Järvien rehevöityminen ja umpeenkasvaminen

- Yleinen pusikoituminen, kylä- tie- ja vesistö näkymien umpeutuminen. Niittyjen sulkeutuminen.
- Metsäaukot rinne- ja lakimetsissä.
- Koulun lakkauttaminen, palvelujen supistuminen. Asukkaiden vanheneminen.
- Mökittyminen ja rantarakentaminen. Uimarannat hävinneet. Rakennusten sekalaisuus.
- Vaarun tiepenger. Äänimaisema muuttunut, kun läpikulkuliikenne on lisääntynyt sillan teon myötä.
- Tienpientareet ovat muuttuneet karummiksi.
- Rakennettu perinteiseen maalaismaisemaan sopimattomia tiilitaloja.
- Liikaa sähkö- ja puhelinlinjoja.
- Nykyisen sillan teko Virtasalmeen v. -69 muutti paljon kyläkeskustaa.
- Kylänraitti on muuttunut paljon.
- Vanhat mökit ovat hävinneet.

2. Mikä alueella on kaunista / arvokasta? Mitkä ovat alueen ominaispiirteet?

- Putkilahti on vuorten ympäröimä laakso, johon Päijänne tunkee kapeina salmina ja sokkeloina.
- Päijänteen lahdet, salmet, rantamaisemat.
- Veden pirstoma sokkeloisuus on ainutlaatuista.
- Metsäiset vuoret, jylhyys
- Vaarunvuori
- Vaihteleva maasto, vuoret, mäet kukkulat, välissä pellot, perinnemaisemat.
- Edullinen pienilmasto. Aikaisempi kevät.
- Avonaiset pelto- ja järvinäkymät
- Housu- ja Kettuvuorilta aukeavat näköalat.
- Maiseman monimuotoisuus- kallioita, vuoria, lehtoja, rantoja ja vastakohtaisuus- villi, karu luonto ja viljelty luonto limittyvät toisiinsa.
- Peltojen ja metsäsaarekkeiden mosaiikki
- Rehevät lehtopainanteet
- Kauniit hoidetut pihapiirit
- Arvokasta on avaruuden tunnun säilyminen.
- Kylä näyttää hyvältä myös vesiltä katsottuna. Kyläkunnan rakennuskanta - ainakin keskustassa - on kunnossa ja hoidettu hyvin.
- Rakennetut rivitalot istuvat maisemaan. Värien käyttö (talojen ulkomaalaus) on onnistunutta.
- Perinteinen puurakentaminen
- Viljellyt pellot, lehmät/lampaat laitumella, lehtipuumetsät
- Hyvät onkipaikat
- Luhtaniityt, niiden kulttuuri ja visuaalinen olemus on oleellista Putkilahtea.

3. Mitkä kohdat ovat ongelmallisia? Miten niitä voitaisiin hoitaa?

- Liikaruovikoituminen vaikeuttaa vesille pääsyä ja sulkee peltonäkymiä vesiltä käsin katsottuna.
- Vesijätöjen pajukot, jotka sulkevat järvinäkymät. Vaikea hoitaa, koska ei ole tilan omistuksessa.
- Karjatilojen väheneminen
- Maantienvarren pusikoituminen. Pitäisi raivata.
- Järvien rehevöityminen ja lahtien umpeenkasvu. Rehevöitymisen estäminen.
- Vesiväylä pitäisi kunnostaa.
- Rantapusikoita pitäisi raivata.
- Viemärien varret ja pajuttuneet rajaojat pitäisi raivata.
- Tilateiden liittymät liikenneturvallisemmiksi pusikoita raivaamalla.
- Kevyen liikenteen väylä tarvitaan.
- Peltikatot pitäisi maalata.

- Kulttuuri-luontopolku pitäisi kunnostaa.
- Vanha Vaaruntie —pitäisi selvittää vieläkö sen voisi saada liikennöitävään kuntoon.
- Metsäpolut pitäisi huomioida ja säilyttää kulkukelpoisina hakkuissa.
- Pienet peltotilkut ja niityt pitäisi saada hoidettua avoimina.
- Ehkä ongelmia on hieman sivummalla: talousrakennukset vinksallaan, hylättyjä autonromuja, käytöstä poistettuja maatalouskoneita ulkosäilytyksessä, perkaamattomia ojanpientareita.
- Veden äärelle rakentaminen on maiseman kannalta ongelmallista.
- Hoitokeinoina voisi olla kyläläisten ja kesäasukkaiden aito sitouttaminen maisemanhoitoon. Maisemanhoito ei saa olla vain työtä ulkopaikkakuntalaisten ja vierailijoiden silmien iloksi, päähyöty ja -ilo siitä pitää koitua paikkakunnalla pysyvästi asuville.
- Putkilahdesta ei saa tehdä maisemareservaattia.
- Olisi tiedostettava, että maisemanhoidosta ei ole pelkästään kustannuksia: ojanpientareiden puhtaanapito säilyttää viljelyalan, metsälöiden raivaaminen parantaa puuston kasvua jne.
- Kaikki asukkaat eivät työn, rahanpuutteen, asenteiden tai muiden syiden vuoksi ole kiinnostuneita ympäristön tilasta ja maisema-arvoista. Valistusta ja taloudellista tukea pitäisi antaa kylän asukkaille, jotta maisema-arvojen vaalimisesta tulisi kannattavaa ja tarpeellisenä pidettyä työtä.
- Taloja rakennettaessa ja korjatessa pitää vaatia puurakentamista ja maalaismaisemaan sopivia värejä
- Joidenkin rakennusten paljaus ja ilmajohtojen hämähäkinverkko häiritsevät lähinäkyviä.
- Pääraitilla näköalan umpeutumiskehitys pitäisi estää.
- Virkistyskäyttöön varattavat alueet pitäisi saada kaavaan.

4. Millaisia tarpeita oman lähiympäristösi maisemanhoidossa on? Millaista tukea kaipaat lähimaisemasi hoidossa?

- Vesakoita pitäisi raivata.
- Vesistön umpeenkasvaminen kylän keskustassa on suurin huolen aihe.
- Ruoppausta, kaislojen poistoa.
- Lampaita talousmetsiin, kanoja pihoihin, maitoa, perunoita, uimarantaa, laituripaikkaa.
- Korospohjaan laivasilta vanhalle paikalle palvelemaan reittiliikennettä ja veneilijöitä.
- Oman pihapiirin kunnossapitäminen (rakennusten kunto, maali, romujen poisto pihoilta...). Jokaisen pitäisi tietää, millaista tukea tähän on saatavissa, nyt hankkeen toimesta ja myöhemmin esim. EU:n toimesta. Käytännön maisemanhoitotoimet naapureissa ja kylällä saattavat antaa vinkkejä omaan maisematyöhön.

5. Miten tärkeänä pidät suunnittelualueen rajauksen ulottamista lännessä Päijänteelle asti?

- Melko tärkeänä
- Riittää, jos kylän keskusta on suunnittelun kohteena. Alue voi ulottua ison Päijänteen ranta-alueille, jos siellä asuvat maanomistajat ja mökkiasukkaat niin haluavat.
- Jos rahkeet riittävät, niin alueen voi ulottaa Päijänteelle asti.
- Pidän erittäin tärkeänä. Päijänne on oleellinen osa Putkilahtea rajaavaa kehystä. Veneilijät saavuttavat kylän vesireittiä myöten, jolla on matkailullista arvoa.
- Ei ole tarpeen laajentaa aluetta Päijänteen rannoille.
- Suppein rajaus on riittävä.

- Pidän melko tärkeänä, alue selkeytyisi ja toisi lisäpositiivisuutta kyläimagolle. Putkilahden maisema on merkittävä myös Päijänteen suunnasta katsottuna
- En näe kovinkaan tarpeellisena.

6. Miten suunnittelu ja tiedotus tulee hoitaa jatkossa?

- Tiedotus kannattaa hoitaa perusteellisesti.
- Korpilahti-lehdessä, Putkilahden kylälehdessä, Virran puodissa, kunnantalon mainoksissa, Kärkisten kahvilassa, ilmoitustauluilla, kyselykaavakkeita lehteen, kyläiltoja.
- Mennä paikan päälle neuvottelemaan, mikä paikka kaipaa muutosta.
- Nykyisen suunnitelman mukaisesti.
- Hankevetäjän yhteystiedot näkyviin yhteydenottoja varten.

Mitä mieltä olet luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustamisesta?

- Maiseman avoimuuden ja näkymien säilyttäminen tärkeää.
- Suosituksia voi olla. Määräykset eivät saa aiheuttaa haittaa elinkeinolle.
- Ei liian tiukkoja pakotteita. Täytyy tähdentää, että määräykset eivät saa aiheuttaa merkityksellistä haittaa kiinteistönomistajalle.
- Yleisesti ottaen suhtautuminen myönteistä, kunhan selviää, mitä se käytännössä tarkoittaa.
- Luultavasti maisema-aluepäätös tulee lisäämään alueen arvoa ja pitämään kylän elinvoimaisena ja tunnettuna.
- Ei mahdoton ajatus.
- Kielto-sanaa ei saa olla!
- Ei suurta merkitystä omalta kannalta.
- Suhtaudun suurella varauksella.

Liite 3. Putkilahden maisemanhoitohanke**Maastolomake, kesä 2003 / L.H-J.**

Tilamaiseman hoito

Tilan nimi

Viljelijä/t

Tuotantosuunta

Muu tuotanto

Tulevaisuuden näkymät

Viljelyalueita vesistön varrella

Olemassa olevat erityistukisopimukset

Uusia mahdollisia erityistukikohteita

Muut luontokohteet (esim. metsäiset kohteet, perinnebiotoopit)

Kiinnostaako maisemapainotteinen metsäsuunnitelma

Rantametsät/ rinnemetsät

Maisemapuut/ puuryhmät

Vanhat rakennukset

Vanhat viljelykulttuuriin liittyvät rakennukset ja rakenteet
(esim. ladot, riihet, vajat, kivi- ja riukuaidat)

Nykyinen käyttö

Tulevaisuus

säilytys/korjaus

Kiinnostus alueen matkailun kehittämiseen

Ideoita?

KYLÄMAISEMAAN LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ

Miten Putkilahden maisema on muuttunut viime vuosikymmenen aikana? Mitkä muutokset ovat olleet hyviä ja mitkä huonoja?

Mikä alueella on kaunista / arvokasta? Mitkä ovat alueen ominaispiirteet?

Mitkä kohdat ovat ongelmallisia? Miten niitä voitaisiin hoitaa?

Mitä mieltä olet luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustamisesta?

Muuta mainittavaa?

Kuvailulehti

Julkaisija	Keski-Suomen ympäristökeskus	Julkaisuaika Huhtikuu 2004
Tekijä(t)	Liisa Horppila-Jämsä ja Timo Suominen	
Julkaisun nimi	Putkilahden maisemanhoitosuunnitelma	
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut		
Tiivistelmä	<p>Putkilahden kylä Korpilahdessa on yksi Keski-Suomen kahdeksasta valtakunnallisesti arvokkaasta maisema-alueesta. Putkilahdessa on ollut vuosina 2003—2004 käynnissä maisemanhoidon kehittämishanke. Hankkeen päätavoitteena on ollut tämän teoksen, Putkilahden maisemanhoitosuunnitelman, laatiminen.</p> <p>Putkilahden maisemanhoitosuunnitelma kokoaa yhteen kylälle aiemmin laadituista suunnitelmista edelleen kumpuavat tarpeet yhdistettyinä uusilla näkemyksillä kylän kehittämistä. Kyläläiset ovat osallistuneet maisemanhoitosuunnitelman tavoitteiden asetteluun määrittelemällä Putkilahden maiseman arvoja, muutoksia ja kehittämistarpeita. Maisemanhoitosuunnitelmassa kerrotaan Putkilahden maiseman arvoista, osoitetaan mahdollisia hoitokohteita ja annetaan suosituksia alueiden hoidosta. Toinen puoli suunnitelmaa on maisemanhoidon toteuttamisen keinovalikoiman esittelyä. Yksittäisille maanomistajille mahdollisten, maisemanhoitoon suunnattujen tukien ja avustusten lisäksi on esitelty kylämaiseman hoitoon vireillä olevia hankkeita. Maisemanhoitosuunnitelmassa on myös perusteellinen katsaus rakentamisesta Putkilahden valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella.</p> <p>Maisemanhoitosuunnitelma toimii taustaselvityksenä tulevalle kunnan yleiskaavoitustyölle Putkilahdessa. Hankkeessa selvitettiin myös edellytyksiä perustaa Putkilahdesta luonnonsuojelulain mukainen maisema-alue tukemaan kylän kehitystä. Tämän hankkeen yhteydessä ei löytynyt perustamisaloitteeseen vaadittavaa kyläläisten yhteistä tahtoa. Kuitenkin jo tämän maisemanhoitosuunnitelman toteuttaminen tukee kylän elinvoimaisuutta ja luo edellytyksiä kylän kehittämiseksi.</p>	
Asiasanat	Maisemanhoito, osallistuva suunnittelu, maisema-alue, maisemanhoidon toteutus	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Alueellinen ympäristöjulkaisu 342	
Julkaisun teema		
Projektihankkeen nimi ja projektinumero		
Rahoittaja/ toimeksiantaja	Keski-Suomen ympäristökeskus	
Projektiryhmään kuuluvat organisaatiot		
	ISSN 1238-8610	ISBN 952-11-1673-0
	Sivuja 78	Kieli Suomi
	Luottamuksellisuus Julkinen	Hinta
Julkaisun myynti/ jakaja	Keski-Suomen ympäristökeskus	
Julkaisun kustantaja	Keski-Suomen ympäristökeskus	
Painopaikka ja -aika	Jyväskylä 2004, Kirjapaino Kari	

Putkilahden maisemanhoitosuunnitelma

Putkilahden kylä Korpilahden kunnan Vespuolella, eli Päijänteen itäpuolella on tunnettu upeasta luonnostaan, kauniista maisemistaan ja vireästä kylätöiminnastaan. Putkilahti on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja se on valittu vuoden kyläksi valtakunnan tasolla vuonna 1995. Putkilahdessa, kuten monissa muissakin suomalaisissa maaseudun kylissä, maatalouden rakennemuutos ja vähittäinen väistyminen ovat suurin maisemaa uhkaava tekijä. Putkilahdessa pahin murrosvaihe on ehkä jo ohitettu. Toimivia tiloja on vielä paljon ja maiseman avoimuus on keskeiseltä osin säilynyt.

Tämän Putkilahden maisemanhoidon kehittämishankkeessa laaditun maisemanhoitosuunnitelman tavoitteena on mahdollistaa Putkilahden maisemiarvojen säilyminen. Suunnitelma on laadittu yhteistyössä paikallisten asukkaiden kanssa ja sitä voidaan pitää eräänlaisena kylän kehittämisen käsikirjana. Edelleenkin paikat halutaan jättää paremmassa kunnossa seuraavalle polvelle kuin missä kunnossa ne on itse saatu. Maisema-arvojen säilymisen edellytyksenä on kylän elinvoimaisuuden turvaaminen. Putkilahden maisema voidaan nähdä resurssitekijänä, joka tarjoaa mahdollisuuksia myös elinkeinolliseen hyödyntämiseen. Hoidettu maisema lisää paikallisten asukkaiden asumisviihtyvyyttä ja toimii vetovoimatekijänä houkutellen alueelle matkailijoita ja uusia asukkaita.

Julkaisu on saatavissa myös Internetissä:

www.ymparisto.fi/ksu

ISBN 952-11-1673-0

ISBN 952-11-16774-9 (PDF)

ISSN 1238-8610